

VILÁG- TÖRTÉNET

16. (48.) évfolyam 2026. 1.

AZ ELTE HUMÁN TUDOMÁNYOK KUTATÓKÖZPONTJA
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **ANTUN NEKIĆ**
A *(TOTA) SCLAUONIA* FOGALOM JELENTÉSTARTOMÁNYAI
A 13. SZÁZADBAN
- **GÁL JUDIT**
BIRTOKOK, HÁBORÚK, REFORMOK
- **B. HALÁSZ ÉVA**
A SZLAVÓN BÁNOK HELYETTESÍTÉSE A 14. SZÁZADBAN
- **IVAN MAJNARIĆ**
EGY NEMZET SZÜLETÉSE
- **KÁDAS ISTVÁN**
AZ ADRIA PARTJÁTÓL A HERNÁD VÖLGYÉIG
- **PÉTERFI BENCE**
ANDREAS KRABAT VON LAPPITZ ÖNÉLETÍRÁSÁNAK
ÚJ KÉZIRATA
- **SZEMLE**
RUDOLF VERONIKA ÍRÁSA

VILÁGTÖRTÉNET
Az ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Történettudományi Kutatóintézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Lovaš Eldina, Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

16. (48.) évfolyam 2026. 1.

TARTALOM

Szlavónia, Horvátország és Dalmácia. Sokszínű történetek – eltérő megközelítések (B. Halász Éva)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Antun Nekić: A <i>(tota) Sclauonia</i> fogalom jelentéstartományai a 13. században	5
Gál Judit: Birtokok, háborúk, reformok. Trau és Spalato konfliktusai a magyar királyi politika tükrében (1105–1270)	35
B. Halász Éva: A szlávón bánok helyettesítése a 14. században. <i>Vicebanus</i> , <i>vice(s)gerens, tutor, occupator, rector</i>	55
Ivan Majnarić: Egy nemzet születése. A horvát nemesség identitása a 14. század második felében	75
Kádas István: Az Adria partjától a Hernád völgyéig. Az abaúji Raguzaiak	93
Péterfi Bence: Andreas Krabat von Lappitz önéletírásának új kézírata	111
<i>Szemle</i>	
A gazdaságpolitika a területiális uralom kiépítésének szolgálatában (Rudolf Veronika)	167

Jelen számunkat B. Halász Éva szerkesztette

Andreas Krabat von Lappitz önéletrírásának új kézírata

„Kétségkívül ott boldogság és vidámság honolt, amikor még semmiféle török nem jött be, ám [történt, hogy] Horvátország urait Mátyás magyar király ki akarta onnét taszítani és a szigetet meg kívánta szerezni”¹ – írja Andreas Krabat von Lappitz² (1433–1506)³ Hunyadi Mátyásnak a Veglia/Krk szigetét uralma alatt tartó Frangepán (VIII.) János gróf (horvátosan: Ivan Frankopan) ellen 1479-ben vezetett hadjáratáról önéletrírásában. Vagyis – a szerző maliciózus állítása szerint – az általa lefestett, Veglián uralkodó, már-már paradicsomi állapotoknak egyértelműen a magyarok fellépése miatt szakadt vége, mintha az „ősbűnt” egyenesen Hunyadi Mátyás parancsára követték volna el. Az oszmánok jövőbeli pusztításait a magyar király csapatainak időszakos jelenlétével összehasonlítani az utókor számára többek szemében – a történeti Horvátország területén a magyarországihoz hasonló módon igen hosszúra nyúlt oszmán hódoltság fényében, illetve a birtokaira és befolyási övezetére oly érzékeny és azzal kapcsolatban rendkívül tevékeny Velence közelsége miatt – meghökkentőnek, némileg visszaesnek tűnhet. A sziget Krabat által idealizált képe részben azonban az ifjúkorának szólhatott, amelyből egy fél évet épp a Frangepánok vegliai udvarában töltött el. Zsigerinek tűnő ódzkodása a magyar király politikai machinációi láttán talán abból is fakadt, hogy sok évet töltött el Habsburg-zsoldban, és közlőről volt alkalm (különösen az 1480-as évekbeli magyar-osztrák háborúk idején) saját bőrén is meg tapasztalni a magyar király külpolitikai manővereit.

Jelen tanulmány írásakor három cél vezérelt. Egyrészt az, hogy a Krabat-féle önéletrírás szinte ismeretlen, bővebb változatát, amelyben a fentebb citált mondat is szerepel, és amelyet korábbi munkámban már felhasználtam,⁴ a magam átírásá-

* A szerző az ELTE HTK Történettudományi Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., peterfi.bence@htk.elte.hu). A jelen tanulmányt megalapozó, évekkel ezelőtti kutatásaim egy részét az ÚNKP-22-5-ELTE-1168 pályázati azonosítójú ÚNKP-Bolyai+-ösztöndíj támogatta. 2020. augusztusi linzi kutatásaimra a bécsi Collegium Hungaricum 2019/2020. évi CH/2-ösztöndíja révén kerítettem sort.

1 NÖLA Hs. 78/1. 751–752. p. Az idézet szövegét lásd a Függelékben az I. sz. alatt.

2 Krešimir Kužić „Andrija Kuželj Lapić” névalakban rekonstruálta főhősünk horvát nevét (Kužić, 2019. 37–38.). Mivel a szakirodalomban a németes alak a bevett, azt fogom az alábbiakban használni, illetve azon belül is a talán gyakoribb Lappitz (és nem az eredeti horvát Lapachoz közelebb álló Lapić) formát.

3 A halálórási évével kapcsolatos bizonytalanságra: Bufler, 2025. 52.

4 Péterfi, 2024. 457–463.

ban közöljem, jóllehet erre Anna-Maria Bufler 2025. évi szakdolgozatában sikerrel vállalkozott.⁵ Csakhogy átírása nehézkesen használható, illetve a személy- és helynevek szisztematikus azonosítását sem végezte el, ezért is nem felesleges talán a szöveget az érdeklődők elé tárni – tőle független munkát végezve – bőséges tartalmi és filológiai jegyzetek társaságában (Függelék I.). (Mindezek ellenére sem lesz munkám kritikai kiadásnak nevezhető, hiszen a másik két, egyelőre szakirodalomból ismert szövegváltozat⁶ kéziratát nem tudtam figyelembe venni.) Másrészt továbbbi, Andreas Krabat horvátországi kapcsolatainak szempontjából fontos forrásokra szeretném felhívni a figyelmet (Függelék II/1–4.), amelyek a kutatásban méltánytalanul kevésbé ismertek. Harmadrészt a rendkívül hosszúra nyúlt forrásközlés előtt részletezem azokat a kutatásaimat, amelyek az önéletírás és a vele minden bizonnyal együtt őrzött okleveles anyag kora újkori és újkori kutatás- és recepciótörténetére vonatkoznak, illetve arra is választ keresek, vajon milyen jelentősége lehet a Krabat-féle önéletírásnak a magyar és a horvát a kutatás számára.

Önéletrajzi töredékek – egy töredékes önéletrajz

Ha a magyarországi önéletírások⁷ történetére vagyunk kíváncsiak, és felütjük az először 1964-ben megjelent, majd 1978-ban változtatás nélkül újranyomott *A magyar irodalom története* című összefoglalás első, az 1600 előtti magyar(országi) irodalommal foglalkozó kötetét, legkorábban a reneszánszt tárgyaló fejezetekben találunk a témába vágó megállapításokat. Az első ismert önéletírás szerzőjeként Martonfalvai Imre (1510–1591?) deák terjedelmes, önéletrajzi és köztörténeti elemekből építkező, magyar nyelvű folyamodványát nevezi meg Varjas Béla.⁸ Csakhogy efféle – elsősorban latinul íródott – önéletrajzi elemekben bővelkedő kérvények ezt megelőzően már a középkorban is léteztek. Azok legnagyobb része, miután – ideális esetben – beteljesítette feladatát, feleslegessé vált, és ezért általában rövid úton megszabadultak tőlük. A folyamodványok – az önéletrajzi elemek ellenére – azt a célt szolgálták, hogy valamiféle kegynylvánító vagy bírósági ügyvel kapcsolatos intézkedést érjenek el általuk.⁹

A magyar középkorban azonban léteztek már kifejezetten magánhasználatra készített (ön)életrajzi feljegyzések is. Talán ilyesmik őrződtek meg részben abban a kötetben, amely az 1506. évvel veszi kezdetét, és a Paksi családhoz köthető bejegyzések maradtak fenn benne. (Mivel e kötet jelenleg lappang, és egyedül Döbrentey Gábor 19. századi közléséből ismerjük, nem árt az óvatosság vele kapcsolatban.)¹⁰

A nyomtatott könyvkultúra fellendülésével elterjedő, pontos időbeosztást sugárzó, jól áttekinthető almanachok és csillagászati évkönyvek (*ephemeris/ephe-*

5 Bufler, 2025. (Ezúton köszönöm Sonja Lessachernek, hogy felhívta a szakdolgozatra a figyelmemet.)

6 A Wurmbbrand és Hormayr által használt kéziratokra gondolok: Tersch, 1998. 97–98.

7 Elsősorban a kora újkorra: Nagy, 2008; Laczházi, 2020.

8 Varjas, 1978. 521.

9 Vö. Péterfi, 2019.

10 Hegedűs-Papp, 1991. 26. 15. sz., 32. 18. sz., 36–37. 21–22. sz., 64. 34. sz., 622. F. 12. sz.

merides) bizonyosan nem csekély vonzerőt jelentettek olyanok számára, akikben egy kicsit is munkált a saját tágabb vagy szűkebb környezet, vagy éppen a személyes dolgok dokumentálása iránti vágy.¹¹ Nemcsak családi,¹² hanem olykor kifejezetten személyes feljegyzéseket is rögzítettek egy-egy kötet lapjain. A neves humanista, Johannes Cuspinianus (1473–1529) felesége kommentárjaival kísért önéletrajzi feljegyzéseit egy 1499-ben megjelent csillagászati naptárban közölte.¹³ Legalább ennyire érdekes ugyanezen nyomtatvány azon példánya, amelyet a 16. század első másfél évtizedében a cseh királyi kancellária, majd a prágai kisebb bíróság egyik munkatársa, a cseh Jeroným z Hradešína (†1514) mondhatott magáénak. Ő számtalanszor megfordult, miként a lapszélre rótt hosszabb-rövidebb jegyzetei tanúsítják, Magyarországon is.¹⁴ Nemcsak a hazánkban tartózkodó idegenek körében dívott ilyen tevékenység, alighanem jóval többen hódoltak efféle kedvtelésnek a magyarországi nemesség és polgárság körében, mint amennyiről tudomásunk van. E sorba illik Budai Kakas János (1483–1517 után), akinek feljegyzései egy 1504. évi, nyomtatott almanachban kaptak helyet. Különösen figyelemre méltó Kakas szóhasználata, hogy ő maga miként tekintett a kötetre: *liber memorialis*nak nevezte több helyen.¹⁵

A két fentebbi „műfajjal” mutatna rokonságot az összefüggő szöveggel bíró, öndokumentálási szándékkal készített önéletírás, amelynek célja igen sokszor az utódok okítása volt. Ezt a törekvést nagyon is egyetemes igénynek gondolnánk, a Magyar Királysággal szomszédos országokból – leszámítva a német területeket, ahol rengeteg efféle maradt fenn¹⁶ – meglehetősen kevés ilyen jellegű forrás áll rendelkezésünkre a középkorból.¹⁷ Mivel az önéletírásoknak a kora újkor folyamán tengerré váló sokaságából ki-kí a saját modern szempontrendszer szerint – jellemzően nemzetállami, kultúrnemzeti keretekben és különösen a korai időszakok esetében fennálló forráshelyzet sanyarúsága miatt kiterjesztőleg gondolkodva – válogat,¹⁸ érdemes a különféle történetírói hagyományokat, azok szempontjait és „merítését” újra és újra összehasonlítani. Ennek köszönhetően bukkantam sok-sok évvel ezelőtt Andreas Krabat von Lappitz német nyelvű önéletírására, amelyet a német-

11 Például Tersch, 2008; Wójcik, 2012. Lásd még a *Der frühneuzeitliche Schreibkalender und seine handschriftlichen Einträge* című, 2021–2026 között zajló DFG-projekt (Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg) honlapját és az onnét elérhető adatbázisát: <https://schreibkalender.wisski.data.fau.de/> (letöltés: 2026. március 26.). 17. századi példákkal foglalkozik: Dukkan, 2007, általában a kalendáriumok témaköréről: Dukkan, 2024.

12 Az alsólendvai Bánffy család közös, a 16–17. században generációkon át használt, család- és köztörténeti bejegyzéseket megőrző almanachja: Tantalics, 2009. 89–170.

13 Ankwic, 1909; Tersch, 1998. 160–171.

14 Hejnic, 1984. Részleteket közöl belőle: Fekete Nagy, 1979. 59–60. A kötet őrzési helye: MTA KIK KRKGY, Ráth 1501. Vö. Lakatos, 2015. 157–158. stb. A margináliák kiadása folyamatban van.

15 Kubinyi, 1971. Vö. Kovács, 2004.

16 A német nyelvterületek 1400–1620 közötti önéletírásairól (nem a teljesség igényével): Jancke, s. d., Ausztriai kivágot az 1400–1650 közötti időszakból: Tersch, 1998.

17 Hangsúlyozni szeretném, hogy – egyelőre – csak a cseh középkori viszonyokra találtam témába vágó irodalmat: Bláhová, 2016.

18 Így került be – a németországán kívül – IV. Károly német-római császár önéletrajza a cseh középkori önéletírások közé: Bláhová, 2016. 57–59.

országi és ausztriai középkorkutatás régóta számontart.¹⁹ (Különösen az 1451–1452. évi itáliai utazásról szóló része örvend nagy érdeklődésnek.)²⁰

Krabat a történeti Horvátország területéről származott (bár életének legnagyobb részét nem horvát vagy magyar földön töltötte), azonban rendkívüli pályafutása, valamint az, hogy életét fontosnak tartotta elmesélni, egészen a közelmúltig elkerülte a horvát és a magyar történetírás művelőinek figyelmét, jóllehet munkája egy részét Johann Wilhelm von Wurmbrand (1670–1750)²¹ már 1705-ben publikálta.²² A horvátországi történetírás ebbéli elmaradását Krešimir Kužić pótolta néhány éve: minden korábbinál alaposabban bemutatva Krabat pályafutását, illetve tanulmánya függelékében a Wurmbrand-féle kiadás alapján újraközölte az önéletírást.²³ A magyarországi kutatásban egyetlen hivatkozást leszámítva²⁴ nem találtam nyomát e forrás ismeretének.

Az önéletírással foglalkozók számára sokáig problémát jelentett, hogy az első, 1705. évi kiadás alapját képező, Wurmbrand elmondása szerint egykoron a felső-ausztriai Schallenbergek birtokában lévő kézirat²⁵ újbóli felkutatása rendre kudarcba fulladt.²⁶ Ugyanez a helyzet a Wurmbrand-féle szövegnél jóval szűkszavúbb, az időbeli kivágatot illetően azonban azzal megegyező, Joseph von Hormayr (1782–1848) által közzétett változattal is.²⁷ Valószínűleg egyik forrása sem lehetett a Franz Karl Wißgrill (1736–1803) által a Krabatok genealógiájának megállapítására használt Schallenberg–Lappitz-nemzetségek könyv,²⁸ ami feltételezésem szerint Georg Christoph von Schallenberg (1593–1657) *Hauschronik*jának feleltethető meg, amelyben bizonyosan vannak családtörténeti feljegyzések.²⁹

Peter JohaneK Krabatról készített rövid, a *Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon* számára készített szócikkében (1978) még lappangóként ír a Krabat-féle önéletírás kéziratáról,³⁰ majd ugyanezen lexikon 11., kiegészítéseket és javításokat tartalmazó, 2004. évi kötetében már – jelzet nélkül – egy frissen felfede-

19 Például JohaneK, 1978; Tersch, 1998. 91–98.; Malm, 2015; Jancke, s. d.; „Andreas von Lapiz” címszó (<https://www.geschkult.fu-berlin.de/e/jancke-quellenkunde/verzeichnis/l/lapiz/index.html>, továbbá: <https://www.geschichtsquellen.de/werk/142>, <https://www.handschriftencensus.de/werke/2646>, letöltés: 2026. március 26.).

20 Például Hack, 1999. 64–67. stb.; Péterfi–Skorka, 2022; Rabeler, 2025. 146–147.

21 Genealógiai munkásságára: Coreth, 1950. 127–128.; Winkelbauer–Knoz, 2002. 134.

22 Wurmbrand, 1705. 62–68.

23 Kužić, 2019.

24 Pálosfalvi, 2015. 398. 99. j. (Szakirodalmi hivatkozás, nem az „eredeti” forrásközlésből dolgozott.)

25 „Manuscriptum Schallenbergicum” – Wurmbrand, 1705. 68.

26 Tersch, 1998. 91.

27 Hormayr, 1826. Vö. Tersch, 1998. 97–98. Hormayr forrása saját elmondása szerint: „Aus einer lateinischen Handschrift des XVII. Jahrhunderts, welche nach des Verfassers deutschem Originale treu übertragen scheint und zwar eben so unvollständig, als das in Grafen Wurmbrand’s Collectaneis abgedruckte Fragment, doch von diesem etwas abweichend, verständlicher und mit Anmerkungen versehen ist, übersetzt.” Hormayr, 1826. 521.

28 „Diese vollständige Genealogie des Geschlechtes von Lappitz ist aus dem in dem gräfl. Schallenbergischen Archiv vorhandenen Schallenbergischen und Lappitzischen Stammen- und Geschichtsbuch (Manuskript) gezogen.” Wißgrill, 1804. 440.

29 Tersch, 1998. 725–737., különösen 732–733.

30 „Die Hs. ist nicht mehr feststellbar.” JohaneK, 1978. 340.

zett linzi példányról tesz említést,³¹ melynek nyomát a szerző más munkáiban nem találtam.³² Talán úgyszintén a Johanek által is ismert kézirat felfedezése volt az, ami Georg Heilingsetzert az önéletírással kapcsolatos tanulmány elkészítésére sarkallta.³³ A Felső-Ausztriai Tartományi Levéltárban (*Oberösterreichisches Landesarchiv*) elhelyezett iratgyűjteményében (*Sammlung Georg Heilingsetzer*) azonban e témába vágó kézirat nem található; szíves közlése szerint ebbéli tervei a kezdeti fázison nem jutottak túl.³⁴ Az újonnan fellelt linzi példányról közelebbi értesülések híján csak feltételezhetjük, hogy a Wurmbrand vagy Hormayr által is használt kéziratnak felel meg.

A történeti kutatás furcsa fintora, hogy Johanek felfedezését követően néhány évvel egy másik szövegváltozat is előkerült, amelyet a szakirodalom Ronald Salzer 2012. évi tanulmányának egy lábjegyzetére vezet vissza.³⁵ Salzer találatát hamar utat talált a szakirodalom egy részébe,³⁶ persze az új kézirat sokak számára éveken át észrevétlen maradt.³⁷ Noha Salzert sok évtizeddel megelőzte Anna Coreth, ám cikkének vonatkozó passzusára tudomásom szerint eddig senki nem figyelt fel.³⁸

A régi szövegkorpuszhoz képest mennyiségileg és a szöveg összképét tekintve minőségileg is jelentős többletet jelent az új(ra felfedezett) változat.³⁹ Míg az előbbi, azaz a régi, rövidebb szöveg Krabat pályafutását beszéli el Stájerországba kerülésétől, tízesztendős korától 1457 végéig, addig az új változatban rendkívül komoly családi panorámát kapunk az apai és anyai ágról, a rokonságról, címereikről, birtokaikról, illetve a szerző első, Veglia szigetén eltöltött szolgálati időszakáról. Ráadásul az új verzió az 1458. évvel zárul, és bizonyos exkurzív részek miatt képet kapunk egyes 1470–1480-as évekbeli fejezeteiről is. Mindazonáltal e bővebb változat is töredékes, kurtán-furcsán, mondat közben ér véget.

31 „Die Hs. ist wieder aufgetaucht in Linz, Oberösterreichisches Landesarchiv.” [Johanek], 2004. 92. Vö. „Die lange verloren geglaubte Manuskript wurde vor kurzem im Oberösterreichischen Landesarchiv zu Linz wieder aufgefunden (freundliche Mitteilung von Prof. Dr. P. Johanek).” Hack, 1999. 65. 278. j.

32 2023 augusztusában e-mailben felvéve a kapcsolatot Johanek professzorral, igen szívélyesen arról tájékoztattott, hogy bár több munkájában használta az általa fellelt kéziratot, nem kíván azzal már többet foglalkozni.

33 „Andreas Krabat von Lappitz (1433–1506). Seine Karriere und seine Autobiographie (in Vorbereitung).” N., 2015. 32. (A publikációs listán a 2012. évnél feltüntetve.)

34 Köszönöm a Felső-Ausztriai Tartományi Levéltár munkatársa, Norbert Kirchbaum 2022. december 12-i tájékoztatását (LA-2022-827362/2-KN) a levéltárban elhelyezett Heilingsetzer-iratgyűjteménnyel kapcsolatban, illetve abbéli segítségét, hogy Heilingsetzer professzornál is érdeklődött ugyanezen ügyben.

35 Salzer, 2012. 178. 25. j.

36 Malm, 2015. 1529.

37 A *Geschichtsquellen* szakportál (<https://www.geschichtsquellen.de/werk/142>) 2019. szeptember 10-i verziójában Malm 2015. évi, az új kéziratot jelző szócikke szerepelt, ám arról külön még nem tudósítottak. A hiányosságot a 2021. szeptember 28-i, jelenleg is aktuális verzióban már biztosan pótolták.

38 „Eine Geschichte der Familie Lappitz bis 1457, der Zedlitz aus dem ersten Türkenkriege), verschiedene Adelsgenealogien stammen aus Enenkels verwandtschaftlichen und freundschaftlichen Beziehungen.” Coreth, 1944. 289.

39 NÖLA Hs. 78/1, 744–763. p.

A családi levelesláda továbbhagyományozói: Enenkel, Streun, Hoheneck

Ezen új és bővebb kézirat sajnos nem a „szerzői példány”, hanem egy évtizedekkel későbbi, két kéz által készített másolat. Eredeti formájára címe (*büchlein*)⁴⁰ utal: egy vélhetően vékonyabb és/vagy kis méretű kötetben, „könyvecskében” öltött (volna) testet. Az önéletírás napjainkban a Sankt Pölten-i Alsó-Ausztriai Tartományi Levéltár (*Niederösterreichs Landesarchiv*) egyik igen vegyes tartalmú kéziratában található, amely részét képezi az osztrák Job Hartmann Enenkel (1576–1627)⁴¹ háromkötetes kézirat genealógiai gyűjtésének.⁴² A kötetben rengeteg levéltári, epigráfiai, heraldikai jegyzet található, amelyek vélhetően Enenkel keze nyomát viselik, azokon kívül pedig még különböző forrásból származó és ezért igen vegyes írásképű, részleges vagy teljes szövegű iratmásolatokat is tartalmaz. Ez utóbbiak közé tartozik az önéletírás is, amelynek írásképe szemmel láthatóan nem egyezik meg az Enenkel-féle jegyzetekével. Legalábbis a nagyobb részre jó eséllyel igaz ez a megállapítás, az utolsó három oldal azonban, amely tartalmilag szerves folytatásnak tartható, szálkásabb kézírást mutat. Logikus feltételezés lenne, hogy a kiegészítést vagy bizonyos margináliákat Enenkel vetette papírra.

Könnyedén megmagyarázható, hogy Enenkel miként tett szert e példányra: felesége, Marusch/Margaretha von Lappitz (†1614), „főhősünk” dédunokája, a Krabat von Lappitz, illetve egy idő után csak (von) Lappitz nevet viselő család utolsó sarja volt.⁴³ (Fiágon a família már jóval hamarabb, 1567-ben kihalt Hans Andräval / Johann Andreasszal.)⁴⁴ Marusch első férje, Christoph von Schallenberg (1561–1597) halála után néhány évvel, 1601-ben Enenkelhez ment feleségül. A tudós genealógus házastársa családjának levelesládáját is átkutatta. Az ott fellelt iratok, illetve nyilván a Krabat-féle önéletírás alapján készíthette el hitvese apai ági felmenőinek családfáját egészen „főhősünk” nagyapjáig, Marusch szépapjáig bezárólag.⁴⁵ De nem csak ez alapján következtethetünk a Krabat/Lappitz család iratainak átvizsgálására. Levéltári jegyzetei között is találunk kilenc tételt, amelyeket a margóra rótt kiegészítés szerint a Lappitz-féle levelek között (*Under den Lapi-zenchen/Lapizischen brieffen*) lelt fel. Sajnos nem kivonatokkal, hanem egy-két alapvető információ (fontosabbnak ítélt nevek, illetve kilencből nyolc esetben a kiállítási dátum) megjegyzésével van dolgunk.⁴⁶

Az Enenkel-féle kötet további érdekessége, hogy még két Krabat/Lappitz-vonatkozású irat található meg benne ugyancsak másolatban. Az egyik Krabat unokája, Cornelius (†1567) számára készített, terjedelmes jogász „szakvélemény”,

40 NÖLA Hs. 78/1. 744. p.

41 Vö. Coreth, 1944; Coreth, 1950. passim; Bufler, 2025. 13–14.

42 NÖLA Hs. 78/1–/4. Vö. Coreth, 1944. 284–293.; Bufler, 2025. 12–13.

43 Coreth, 1944. 262.; Bufler, 2025. 15., 50–51.

44 A szakirodalmi munkák közül még mindig a leginformatívabb (vélhetően az előbbiekből is merített): Wißgrill, 1804. 436–440. Vö. OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 59. [a kötet végében lévő családfa].

45 NÖLA Hs. 78/1. 664. p.

46 NÖLA Hs. 78/1. 713–714. p.

vélhetően az 1540-es évekből.⁴⁷ Cornelius anyját, Klára korbáviai grófnőt († 1541) ugyanolyan jogon illette volna meg fivére, Károly gróf († 1531) öröksége,⁴⁸ mint a másik leánytestvérét, Ilonát. Csakhogy ez utóbbi Magyarországon élt, az idősebb Zrínyi Miklós († 1534) felesége volt, fia pedig az ifjabb, egyre nagyobb befolyásra szert tevő Miklós († 1566). A Klárának és vele együtt a Lappitzoknak a magyarországi birtokok megszerzésére reális esélyük nem volt. A „szakvélemény” szerzője előbb a családtagok kísérleteit mutatta be, majd a római jog alapján⁴⁹ próbált sikeres stratégiát javasolni és kiutat kínálni abból a szorult helyzetből, amelybe jutottak, miután a Zrínyieknek eszük ágában nem volt az örökség egyetlen morzsájáról sem lemondani.⁵⁰ (A Lappitzok számára némi gyógyírt jelenthetett az addigi kudarcok után, hogy Ferdinánd király kegyéből 1537-ben címerüket a korbáviai grófokéval bővíthették ki.)⁵¹ A másik Lappitz-irat szintén Corneliushoz kapcsolódik: a Christoph von Tschernembl leányával, Barbarával kötött frigy alkalmával fogalmazott házassági szerződésről (1552. április 19., Cilli) van szó, amelyben egyfelől igazolta a hatszáz rajnai forintra rúgó hozomány kézhez vételét, másfelől kötelezte magát a hitvesének megígért ötszáz rajnai forintnyi jegyajándék megfizetésére, illetve előre szabályozta az özvegyi ellátás részleteit is.⁵²

Az elmondottak alapján kijelenthető, hogy Enenkel a Krabat/Lappitz-levelesládából nemcsak jegyzeteket készített, hanem bizonyos darabokat, így az önéletírás másolatát is felvette saját gyűjteményébe. Azok ezáltal kiszakadtak „eredeti” közegekből, ugyanakkor egy, a helyi nemesi öntudat szempontjából is fontos genealógiai vállalkozás, az Enenkel-gyűjtemény részévé váltak. Ez döntő szerepet játszhatott abban, hogy megmeneküljenek az elkallódástól. Ugyanakkor a szétforgácsolódás egyértelmű jele, hogy az Enenkel-gyűjtemény egy másik kötetét a nemesi genealógia és a történeti kutatás terén úgyszintén jeleskedő Johann Georg Adam von Hoheneck (1669–1754) szerezte meg,⁵³ miként az is, hogy az enenkeli

47 NÖLA Hs. 78/1. 771–786. p. Forrásunkban a két alább még említett Karlović leány, Ilona és Klára elhalálását egyaránt említi (uo., 776. p.). Csak az utóbbiának ismerem az időpontját (1541, vö. Wißgrill, 1804. 438.). A „szakvélemény” csakis ezután keletkezhetett, de még bizonyosan (ifjabb) Zrínyi Miklós horvát bánsága idején (1542–1556), mivel őt e tisztségében nevezik meg (például NÖLA Hs. 78/1. 771. p.).

48 A Karlović-örökségre: Varga, 2010.

49 A római jogelvek közül több latinul szerepel a margón.

50 Nem zárhatjuk ki, hogy az akkor már meglehetősen idős Ulrich von Lappitznak volt hozzá köze, aki mindkét jog doktora volt. (Lásd erre a 296. lábjegyzetet!) Bár nem tudjuk, hogy az 1540-as években életben volt-e még, illetve esetleg ez esetben személyes utalásokat is belefűzött volna a szövegbe.

51 „Von kay(ser) Ferdinando wierdt denen von Lapiz das wapen mit den graffen von Corbau wapen gebesert. Prag. 26. April 1537.” NÖLA Hs. 78/1. 713. p. A címerbővítés szövegét nem ismerem, elképzelhető, hogy az ÖStA HHStA birodalmi könyveinek (Reichsregister) egyikében maradt fenn, ellenőrizni azt nem állt módomban. Mivel az idő tájt Ferdinánd király valóban Prágában tartózkodott (Gévy, 1843), ezért a dátum és a keltezési hely pontosnak tűnik. (Az Enenkel-féle feljegyzés megbízhatóságát tovább erősíti egy másik forrás, amely a címerbővítés miatt keletkezhetett: „1537 26. April, Prag. Genealogisches, das Geschlecht v(on) Lappitz betreffend.” Zwiedineck, 1896. 20. Ezt a Schloßarchiv Steyersbergben őrzött forrást nem állt módomban ellenőrizni.) A címerbővülést Hans von Lappitz és Klára korbáviai grófnő házasságkötésétől datálja: Sulejmanagić, 2019.

52 NÖLA Hs. 78/1. 846–851. p.

53 Coreth, 1944. 292–293.; Coreth, 1950. 129–130.; Heilingsetzer, 2017.

harmadik kötet is „házon kívülre” került, és csak 1902-ben „talált vissza” a zwtetli *Stiftsarchiv*ből.⁵⁴

Hoheneck gyűjtési szenvedélye mentette meg a pusztulástól a Hans Andreas von Lappitz örökségének felosztásáról szóló 1567. évi megállapodást, amelyet a többi Lappitz-irat között kellett volna elhelyezni.⁵⁵ Hoheneck érdemei nemcsak ezért hangsúlyozandók, hanem amiatt is, mert 1720 körül lemásoltatta az Enenkelnél egy emberöltővel idősebb, úgyszintén genealógiával (is) foglalkozó Reichard Streun von Schwarzenau (1538–1600)⁵⁶ eredetileg tizennégy kötetes családtörténeti gyűjtését. (Ennek azért van jelentősége, mert a Streun-féle példány 1800-ban tűzvészben elpusztult, de a Hoheneck-féle és egy szinte azzal egy időben keletkezett másolatnak köszönhetően a tartalma nem veszett el.)⁵⁷ Enenkel és Hoheneck mellett Streun a harmadik, akinek munkálkodása nélkül sokkal kevesebbet tudnánk az Osztrák Főhercegség nemesi famíliáiról. Vélhetően a tartományi „közéletbeli” presztízsét⁵⁸ láthatjuk amögött, hogy az élete során nagy odaadással művelt genealógiai kutakodásai előtt számos családi levelesláda is megnyílt. Volt ugyan, amit a Krabat/Lappitz család történetéhez a saját gyűjteményéből tudott hozzátenni,⁵⁹ de alapvetően az ott bemutatott anyag jó eséllyel a családi levelesládából került elő.⁶⁰ Az Enenkel által a Krabat/Lappitz-levelesládából készített kivonatok közül, ahogy már fentebb említettem, négynek a szövege itt maradt fenn.⁶¹ Valójában nem is a kivonatok, hanem a teljes szövegű másolatok száma a roppant figyelemre-méltó: egy részleges másolat mellett tizennyolc (Linzi), illetve tizenkilenc (Sankt Pölten) latin és német nyelvű dokumentum teljes egészében őrződött itt meg.⁶²

54 NÖLA Archivendatenbank vonatkozó tétele.

55 OÖLA Sammlung Hoheneck, Hs. 59. Vö. „unnd das solliches puech zw ewiger gedächtnuß ain thail dem andern daraus zw schutzen unnd zw schermen beÿ unnd neben allen anndern Lappitzischen brieflichen urkunden bewarlichen behalten” – uo. fol. 44r.

56 Großmann, 1929; Coreth, 1950. passim; Winkelbauer–Knoz, 2002. 133–134.

57 NÖLA Hs. 5/1–5/13.; OÖLA Sammlung Hoheneck, Hs. 5/1–5/18. Vö. Großmann, 1927. 22.; Großmann, 1929. 559–560.

58 „Közéleti” szereplésére: Großmann, 1927.

59 „Anndre Krabat von Lappitz, die zeit anwalt unnd verweser der herrschaft Freÿdeckh anstat des wolgebohrnen herrn, herrn Ulrichen freÿherren von Gravenegkh, bestät, des edlen Jörgen Matzndorffer sun, Michael, d<a>z lehen Weinzierl. Anno etc. 1469. Ex literis penes me.” NÖLA Hs. 5/7. fol. 167r. Ugyanez: OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 304. p.

60 NÖLA Hs. 5/7. fol. 163r–189v, OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 301–337. p. A felhalmozott jegyzetanyagot és megállapításokat biztonnal használta más családokról készített összefoglalásoknál, így például a Krabat rokonságba tartozó Deschitz famíliáról írtak során: NÖLA Hs. 5/1. fol. 94r. (Köszönöm Nelly Eisenreichnek, hogy segítette a fóliószám pontosításában. A kötet linzi példányát nem állt módomban használni.)

61 NÖLA Hs. 78/1. 713–714. p. [6.] tétel: NÖLA Hs. 5/7. fol. 184r–185r és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 329–330. p.; [7.] tétel: vélhetően NÖLA Hs. 5/7. fol. 188r–189v és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 334–337. p.; [8.] tétel: talán (igaz, 1532. évi!) NÖLA Hs. 5/7. fol. 185r–186r és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 330–332. p.; [9.] tétel: a három, 1504. szeptember 7-én kelt, Andreas Krabat által kibocsátott levél közül az egyik (NÖLA Hs. 5/7. fol. 176v–177v és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 316–317. p.; NÖLA Hs. 5/7. fol. 177v–178v és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 318–319. p.; NÖLA Hs. 5/7. fol. 182r–184r és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 324–327. p.).

62 Ezek közül számosat hosszabb-rövidebb kivonat formájában az adott családtaghoz beosztva közöl: Frank, 1957. passim.

Ezek közül – az önéletírás szempontjából – különösen becses darab az az 1470. december 16-án, Budán Mátyás király (1458–1490) által kiadott oklevél, amelyben Andreas Krabat apja, likai Kozol Péter panaszainak ügyében intézkedtek (Függelék II/1. sz.). Nagyon izgalmas egy három levélből álló „csokor” is. A levelek 1504. szeptember 7-én az Osztrák Főhercegségben található Seisenegg várában keltek, és amelyek végén Krabat aláírása az Ausztriában elért társadalmi rangot és a horvát származást egyaránt hangsúlyozta (*Andreas Krabat de Lappiz, miles de Sewsenegkh et Leyben, Petri de Lappiz olim dicti Kysal filius legitimus*). Nem véletlenül döntött így Krabat, mert mind a három levélben más-más hangsúlyokkal ugyan, de a nem túl számottevő, ősi horvátországi birtokokkal kapcsolatban intézkedett (Függelék II/2–4. sz.).

Nem kapcsolódik szorosan a Krabat-féle önéletíráshoz, de magyar–horvát szempontból ugyanolyan fontosak a Károly korbáviai őrgrof örökségével kapcsolatos iratok másolatai,⁶³ melyek értelmezésében, tudniillik a viszálykodás nyomon követésében, a fentebb már érintett jogászi „szakvélemény” által adott történeti áttekintés segít eligazodni. E darabok egyértelműen tanúsítják,⁶⁴ ami más forrásokkal is egybecseng,⁶⁵ jóllehet épp az említett jogászi „szakvéleményben” egy szó sem esik róla: Károlynak volt egy Velencébe házasodott, Katalin nevű leánytestvére is.⁶⁶

A levelesláda tartalmát Streun egy ma már ismeretlen szempontrendszer szerint igen alaposan rostálta, vagy egyszerűen bizonyos darabokhoz nem férhetett hozzá kutatásai idején: például nem ejtett szót a fentebb említett 1537. évi címerbővítésről, de Andreas Krabat apai nagyapjáról sem, jóllehet Enenkelnek mindketőről, Wißgrillnek pedig ez utóbbiról volt tudomása.⁶⁷ Mindazonáltal Streun a jelen témánk szempontjából a leglényegesebb forrást, az önéletírást bizonyosan forgatta. Nemcsak közvetve, mint az például Andreas Krabat szüleiéről szóló értesülésekben érhető tetten,⁶⁸ hanem eleve a családról szóló fejezetet is annak felemlítésével

63 S. d., 1531–1539: NÖLA Hs. 5/7. fol. 173r–176v, 179v–181v, 186r–189v és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 311–316., 321–324., 327–337. p.

64 S. d.: „quaedam generosa domina Catherina, soror spectabilis et magnifici quidam [ti. quondam – P. B.] Iohannis Torquati, comitis Corbaviae carnalis, magnifico cuidam et generoso Anthonio de Leesi habitanti in inclita Venetiarum civitate in platea d(ominae) Mariae de Formosa” – NÖLA Hs. 5/7. fol. 175r és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 314. p. (idézet innét). Továbbá: 1533: NÖLA Hs. 5/7. fol. 188r–189v és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 334–337. p. Talán egy 1539. évi levelet (NÖLA Hs. 5/7. fol. 184r–185r és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 329–330. p.) „Ursa Torquata”-ként aláíró személy is vele azonos.

65 1532: ÖStA HHStA SB HA Rosenau, Handschriften II/97. fol. 27r–28v, 1534: OÖLA Landschaftsakten Sch. 1571, N. II. 2. („Bernardus de Lage” özvegyeként említve).

66 További kutatást igényel annak eldöntése, vajon nem járult-e hozzá a Zrínyi Miklós és János korbáviai gróf között 1509-ben született kölcsönös örökösödési szerződés (Varga, 2010. 11–13.) megkötéséhez az, hogy az utóbbinak három közül két leánytestvére külföldre, Ausztriába és Velencébe költözött a házassága miatt. (A harmadik az említett Zrínyi hitvese volt.) Nem zárható ki, hogy a szerződésben szereplő szándék, hogy nem akarták volna a birtokok idegen kézre jutását, nagyon is komolyan veendő: az esetleg a veszéllyel fenyegetett volna, ahogy a szétaprózódás is, úgy az oszmánok elleni védekezés valamilyen képpén csorbat szenved.

67 Lásd a 95. lábjegyzetet!

68 NÖLA Hs. 5/7. fol. 163v és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 301. p.

kezdi.⁶⁹ Szerencsés módon Streun családtörténeti leírásából az is kiviláglik, hogy az önéletírás általa használt verziója meddig követte a szerző életét: az az újonnan előkerült, bővebb változat végével egyezik meg.⁷⁰ Vagyis amikor az Enenkel-féle kötetben megőrzött változatot valaki kiegészítette három oldallal, akkor egy olyan vagy éppen az a verzió volt a kezében, mint Streunnak. Nagyon is elképzelhető, hogy annál hosszabb változat nem is készült, Krabat nem jutott annál a pontnál tovább az elbeszélésben.

A provenienciakutatás során legtöbbször, mint láthattuk, csak találgattunk, hogy bizonyos szerzők mit és mikor használtak, illetve a források miként és mikor vándoroltak egyik gazdától a másikhoz. Azért is van ez így, mert a hajdan volt ismeretségek meglétét és dinamikáját nem mindig egyszerű kibogozni. Valentin Preuenhuebernek († 1642)⁷¹ Steyr város történetéről készített munkája ugyanezt a megalapítást erősíti: szinte biztosnak tűnik, hogy közvetlenül vagy áttételesen az önéletírás lehetett a forrása a Krabat apjának 1490-ben, Steyrben bekövetkezett haláláról és a helybéli plébániatemplomban való eltemetéséről szóló résznek. (Az az értesülés, hogy apjától az oszmánok elvették a birtokait, az önéletírásban leírtak összegzése lehet, hiszen valóban szó esik elpusztult családi birtokokról.)⁷² Vagyis a szakirodalomban az önéletírás mind ez idáig lappangó részeiben lévő értesülések közül több minden „rejtekhúton” – köszönhetően a kora újkori, újkori genealógus-történetíróknak – bekerült a szakmai vérkeringésbe.

Összefoglalás – az új kézirat jelentősége

Andreas Krabat jóllehet tagadhatatlanul új hazájában, az Osztrák Hercegségben is megfigyelhető korszellemet követve vetette papírra életének történéseit, a horvát és annak nyomán a magyar középkor kutatásának számolnia kell vele, hiszen egészen egyedülálló szemszögből nyerünk bepillantást a horvát nemesség egyik képviselőjének gondolkodásmódjába. Krabatnak nem anyanyelve a német,⁷³ de érezhetően szívesen mesél. A forrás értékéből mit sem von le, hogy a benne szereplő évszámok többször pontatlanok, a mondanivaló eloszlása aránytalanságokat mutat (az 1451–1452. évi itáliai utazás aránytalanul hosszú), exkurzusok is megszakítják

69 „Lappiz soll in Krawaten h(ern) Andre von Lappiz aufzaichnuß nach ain grosse herrschaft oder grafenschaft gewest sein.” NÖLA Hs. 5/7. fol. 163r (az idézet innét) és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 301. p.

70 „Wardt der graf mit khünig Matias verricht und werdt sein marschalch in dem zug wider den türken, wellichen zug er auch mitthat. So weit aus sein h(erren) Andre von Lappitz aigen verzaichnuß.” NÖLA Hs. 5/7. fol. 164r–v (az idézet innét) és OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 302. p. Streun egy másik kötetében szereplő leírás is ugyanezt tanúsítja: OÖLA Sammlung, Hoheneck Hs. 5/17. 55–56. p. (Ez utóbbi kötetnek a másik példányát, a NÖLA Hs. 5/14-et nem állt módomban használni.)

71 Vö. Eder, 1937; Coreth, 1950. 131–132.

72 „Am neuen Jahrs-Abend Anno 1490. ist auf dem Schloß allhie gestorben, des Pflegers allda, Herrn Andrën Crabattens, leiblicher Vatter, Peter Cusal, ein vornehmer Rittersmann, aus Crabatten gehürtig; Dem der Türck seine Güter genommen; Den hat sein Sohn ehrlich zur Erden bestatten, und in der Pfarr-Kirchen zu Steyer im Chor begraben lassen.” – Preuenhueber, 1740. 148. (Az eredeti központosáson, illetve a kis- és nagybetűk használatán nem változtattam.)

73 Tersch, 1998. 91–92.

az elbeszélést. A leírás révén betekintést nyerhetünk abba a rendkívül konfliktusos magyar–horvát–stájer–osztrák világba is, amelyet más és más vetületből már a „fekte sereg” névtelen katonája⁷⁴ vagy a Csehországból elszármazott Christoph von Thein⁷⁵ által jegyzett önéletírásokból ismerünk: a zsoldosság, avagy a kisebb és a nagyobb nemesi, illetve az uralkodói udvarokban való katonai szolgálat milyen természetességgel lépett át országhatárokat, s az oda- és a visszaút egyaránt lehetséges volt. Jóllehet a szöveg nyilvánvaló reprezentációs célokat szolgált, és a szerző bizonyosan élt a „szépítések”, illetve az elhallgatások lehetőségével – amennyiben saját elmondása szerint is utódai okulására vetette írását papírra –, a személyes forrásokban nem bővelkedő késő középkori Kelet-Közép-Európa kutatói számára fontos (közvetett) tanulsággal szolgál: a kor embere – a körülményekhez és képességeihez mérten, talán nemcsak az önéletírás lapjain, hanem, ha kissé más módon, de ténylegesen is – cselekvőként tűnik fel, alakítója saját sorsának, és nem csak elszenvetője az eseményeknek.

Igen feltűnő, hogy Krabat számára származása, illetve családja milyen kitüntetett helyet foglal el a szövegben, amit részben magyarázhat, hogy Theinnel vagy a névtelen katonával szemben, akik hazatérnek a szolgálat után, Krabat Ausztriában telepedett le és alapított családot, ezért számára a szülőföld különösen felértékelődhetett. Ugyanakkor a család és a származás témaköre nem teljesen szokatlan e korszak önéletírásaiban, a frankföldi Michel von Ehenheim († 1518) önéletírásában két-három generációval korábban tárgyalta a familiája történetét, mindenkori viszonyítási pontja pedig a Frankföld volt. Ez utóbbi alatt nem is egy szigorú határokkal rendelkező politika-földrajzi egység, mint inkább a frankföldi nemesség ideája értendő.⁷⁶ Ha Krabat önéletírását felüti valaki, akkor látja, annak az első négy fejezetét meglehetősen hasonló gondolatrendszer hatja át. Személyes megítélesem szerint valójában ez, a Horvátországtól messze is megmaradó (vagy kialakuló/megerősödő), az önéletírásban finom formában jelentkező horvát nemesi öntudat teszi töredékes voltában is hallatlanul érdekessé e szöveget. A történeti Horvátország nem a külső határai révén körvonalazódik Krabat fejében, hanem annak letéteményesei, a helybéli nemesség révén, amelybe, mint hangsúlyozta, mind apai, mind anyai ágról (a Lapac és Mogorovič nemzetség révén) őmaga is tartozott, és ami a 14–15. századi horvátság leglényegét jelenthette.⁷⁷

Az önéletírás elejtett megjegyzéseiből ítélve az lehet a benyomásunk, hogy a szerző horvátországi rokonságával mindvégig tartotta a kapcsolatot – a 15. század derekán éppen úgy, mint később, az 1480-as években, a Hunyadi Mátyás és III. Frigyes között zajló háború idején is. Sőt valójában élete végéig így tett, ahogy három, szerencsés módon fennmaradt levele egyértelműen tanúsítja (Függelek II/2–4. sz.). Az egyikben maga is hangsúlyozta (Függelek II/2. sz.): bár vagyó-

74 Tettau, 1869. A szöveg részleges magyar fordítása: Tardy, 1982. 23–26. (A fordításra Kozák-Kígyóssy Szabolcs hívta fel a figyelmet, köszönet érte.)

75 Wolf, A., 1875; Jancke, s. d.; „Christoph von Thein” címszó (<https://www.geschkult.fu-berlin.de/e/jancke-quellenkunde/verzeichnis/t/thein/index.html>, letöltés: 2026. március 26.); Bláhová, 2016. 61–65.

76 Rabeler, 2007. 22–27., 37–40.

77 Vö. Majnarić, 2021. (E tanulmány magyar fordítása a jelen folyóirat számban olvasható.)

nos ember volt, horvátországi birtokait nem akarta feladni, hogy fiai is tudják, honét jött a család. Hasonló szándék vezérelte élettörténetének papírra vetésekor, ahogy önéletírása kezdetén megvallja az olvasónak. A szoros szálak meglétét mutatja az is, hogy – miként fentebb utaltam rá – Hans fia számára Károly korbáviai gróf (†1493) egyik leányának a kezét sikerült megszereznie. E frigy egyúttal mutatja azt is, hogy az eredetileg nem túl tehetős család presztízsét és persze vagyonát a sok évtizedes ausztriai pályafutás következtében jelentős mértékben sikerült gyarapítania, különben a korbáviai grófok aligha találták volna megfelelőnek a családot. Máskülönben a „meggyőződés” dolgában sem állhatott e két família távol egymástól: Károly gróf fiáról, Jánosról tudjuk, hogy öntudatos horvát volt, aki arra törekedett, hogy a horvát területeken a magyar nyelv ne tudjon gyökeret eresztetni.⁷⁸

Az 1493. évi udbinai csatavesztés nemcsak az e világi javak szempontjából lehetett nagy megrázkódtatás (talán ekkor pusztultak el a Krabat által említett családi birtokok is), hanem a lélek számára is. A horvát nemességben aligha lett volna sokak ellenére, ha újabb oszmán támadás esetén I. Miksa ígéretét beváltva katonákkal siet a védekező horvát nemesség megsegítésére.⁷⁹ Krabat bizonyára maga is elcsodálkozott volna pályája kezdetén a későbbi fejleményeket látva, mivel élete végére az oszmán fenyegetés sokakat ugyanarra a pályára kényszerített, amelyet ő maga annak idején még önként választhatott: az ellenállás egyik legbiztosabb zálogának a 15–16. század fordulóján egyre inkább a (részleges) Habsburg-zsold tűnt.

78 Varga, 2010. 10. (Ezen értesülése forrása: DL 25640.)

79 Péterfi, 2024. 450. és lásd még uo. a 75. j.-ben citált forrásokat.

FÜGGELÉK

Ami az önéletírás német szövegének kiadási alapelveit illeti, egy korábbi tanulmányomban leírtakhoz szeretném utalni az érdeklődőt, ahol minden, azt megelőző, hasonló vállalkozásom során kikristályosodott forráskiadási alapelveket foglaltam össze.⁸⁰ Eltérés az ott leírtakhoz képest annyiban van, hogy a népneveket ezúttal kisbetűvel írtam, a szöveg azon részeit, amelyeket az írnok nagyobb betűvel írt, a jelen forrásközlésben vastagon szedtem (ezek osztják a szöveget öt fejezetre), illetve ezúttal törekedtem a tartalmi és filológiai jellegű jegyzetanyag elkülönítésére. A filológiai észrevételek kapcsán nemegyszer fogós kérdés elé állított a rengeteg lapszéli, illetve néhány szövegbeli javítás. A „főszöveg” két kézhez köthető, a korrekciót is (legalább) két kéz végezte. (Az egyik javító a kézirat első, legnagyobb részét jegyző személy volt talán.) Mivel nem volt számomra mindig egyértelmű, hogy mely kéz mely margináliához köthető, azért a filológiai jegyzetekben sem tettem – meglehet, helytelenül – különbséget közöttük.⁸¹ További dilemmát okozott, hogy milyen módon építhetők a néha valóban hasznos, a szöveget jobbra tevő megjegyzésekre. Míg a Bufler-féle közlés a korrigált szöveget vette a főszövegnek, én épp fordítva jártam el. Bár némely esetben okkal sejthető, hogy a szövegromlást helyesen oldotta fel a korrekciót végző személy, akad azonban arra is példa, hogy javítás nélkül is van értelme a leírtaknak, vagy a javítás egyesén zavart okoz. A kérdés számomra ennél fogva továbbra is nyitott, vajon a lapszélre rótt javításokat valaki ugyanazon kéziratot még egyszer végigböngészve, vagy esetleg másik szövegváltozatot használva ejtette-e meg, vagy egyszerűen csak próbált értelmet találni a romlott névalakok és kifejezések mögött. (Ez utóbbi alighanem kizárható, hiszen e javítások részben horvát és magyar névalakokra is kiterjednek, ami rendkívül speciális történeti-topográfiai tudás meglétét feltételezné, amit viszont kevéssé valószínűnek tartok.) Amikor egészen nyilvánvalóan romlott volt a szöveg, és a margón lévő megjegyzés révén a zavaros szöveghelyek több értelmet nyertek, örömmel éltem a korábbi korok korrektorának javaslatával.

Mivel nem volt lehetőségem az önéletírást előben tanulmányozni, csak a Niederösterreichisches Landesarchiv online adatbázisában elérhetővé tett fotókat, ezért az olykor igen szoros kötés miatt bizonyos szavakat csak hiányosan tudtam elolvasni. Az emiatt kieső, ám más módon mégis kikövetkeztethető betűket szögletes zárójelben jeleztem. Ugyanígy jártam el akkor is, amikor a szavak azért csonkultak, mert a kötet lapjait talán a legutóbbi újrakötés alkalmával méretre vágták.

A jelen függelék második részében négy latin oklevél szövegét közlöm teljes szövegében. Bár 18. századi másolatokról van szó, megtartottam az akkor megszokott írásmódot, melynek a legnyilvánvalóbb jele, hogy a középkori e helyett ae áll; ahol ettől egyik és/vagy másik kéziratban eltérés volt, nem jelöltem. A *ceterum* szót a hiperkorrekció jegyében *caeterumra* javítót is felülbíráltam, az előbbi alakot használtam anélkül, hogy azt külön jeleztem volna. Önkényes döntésem alapján

⁸⁰ Péterfi, 2025. 144–145.

⁸¹ A margináliákat jegyző kezekre: Bufler, 2025. 33–37.

nem tettem filológiai jegyzetet akkor sem, amikor egységesen *ti*-t írtam *ci* helyett (a *condicio* szó esetében pedig fordítva tettem), ugyanígy jártam el, amikor a *michi* vagy a *litera/literalia* helyett is a *mihi* vagy a *littera/litteralia* szóalakokat használtam. Ha betűkettőzés terén eltérés volt a két kéziratban, az esetben a „klasszikus” alakot választottam, és e döntést külön nem dokumentáltam. Bizonyos névalakok esetében egy-egy kéziratban következetesen csak egy bizonyos változat fordul elő, ilyenkor a mai nyelvhasználatához közelebbi alakot részesítettem előnyben (például *Lapiz* helyett *Lapitz*). Egyes esetekben az *y* egyszerűen *i* hangértékű, és ezért azt sem jeleztem külön, miként a latin tulajdon- és közneveknél is elhagytam a „nem hagyományos” mellékjeleket, így az *y* feletti kétpontot, ugyanakkor az *ö* betűket, mivel funkciójuk volt, meghagytam. Máskülönb a Neumann Tibor által lefektetett forráskiadási elveket tartottam szem előtt.⁸²

A német nyelvű önéletírás (Függelék I.) szövegénél Skorka Renátára, a négy latin nyelvű oklevélnél és azok regesztáinál (Függelék II/1–4. sz.) pedig Lakatos Bálintra támaszkodhattam, segítségüket ezúton is hálásan köszönöm.

I.

Andreas Krabat von Lappitz önéletírása (1505 körül)⁸³

[1.] [744. p.] A visszaemlékezés megírásának oka. Az apai ág származása: a Lapac nemzetség és címere. [2.] [744–747. p.] A Lapac nemzetség régi és új otthona. Az oszmán betörések miatt mostanra komoly károkat szenvedett likai birtokok. [3.] [747–750. p.] A szerző apja, Péter/Petar, az eredeti horvát és a német nyelvterületen használatos családnév. Exkurzus: az apa és a mostohaanya hosszú ausztriai tartózkodása, haláluk, temetkezési helyük és a szerző 1470–1490-es évekbeli ausztriai hivatalviselése; (1487 körül) leányának horvát kérője, majd ausztriai férje. Az anyai nagybáty és az oszmán betörések miatt mostanra komoly károkat szenvedett birtokai, ahol fiatalon a szerző is rövid ideig nevelkedett. Az anyai ág származása: a Mogorovič nemzetség és címere. Az elsőfokú, anyai unokatestvérek. [4.] [750–751. p.] (1433) A szerző anyja, Fenua elsőszülött fia. (1456) A nagy járvány, amelyben életét veszti az anya és két testvér. [5.] [751–763. p.] (1441 körül) A szerző az anyai nagybáty felügyelete alatt nyolcéves korában Frangepán Márton/Martin és Duim/Dujam grófok vegliai/krki udvarában fél évig szolgál. Exkurzus: Magyar Balázs 1479. évi vegliai hadjárata és a velenceiek térnyerése a szigeten. (1443 körül – 1453/1456?) Vegliát követően a szerző tízéves korától a stájerországi Wildhaus

⁸² Neumann, 2012. 13–17.

⁸³ „Die Dinstanz zum Geschehen läßt vermuten, daß der Verfasser sie erst in den späteren Jahren seines Lebens niedergeschrieben hat.” Tersch, 1998. 91. Áttételesen ezt a feltételezést teszi még valószínűbbé az a három, 1504 szeptemberében kelt levele (Függelék II/2–4. sz.), amelyben horvátországi birtokai ügyében is rendkívül aktívnak mutatkozott. Megtartásukkal bevallott célja az volt, hogy fiai tudják, honnét jött a familia (Függelék II/2. sz.), ami az önéletírás alapmotivációjával esik egybe. Szó szoros értelmében persze *terminus ante quem*ként 1506. évi elhunya (Bufler, 2025. 52.) szolgál, *terminus post quem*ként – elméletileg legalábbis – az alább említett Reinprecht von Reichenburg 1505. október 21-i halála (Schäffer, 2022. 278.), akit még élőként említ. Kérdés, hogy Reichenburg halálhírének mekkora esélye volt elérnie Krabathoz. Különösen akkor, ha mindketten szűk egy éven belül haltak meg.

családnál tölt el tíz-tizenkét évet. (1451–1452) Utazás Itáliába: IV. Frigyes német király császárrá koronázása Rómában, a küldöttség tagja ura, [Erasmus von] Wildhaus is, akinek öt lóból álló kíséretébe csak némi mesterkedés révén fér be a szerző. A római bevonulás, császárkoronázás, majd tömeges lovaggá ütés, amelyben a szerző is részesült, azt követően lakoma. Pénzosztás, illetve más, közelebbről nem részletezett, pompás események. Utazás Nápolyba. A nápolyi király igazán pazar ellátásban részesíti az újdonsült császárt és kíséretét. (1452) Hazatérés Bécsújhelyre, a város ostroma. V. Lászlót a császár szabadon engedi. (1455–1456?) Albert brandenburgi őrgróf zászlaja alatt, császári zsoldban harc a császárral ellenséges osztrák–stájer–magyar nemesurakkal, szerény sikerrel: Németújvár védelme, amelyet azonban az ellenség bevesz, Bécsújhely egyik külvárosát felperzseli, elfoglalja Neunkirchent és Trautmansdorft(?). (1453/1454 körül) Ura Cillei Ulrik zsoldosa lesz, így a szerző is. Ismeretlen időpontban utazás Karintiába a császárhoz. (1454) A horvátországi hadjárat Cillei egyik kapitánya, Vitovec János zászlója alatt, azt követően utazás Bécsbe. (1455) Kapisztrán János Magyarországon. (1456) Nándorfehérvár ostroma, amelyben azonban a szerző nem vesz részt. V. László terve egy oszmánok elleni hadjáratra Hunyadi János és Kapisztrán halála után. Kapisztrán temetése. Hunyadi László és Cillei Ulrik szövetsége, az utóbbi meggyilkolása, a keresztiesek hazatérése. V. László ígéretei Hunyadi Lászlónak, visszatérés Budára. (1457) A Hunyadi fiúkat lefogják: Lászlót lefejezik, Mátyást Bécsbe szállítják. A „nándorfehérvári történet” (ti. Cillei Ulrik meggyilkolásának históriája) elmesélésének oka. A szerző Cillei Ulrik után V. Lászlót szolgálja egészen annak haláláig. (1458) Gergely korbáviai gróf (Grgur Kurjaković) zsoldjában Dalmáciában harcol, elfoglalnak négyből két várat, a magyarországi urakat visszaverik. Podjebrád György szervezkedése, akiből végül cseh, Hunyadi Mátyásból pedig magyar király válik, őhöz leányát is hozzáadja. Mátyás királlyá választása az országgyűlésen. Gergely korbáviai gróf ahelyett, hogy Budára menne a magyar királlyal tárgyalni, hamarjában ellátogat Rómába, s csak azt követően tesz eleget a királyi parancsnak. Újabb hadjárat szerveződik az oszmánok ellen, amelynek (véltetően egyik) vezérévé Gergely korbáviai grófot teszik meg, a Szerémségben táboroznak. A király parancsára támadásba kezdenek az oszmánok ellen. [Itt megszakad a kézirat.]

Papíron, 16. századi másolat (két kora újkori kéztől, Job Hartmann von Enenkel genealógiai jegyzeteinek első kötetében). NÖLA Hs. 78/1. 744–763. p.

[1.] [744. p.] **Hie, inn diesem büchlein findet man meins, Andreassen,^a g[e]bornen Krabatn, von Lappitz leben unnd herkhommen inn ditz lanndt Österreich, wie unnd von wann unnd in was gestaltt, wirdt alles hernach gefunden. Das laß ich hinter mein m[ei]nen kindern, sünen unnd töchtern unnd allen mein nac[h]khommen, unnd ich thue d<a>z durch der ursach, willen, ob es si[ch] begäb, als oft geschicht, unnd zumall an höffen unnd anderstwo, auch d<a>z ainer dem andern aufhebt aus hitz od[er] aus zorn, von wannen er seÿ unnd möcht zu meiner sün ain sprechen, dein vatter ist ain herkhommener inn d<a>z lanndt Österreich, niemandt wais, von wo oder wer er ist. Darumb laß ichs hie inn geschri[ftt], das mein sünn ader**

nachkhommen^b wißen, darzu zu re[den?] unnd sich mitt warhaitt zu verantwortten unnd obs nott thun wirdt, so mögen^c sÿ hinein inns lanndt Kr[al]batn schickhen ader selber reitten, so werden sÿs also finden, wie es hernach geschrieven steht.

Item von ersten ist nott zu wießen das herkhommen meines geschlechts unnd wesens, d<a>z haltet sich, also ich bin geborn von dem rechten geschlecht, des^d nach gar vill ist im lanndt Krabatn. Die führen alle den schildt unn[d] wappen, ain schwartzen adler inn ain weißen feldt. Doselbig geschlächtt hatt sich gar weitt gepraitt unnd außgethailt inn dem lanndt Krabatn, also d<a>z unnser vill sindt unnd nun^e die freundschaftt außgewachsen, auch ihr vill ander zunamb haben. Etlicher ist reich, etlich arm, doch so behaltten sÿ alle den alten namen von Lappitz unnd führen alle d<a>z alt wappen von Lappitz, ai[n] schwartzen adler inn ain weißen veldt, wie vorstel[ht]. Inn der krabatischen spraach so haisset man d<a>z geschle[cht] Lapschavici,^f ist sovill in teutsch, als die von Lappitz.⁸⁴ D<a>z ist ain underricht, darauf ain yeder mag gründe[n].

[2.] Item weitter ist nott zu wiessen, aus welcher lini unnd nechster freundschaftt ich herr^g geborn bin aus dem geschlecht.

Item von ersten ist zu wießen, d<a>z Lappitz⁸⁵ ein große herrschaftt oder grafschaftt ist noch heutt beÿ tag. [745. p.] Dieselbig ist alle unser vorfordern geweßen des geschle[cht] von Lappitz, aber nun habens die künig von Ungern einzogen zu kron gehn Ungern. Das ist aber vor lan[ger] zeitt geschehen. Doch so haben noch vill edelleutt des geschlechts von Lappitz nach ihren thaÿll inn derselbigen herrschaftt von Lappitz, ainer ain dorff, ainer ain halbs unnd ainer ain hoff. Ettliche die habens gar verkhaufft, aber ich hab noch mein erbthaÿll dar[...] auf ainem großem dorff, d<a>z haist inn krabatisch Bocztrauna,⁸⁶ ist guet zu erfragen, d<a>z aber das wahr seÿ, so hatt mein vatter seliger⁸⁷ ein kampff da gefa[hren] von derselbigen erbschaftt wegen mit ain, der ist auch unser freundt geweßen, der mit unnß zu thailen hatt gehabt,⁸⁸ unnd denselbigen thail haben [...] noch, wiewoll es yetzundt^h gar ödt ist. Aber me[iner] vatter unndⁱ vorfordern in dreÿhundert jahren, d[lie] von meiner lini seind, nie kheiner da geseßen, sonnder einer aus meinem geschlecht unnd lini ist a[in] gutter mann geweßen,⁸⁹ der hatt zu wegen pracht, khaufft oder verdiennt inn ainer andern gespannschaftt, die da haist Lica⁹⁰ unnd ligt wol beÿ 10 oder 12 meÿll ferrer hinein gehn Krabatn von Lappitz. Da hatt er ain gantzen craiß zwischen zwai en kl[ei]nen maßem oder pächen,^j perg unnd velder^k zu [...] pracht unnd^l zwischen den zwayen [w]assern da ligt nu ein schöns, groß dorff unterrem berg und

84 A Lapčan nemzetség. Vö. Bojničić, 1899. 102. és Taf. 72. (nemzetségi címer), Pavičić, 1962. passim, illetve Majnarić, 2013.

85 A történeti Lapac zsupa a mai Donji Lapac (Horvátország) környékén feküdt. Vö. Pavičić, 1962. passim, illetve Majnarić, 2013.

86 Nem tartom kizártnak paleográfiai okokból, hogy az alább (Függelék II/1. sz.) előjövő egykori Gvoznica romlott névalakjáról van szó. Lásd még a 257. lábjegyzetet!

87 Apjáról, Péterről/Petarról alább, a 95. és a 100. lábjegyzetben esik még szó.

88 E személyt nem tudtam azonosítani.

89 E személyt nem tudtam azonosítani.

90 A történeti Lika zsupa. Vö. Pavičić, 1962. passim.

ain gemaurts geschlößel unnd ettlich höff unnd gesäß, haist^m alles Lagadoschitzⁿ.⁹¹ Unnd hernieden im weitten veldt, ain viertel ainer [meißl] vom dorff, da ist nun gelegen ain marckht, dar[in] liegen zwo schöne khirchen, die ain die pfahrkkirche haist S(ant)^o Peters^p kirchen, die annder khann ich nich[t] nennen, unnd der marckht haisset Sant^q Peter unn[d] ettlich haissens^r zum Alten Marckht,⁹² d<a>z man zwe[n] namen gibt. Ich gedenckh solher ehe, wann^s die türckhen heraußkhommen seindt, d<a>z beÿ achtzig oder neuntzig wolgebautte heußer da sindt gewesen, aber nun ist gar khains da. Die ain khirch[e] gar ödt, die pfarrkirchen deckht man noch, als o[ft] [746. p.] die türckhen ausprennen. Dieselb pfarrkirchen ist unser stiftt unnd lehenschafft, aber mein vatter unnd^t vorfordern, die seindt alle aber geseßen inn dem vergedachten geschlößl, sitzen unnd seßen^u Lagadoschitz unde[rem] perg an d<a>z obbestimbt dorff, da haben^v sy ihr sitz^w unn[d] gesäß gehabt, haben auch ain gemaurts geschlößl dasselb,^x wie vorsteht. D<a>z ist unser aller von der lini von dem mann, der es von ersten zu wegen hatt pracht. Das ist nun wol beÿ den dreÿhundert jharen, wann^y brief sinndt vorhanden vom könig Bela, der hats denselbigem unserm vorfordern geliehen unnd bestätt. De[r] datum stehet beÿ den dreÿhundert jharen minder oder mehr ain wenig,⁹³ bin sein in vergeßen. Ich hab auch dieselbigen prief vom könig Mathiaß selbe[n] bestattung uber dieselbigen prief außspracht,⁹⁴ die habe[n] mein freundt etwo drinnen,^z wiewol ich auch etlich ain wenig hab ehervor,^{aa} wais nitt, was sÿ innhal[ten]. So seindt noch unnser von dem ain mann so vill word[en], das nun daßelbig güttel woll auf zehen thaÿll außgethailt ist, unnd seindt all da geseßen in dem dorff, bëder inn sein thaÿll unnd an dem geschlöße[l], da hatt auch jeder sein thaÿll. Mein vatter saliger hatt allweg zwenn thaÿll gehabt, als vill als sonn[st] zwenn haben. Da haltten sÿ sich all noch auf beÿ dem geschlößlin unnd haben außen darumb heuser gemacht unnd sich verzündt^{bb} unnd daßelbig dorff unnd geschlößel, d<a>z haisset Lagadoschitz, ist guett zu erfragen drinnen^{cc} im lanndt unnd inn der spannschafft Lica unnd^{dd} gar fast ain schöner kraiß, ain klainer. Aber meine^{ee} sunn darff khainer von ka[...] nutz wegen dahinn fragenn, wenn von den türcken ist gantz unnd gar verhörtt. Aber mein freundt, die von der lini seindt, die haltten sich noch dabel[ÿ] auf, als^{ff} sÿ mögen mitt wehrhaffter hanndt, müß[en] sÿ all ihr narung zum hauß prinngen, aber die besten sindt all erschlagen unnd inn die Türckheÿ er [747. p.] fürtt unnd verkhaufft. Welche aber noch leben, die haldens all drinne^{gg} mein thail unnd ihren thaÿl, ist nitt darnach zu fragen, dieweils also steht mitt den türckhen.

91 Lagodušići elpusztult, a mai Budak és részben Lički Osik (Horvátország) területén feküdt. Vö. Pavičić, 1962. 23.

92 Sutpetar vagy Szentpéter elpusztult, a mai Mušaluk (Horvátország) területén feküdt. A település kereskedelmi szempontból valóban jelentősebb lehetett, ott egykor vámot szedtek és piacot tartottak. Vö. Pavičić, 1962. 20–21.

93 Talán a IV. Béla magyar király (1235–1270) által 1263-ban kibocsátott, a lapuchi, azaz lapaci nemesek kiváltságait megerősítő oklevélről (RA 1376. sz.) van szó. Vö. Majnarić, 2013.

94 Nem világos, hogy miféle, Mátyás király (1458–1490) által kiadott oklevélre utal az író. Legjobb tudomásom szerint az előző lábjegyzetben említett, 1263-ban IV. Béla által kibocsátott darabnak I. Károly (1301–1342) és I. Lajos királyok (1342–1382) korából származó átirása ismeretes még, ám Mátyás király idejéből már nem. Vö. Majnarić, 2013.

[3.] Item, als vorsteht, wie sich das geschlecht von Lappitz weit austhailt hatt im lanndt, unnd d<a>z ihr nam verkert unnd zunam haben, also hatt mein vatter seliger auch ain andern zunam gehabt, als hernach volgt.

Item meinem vatter ist der zunam geben worden Peter Cusoll,⁹⁵ aber seiner vorfunden hatt kheiner also gehaißen, unnd wenn ich drinn^{hh} were blieben inn Krabatn, so hett man mir auch den namen geben Andre Cusolitz von Lappitz. Nachdem man mir aber inn teutschen lannden nach dem lanndt ain andern zunam geben hatt, Krabat genannt, den hab ich also behalten müeßen, doch darinnen vorbehalten mein altten unnd rechten namen von Lappitz. Also hatt ain yeder underricht genueg, wer hineinreiten und darnach wolt fragen, der wurdts also finden unnd nicht anders.

Item mehr ist zu wießen,ⁱⁱ d<a>z mein vatter seliger woll zwaintzig jharr bey mir unnd bey meiner hausfraw⁹⁶ hievor geweßen ist, dieweil ich bin haubtman geweßen aufm Sermstain,⁹⁷ darnach zw Ennß⁹⁸ unnd zw Steyr,⁹⁹ unnd da, zu Steyr, ist er gestorben an dem heiligen newen jhar abenndt, do sich hatt angefanngt nach Christi geburth tausendt vierhundert unnd inn dem newntzigisten jharr,¹⁰⁰ unnd ligt begraben zu Steyr, inn der pfharrkirchen zu Sant Gilgen genannt,^{jj} vorn, im kho[rr], unnd ligt ain klainer stain auf ihm mit ainer geschriefft unnd schilt. Unnd bey ihm liegen meiner kinder zwaÿ, mein sun, Sebastian, unnd mein tochter, Susanna, die seind ein zeitt vor ihm^{kk} gestorben.¹⁰¹

95 Reichard Streunall (OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8.) ellentétben Job Hartmann Enenkelnek (NÖLA Hs. 78/1. 664. p.) tudomása van Péter/Petar szüleiéről: „Thoman Kuzul de Lapýcz vicebanus comitatus in Lýka anno Domini 1400” és „Alena, Andreae nobilis de Radwýk(?) [Raduč? – P. B.] filia”. (Vö. „Ban der Grafschaft Lyka und Corbau in Croatien, lebte 1419 und noch 1441”; „Helena, des Andreas von Radrovych ... Tochter lebte und starb in Croatien.” Wißgrill, 1804. 436.) Péter tisztségeivel kapcsolatban Enenkelnek az a további értesülés van a birtokában, hogy „iudex Mathiae regis in Odoczýz [ti. Otočac – P. B.]” volt. (Vö. „Königs Mathias Corvin in Hungarn oberster Hauptmann zu Odoczýk und Vidin 1470” – Wißgrill, 1804. 436.) Talán ugyancsak ő az, akit „Petrus Kuzol de Zamachich” néven a kijelölt királyi emberek között említene meg egy 1464. évi királyi parancslevélben (Thallóczy–Barabás, 1913. 72.), és akit ugyanezen évben a Lika zsupabeli Újvár/Novigrad (ma Lički Novi, Horvátország) uradalmának iktatásakor a szomszédok között sorolnak fel (uo. 80.). Személyére lásd még a 100. lábjegyzetet!

96 Elisabeth Harasser (Zajic, 2008. 155.; Kužić, 2019. 39.), aki vélhetően 1472 óta (vö. NÖLA Urkunden-sammlung des Ständischen Archivs 3118) volt a felesége.

97 Vélhetően Sarmingstein vára, Ausztria. 1473-ban biztosan ottani kapitány: Plessner, 1932. 416., vö. Sagaischek, 2021. II. 88. Egy, a szakirodalomban 1474. évi „seebensteini” kapitányságáról olvasható adat (Kužić, 2019. 36.) úgyszintén erre vonatkozhat.

98 Enns, Ausztria. Kapitányságára: Péterfi, 2024. 457–458.

99 Steyr, Ausztria. Kapitányságára: Preuenhueber, 1740. 130–148.; Kužić, 2019. 36., vö. Péterfi, 2024. 457–458.

100 E dátum nem egyértelmű: vagy 1489, vagy 1490 utolsó napja (december 31.). (Vö. Job Hartmann Enenkel értesülését az apa haláláról Marusch von Lappitz családfáján, NÖLA Hs. 78/1. 664. p.) Mivel a szerző apja mintegy 20 évet élt Ausztriában a fiánál, a kiköltözése 1470 tájára tehető. E kitelepülés terminus post quemje: Függelek II/1. sz.

101 A két, bizonynyal igen fiatalon elhunyt gyermekről nem tudunk többet annál, mint amiről a szerző itt számot ad.

Item unnd dieweil mein vatter gelebt hatt, hatt er sein hausfraw, mein stiefmutter,¹⁰² auch heraußbracht unnd ist auch herrvor gewest beÿ mir unnd beÿ meiner hausfraw beÿ 16 oder 17 jharen unnd [748. p.] ist zu Tulln¹⁰³ gestorben, ligt begraben beÿ der pfarrkirch[chen] daßelb, ist gestorben inn dem <14>95^{ll} jharr unnd ist auch aine[r] gutten geschlächts geweßen, die haben gehaißen Minaobitz^{nm}.¹⁰⁴ Inn der zeitt, weillⁿⁿ mein vatter seliger unnd m[eine] stiefmutter gelebt haben, seindt unser freundt vill he[r]vorr beÿ unns geweßen, beÿ meiner hausfrawen un[nd] bey mir. Unnd mein hausfraw hatt^{oo} woll gesehen, wa[s] mein vatter für ein mann ist geweßen inn seine[m] wesen, auch die anndern freundt, ob sÿ gutten leut gleich sindt geweßen oder nitt.

Ittem zu ainer zeitt hatt es sich begeben, da khönig Matthiaß von Ungern^{pp} d<a>z lanndt Östereich^{qq} kriegt ha[tt], unnd do er den taber, genant Tetthaw^{rr},¹⁰⁵ zw Ernnstho[fen]¹⁰⁶ uber die Enns¹⁰⁷ schlueg, unnt hertzog Albrecht von Sachs[en]¹⁰⁸ des khayßers Frÿderichs¹⁰⁹ etc. haubtman was. D<a>z geschachen in dem <14>87^{ss} jhar der minderzall. Daselbst wardt alin] friedt gemacht unnd betaidingt auf ain zeitt.¹¹⁰ Do wahr vill krabatn im hörr unnd im friedt rietten ihr vil[l] meins vattern freundt zu mir unnd zu meinem vatt[er] gehn Steÿr, wahrn beÿ mir etlich tag. Unnd unter im was ain ritter, der reichist unnd der am Posisch¹¹¹ behawst ist unnd aller ritterschafft im lanndt Krabatn unnd haisst mit namen Thomaß Czagarobitz^t.¹¹² Derselb[e] schickhet an mich die anndern guetten freundt,^{uu} die [...] ihm da wahren unnd hett^{vv} gern mein erst geboren[e] tochter, Elena, zw aim weib gehabt, die hernach he[rr] Jörg Seyßneckher genommen hatt.¹¹³ Unnd derselb r[it]ter von Krabatn, der begehret kein heiratguet zu meiner tochter annders, alß d<a>z i<c>h im geb mein er[b]thail, die ödn pranndtsteht dinne in Krabatn. Nu[n] hett ichs

102 A szerző mostohaanyjának, apja (második) feleségének nevét – egyelőre – nem ismerjük, csak azt, hogy mely horvát nemzetségből (vagy családból) származott. Lásd még a 104. lábjegyzetet!

103 Tulln, Ausztria. Kapitányságára: Péterfi, 2024. 457.

104 Egy bizonyos „genus Mimoarum” a Függelék II/4. sz. tételében is előfordul. Bizonyos paleográfiai megfontolások alapján nem zárhatjuk ki, hogy a romlottnak tűnő névalakok (a jelen kéziratban olvasható „Minaobitz”, illetve a „genus Mimoarum”) mögött, bár nem nemzetség, de a Mrmonjić család (vö. Bojničić, 1899. 127.; Pavičić, 1962. 65.) neve rejtőzik.

105 Az úgynevezett Tettauer-sáncokról (*Tettauer Schanze* vagy *Tettauer Schanzen*) van szó. Vö. Sacher, 2023. (A munkához nem állt módomban hozzáférni.)

106 Ernstthofen, Ausztria.

107 Az Enns folyó.

108 Albert szász herceg (1464–1500) 1487-ben valóban III. Frigyes császár megbízásából az Ausztriában időző magyar királyi csapatok ellen vezetett hadjárat vezére volt. Vö. Wolf, S., 2005. 162–171.

109 III. Frigyes német-római császár (1440–1493).

110 A császári fél által korábban jóváhagyott fegyverszünetet 1487. december 16-án ratifikálta a magyar király Sankt Pöltenben. Vö. Wolf, S., 2005. 175.

111 Talán Boszniára utal a szerző.

112 Vélhetően azonos azzal a Tomaš/Tomislav Mogorićsal, aki 1490-ben és 1492-ben a Bužani zsupa zsupánja, 1492-ben pedig a horvát és szlavón rendek nevében sokadmagával állított ki hitlevelet (Bojničić, 1899. 124.; Petricevich Horváth, 1934. 54., 208., 210.; Ivšić–Bratulić, 2017. 295., 304.). Ugyancsak ő lehetett az a „gubernator in arce Mogotz”, vagyis vélhetően mogoríci várnagy, aki a Függelék II/4. sz. tételében előfordul.

113 Az ifjabb Georg/Jörg von Seisenegg osztrák nemesúr, aki a szerző Helena nevű leányát 1490 körül vehette feleségül: Zajic, 2008. 155.

villeicht thun,^{vv} unnd mein vater säliger unnd stiefmutter hettens vast gern gesehen, wa[n]n sÿ erkenneneten den ritter woll, aber mein hausfraw wolt ihren willen nit darzw geben, wenn [sÿ] mainet, sÿ gesäch ir darnach nimmermehr. Unnd wes mir nott gienng, d<a>z ichs wolt geben, zu schatz [...] den türckhen^{xx} annder leut, die fluchen herauß. S[o] wolt ich meine kinder hineingeben mit vill mehr wortten, also volget ich meiner hausfraw unnd [749. p.] schlug die heirath ab, darnach gab ichs herr Jörgen Seÿsnecker. Wolt Gott, ich hett sein nie gedacht.

Item d<a>z schreib ich von der ursach wegen,^{yy} hetten die gutte leut von Krabatn mein herkhommen nit gewust, noch erkenndt, so hett^{zz} der reichest ritter meiner tochter nit begehrt von der ödn prandtsteht wegen, die ich drinne hab, die mitt vill werdt ist.^{aaa}

Item, lieben sün, also seit ihr underricht meines vattern seligen herkhommen unnd unsers geschlechts, unnd was wir dinnen haben, wie d<a>z alles vorgeschreiben steht, aber nun ist auch nott zu wießen, von wann mein mutter selige gewesen^{bbb} ist, unnd sÿ ist geborn^{ccc} von welchem geschläch, findet ihr hernach klärlich geschrieben.

Item mein mutter selige^{ddd} ist gewesen des Jörgen Ladaschÿtz¹¹⁴ schwester, die benanten^{eee} Ladÿschitz,^{fff} die seindt geseßen mit hauß auch in der spanschafft Lica, inn ainem großen dorff mit namen Radürabeß^{ggg},¹¹⁵ da seind vill namhaftig edelleut geseßen. Ich binn in meiner jugendt ain kleine^{hhh} zeit da gewese[n] beÿ meinen vettern, dieselbig zeit saßen die ede[l]leut in großen reichthumb unnd inn großer wollußtigkheit. Sÿ wusten von keinem türckhen nit zu[sagen], sÿ hetten vast schöne höff unnd ain schönes wesen, unnd sÿ alle hetten ein geschloß aberhalb dorffs a[u]f aim hohen perg, unnd man haists mit namen Trenabetz.¹¹⁶ D<a>z dorff ist au<c>h gantz ödt, die höff alle ve[r]prennt, die edelleut den mehrern thail all erschlagen unnd inn die Türckheÿ verfhürt, wie es aber umb d<a>z geschloß stehet, waiß ich ÿetzt nit woll. Nun ist derselbig Ladÿschÿtz geborn von dem geschlecht Magarobitz,¹¹⁷ wiewoll er auch den zunamm hatt Ladÿschÿtz, aber er fürt den namen unnd wappen, als die Magarobitz. D<a>z wappen hatt mein[e] mutter selige auch gehabt, d<a>z sein dieⁱⁱⁱ mehr tumm[...] plab in aim weißen veldt.¹¹⁸ Nun hatt die benant[te] mein mutter selige dreÿ schwestern gehabt: die ain, die ist herrn Hannsen Tetschÿtz^{jii} seligen,¹¹⁹ der stallmaister der romisch(e) kaÿ(serliche)^{kkk}

114 A szerző anyai nagybátyja vélhetően a Mogyoróci nemzetség Petričević-ágába tartozó Vladišić család (vö. Pavičić, 1962. 31.) tagja. Krešimir Kužić, jóllehet nem a teljes önéletrész ismeretében, hanem vélhetően a Wißgrillnél olvasható felvetést elfogadva (Wißgrill, 1804. 436., amelynek forrása talán: NÖLA Hs. 78/1. 664. p.), Krabat anyai ágát a Vladić családdal azonosítja (Kužić, 2019. 39.). Ha mégis az előbbi megféleltetés (Vladišić) a helyes, a nagybáty említése már 1439-ből ismeretes (Petričević Horváth, 1934. 50., 259.).

115 Radina Vas elpusztult, a mai Lički Ribnik (Horvátország) közelében feküdt. Vö. Petričević Horváth, 1934. passim, Pavičić, 1962. 30–32., különösen 31.

116 Drenovac. Elpusztult, a mai Kuklić (Horvátország) közelében feküdt. Vö. Pavičić, 1962. 33.

117 A Mogyoróci nemzetség. Vö. Petričević Horváth, 1934. 11–63., 83–128.; Pavičić, 1962. passim.

118 A Mogyoróci nemzetség címerében ezüst mezőben több hullámos pólya található. Emilij Laszowski szerint (Laszowski, 1897. 25.) a szerző fentebbi leírásával ellentétes színelosztásban: kék mezőben ezüst hullámos pólyák.

119 Hans Deschitz/Teschitz személyére: Péterfi, 2024. 459–460. Horvát nevük talán Dešić volt, amely családnak az 1480–1490-es években Brinje környékén voltak a birtokai. Vö. Pavičić, 1962. 33. E család

may(este)t ist gewe[ßen], [750. p.] rechte mutter gewesen, unnd die ander schwester¹²⁰ ha[tt] gehabt ain Luschyzt, die sitzendt in der Karbaw.¹²⁰ Dieselbig meiner mutter schwester hatt auch etlich sün[e] gelaßen, unnd der Gregor Lutschytz, der bey mir is[t] geweßen, zu Eberstorff¹²¹ gestorben und da ligt, ist auch ir rechter sun geweßen. Also sein wir herr Hann[s] Tetschytz, der Gregor unnd ich von mutter geschwistere[n] kinder geweßen, also seit es underricht meiner mutter geschlächt auch.

Item nun hatt derselbig meiner mutter bruder, Jörg Ladyschitz, auch etlich sün gelaßen, die sindt all todt bieß¹²² an ein, der haisst Peteritz Ladyschytz¹²² unnd hatt hervorr geheiradt unnd etliche güetter zu wegen pracht, nit ferr vom¹²³ Rhein oder von Reichenburg,¹²³ daselbst hatt er etwo sein wohnung. Er ist einmal hervor bey mir geweßen, mein hausfrau hatt in a[...] woll gesehen, er ist vast ein redlicher gesell. Her[r] Reinprecht unnd herr Hannß von Reichenburg,¹²⁴ da hatt er sich lanng bey aufgehalten, haben¹²⁵ ihn vast genüg[g] unnd hoch trawt. Er <hatt> nun weib unnd kind, er soll mir seiner sün ain yetzt heraußschickhen.

[4.] Item mehr ist not zu wiessen, wann mein mutter selige gestorben, unnd wo sy begraben ligt.

Item sy hatt geheiratt jungfrawweiß, do man geschriben hatt tausendt vierhundert unnd inn den zweyunddreißigsten jharr, unnd ich binn ihr erst gebornner sun, hatt mich gebärt in dem dreynn[d]dreißigsten jharr,¹²⁵ unnd sy hatt gehayßen Fenua¹²⁶ unnd¹²⁶ hatt mehr sünn getragen unnd töchter, sindt all todt,¹²⁷ unnd sy ist selber gestorben, do man geschriben hatt tausendt vierhundert umd in dem sehsundfünftzigsten jharr.¹²⁸ Da ist ein großer sterbe[n] gewesen,¹²⁹ mein vatter ist gehn Rhom¹³⁰ zogen, mein mutter ist geflohen mit den kindern auf

egyik tagja, György a fehérvári káptalanba is bejutott és ott – vélhetően Frangepán Gergely fehérvári prépost támogatását élvezve – éneklőkanonok lett 1501–1514 között: Köblös, 1994. 342. 25. sz. (Ott további adatok a családra.)

120 Vélhetően a Krbava zsupában birtokos Lutčić család (vö. Pavičić, 1962. 86.) tagja.

121 Ebersdorf, Ausztria.

122 Ezen unokatestvéréről nincs több információ.

123 Reichenburg vára (ma Grad Rajhenburg, Szlovénia). Ha *Rhein* esetében nem a *Reichenburg* névváltozatáról lenne szó, akkor több, a történeti Stájerország területén megtalálható település is felmerülhet: Halbenrain, Reun (mindkettő ma Ausztria), Rann (ma Brežice, Szlovénia).

124 Reinprecht von Reichenburg és fia, Hanns. Az előbbi pályafutására és családjára: Schäffer, 2022.

125 A szerző saját elmondása szerint 1433-ban született.

126 E keresztnév az Eufémia, horvátosan Eufemija vagy Fumija módosult alakja. A szerző anyja vélhetően a Vladišić családból származott. Lásd még a 114. lábjegyzetet!

127 A szerző említett testvéreit nem ismerjük név szerint. Franz Karl Wißgrillnek (Wißgrill, 1804. 437.) ellenben tudomása van egy Christoph nevű fivéről, aki 1521-ben Seisenegg *pflögere* volt (tehát az 1506-ban elhunyt Andreas Krabatot jócskán túlélte volna), és aki, ha helyes értesüléssel van dolgunk, a szövegben elmondottakból következően csakis az apa második házasságából származhatott.

128 A szerző anyja és – mint alább kiderül – két testvére 1456-ban halt meg.

129 Ez alighanem az a (pestis)járvány, amelyről leginkább Nándorfehérvár ugyanezen (1456.) évi ostroma nyomán szokás tudni. Vö. Stamenović, 2024.

130 Róma, Olaszország.

ein an[...] geschloß^{rrr},¹³¹ das sÿ gehabt hatt. Daselbst ist sÿ ges[tor]ben mit zwaÿen kindern auf ain tag, do hatt ma[n] begraben beÿ der nágsten khirchen zwaÿ kinde[r] unnd sÿ in ein grab. Unnd da mein vatter khomm[en] [751. p.] ist von Rhom, da hatt ers wieder auß laßen graben kinder unnd sÿ unnd hats führen laßen gehn Sant Peter,¹³² zu seinner rechten begrabnus gehn Sant Peter, davon vorgeschrieben stehet, da ligt sÿ mit ihren kindern. Gott, der seÿ ihn gnedig unnd barmhertzig! Nun wais ich euch nit mehr zu schreiben von meinem vatter, noch mutter unnd von unserm herkhommen. Ihr wisst euch nun woll darnach zu haltten zimlich unnd gebürlich, nitt hoch darauf bochen, noch sich schmähen laßen. Gott, der allmechtig, unnd der Heilig Geist, der seÿ meer weÿser unnd beschirmer, dem bevilch ich euch all unnd seiner lieben mutter, der jungfrawen Marie.

[5.] Item noch ist ains not zu wiessen, mein herkhommen inn das landt Österreich, unnd wie ich zu wegen hab bracht die geschlößer unnd güeter, die ich hab im lanndt Österreich, die mir Got, der allmechtig, geben hatt, das solt ihr herrnach finden von anfangg meiner jugendt, wie leicht es mich ist ankommen.

Item von erst, do ich alt was kaum acht jharr,¹³³ do nam mich mein vetter, Jörg Ladÿschÿtz, meinner mutter bruder, hett mich ain weil beÿ ihm auf den höfer der grafen von Krabatn, der dienner was er, graf Mettein unnd graf Thoiam.¹³⁴ D<a>z was ich ain weil in ihren geschlößern unnd stetten beÿ dem meerr, unnd was beÿ aim halben jar in der^{sss} lustigen innseln, die da ligt im meer[r] unnd haisst Vielerwerdt^{ttt}.¹³⁵ Die innsel ist beÿ dreien meÿln weith unnd brait, da wachsen die edellisten frucht allerlaÿ. Da ist auch d<a>z hübschist volckh, nemblich von frawen unnd jungfrawen unnd gar ains freuntlichen erbarn wesens, d<a>z ich nit inn keinem lanndt gesehen hab, mit manigerlaÿ wesen davon zu langk zu schreiben wär. Ohn zweifel, das frölich, lustig wesen, d<a>z seÿ nach also darinne, wenn es ist nie kein türckh darein khome, aber künig Mathiaß von Ungern, der wolt die [752. p.] herrn von Krabatn darvon stoßen, hett^{uuu} die insel gern gehabt unnd schiffet uber ain heerr^{vvv} in die innsell. Maÿdiger Bomiasch¹³⁶ was haubtman unnd gewan ain castell in der innsell, der graf von Krabatn, des die innsell was,¹³⁷ der rüeffet an die Venediger umb hilff, die Venediger waren bald[t] auf unnd jagten die unger baldt wieder aus der insel. Also d<a>z den unger kaum ein dangk [...], d<a>z sÿ wieder uber das meer khamnen gehn Krabat[n], unnd der graf^{www} het die Venediger inn alle stett un[d] geschlößer gelaßen. Also thetten die Venediger nach irer alten arth, als sÿ offt ain frummen herren unnd^{xxx} fürsten than haben unnd behielten die inse[l]

131 Nem világos, hogy a szerző anyja gyermekeivel melyik várba vonult.

132 Ti. a fentebb már említett (lásd a 92. lábjegyzetet!) Sutupetar vagy Szentpéter nevű település.

133 Ha Andreas Krabat 1433-ban született, akkor 1441-ben vagy akörül (nyolc éves korában) került el otthonról és állt nemesi szolgálatba.

134 Frangepán (II.) Márton és (IV.) Duim (Martin és Dujam Frankopan) grófok.

135 Veglia/Krk szigete.

136 Magyar Balázs magyar királyi kapitány, akinek korábbi, dalmát-horvát bánágából (1470–1472, vö. C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi, 2016. 103.) fakadóan lehetett az Adriai-tenger partvidékén is némi helyismerete és kapcsolatrendszere.

137 Frangepán (VIII.) János (Ivan Frankopan) gróf.

selber unnd jageten den grafen gar darauß, sÿ habens noch heutt beÿ tag, also thetten sÿ ihm ein [...] trewen beistanndt unnd hulffen ihm von der insee[[. D<a>z ist beschehen, do man geschriebe[n] hatt der mind[er] zall in dem <14>79 jharr.^{yy} D<a>z hab ich nit gelaßen müge, sonnder meinen sünen schreiben, d<a>z sÿ wißendt, wie man oft ainredet,^{zz} unnd von dem sein hülfft dergleichen geschicht weiß ich unnd gedencck ihr vill mehr, davon zu lanngk zu schreiben wer. Darum ist all beÿ nott ain yeden weißen man alle sag[...] unnd nemlich groß hendl woll zu erwegen, den anfangk, mittel unnd d<a>z enndt, was hernach volg[t], als ain ÿeder guter wagenknecht thuet, schawt oft umb auf die hindere reden, ob sÿ gleich naher gehen. Aber der höchst weisthumb ist Gott, den almechtigen, alle zeit vor augen zu behalten, seine gebot vor augen zu haben, sich hüetten vor ubriger wollustigkeit des leibs, vor ubriger geitzigkeit, übriger fraßheitt, hoffarth unnd zorn, wenn aus solchem werden vill lanndt, steett unnd geschlößer zerstörret. Also d<a>z beweret Davidt inn seinem psalm, do er spricht: sÿ wachen umbsonnst, die der statt hütten, mit[t] allain Gott, der behüet die statt. In eim ander[n] [753. p.] verß spricht er: sÿ arbaitten umbsonnst, die das hauß bawen, nur allain Gott, der paut d<a>z hauß.¹³⁸ Dabeÿ ist^{aaaa} zu verstehen: Gott, der allmechtig, seÿ alle zeit mit enngk.^{bbbb}

Item do ich in der innsel gewesen bin, bin khaum zehen jharr alt geweßen,¹³⁹ darnach nam mich benanter mein vetter unnd gab mich herauß in Teutschlanndt, das ich die spraach solt lernen. Wardt ich geben eim herrn, der hieß der von Wildthaußen,¹⁴⁰ was ain herr in der Steurmarckh,¹⁴¹ ain guts, alts geschlecht, der hatt mich erzogen, bin beÿ ihm geweßen beÿ 10 oder 12 jharr.¹⁴² Unnd do es nun kham, do man schrieb taußendt vierhundert unnd in der funfftzigisten jharr,¹⁴³ da rüestet sich der römisch künig. D<a>z was khayser Friderich, der dritt,¹⁴⁴ der wolt ziehen gehn Rhom, die khayserlich kron zu empfangen unnd hett voran hingeschickhet umb sein praut gehn Portugall, das was unser frume khayserin, fraw Leonora,¹⁴⁵ der der allmechtig Gott genad, unnd die solt man im entgegen bringen. Als d<a>z geschach, die kammen von aller ersten zusamb zu der hohen Sina¹⁴⁶ vor der statt auf ainen schönen anger, darnach haben die von hohen Sina an derselbigen statt zu

138 Nem Dávidtól, hanem Salamontól származik a szerző által citált szöveghely: „Ha az Úr nem építi a házat, az építők hiába fáradsanak. Hogyha az Úr nem őrzi a várost, az őr hiába őrködik fölötte.” Zsolt. 127,1. (A Szent István Társulat Biblia-fordítása.)

139 Ha Andreas Krabat 1433-ban született, akkor Stájerországba 1443-ban vagy akörül (tízéves korában) került.

140 A Wildthaus családnek ekkoriban egyetlen felnőtt férfi tagja volt, Erasmus (vö. Naschenweng, 2020. 1526.), aki udvartartását vélhetően a névadó, Stájerországban fekvő várában (Wildthaus, ma Viltuš, Szlovénia) tartotta.

141 Stájerország.

142 Andreas Krabat 1443-tól – 10-12 évvel számolva – 1453–1455-ig szolgálhatta Erasmus von Wildthaus. Elképzelhető, hogy az az általa nyilvántartottnál több időt ölelt fel, és csak Cillei Ulrik 1456. évi meggyilkolásával ért véget ezen időszak az életében.

143 A római császárkoronázásra utazó uralkodói küldöttség nem 1450-ben, hanem 1451 végén indult útnak. Vö. Heinig, 1997. III. 1361.

144 1440-tól IV. Frigyes néven német király, 1452-től III. Frigyesként német-római császár 1493. évi haláláig.

145 Portugáliai Eleonóra, IV. Frigyes német király, a későbbi III. Frigyes német-római császár leendőbeli hitvese.

146 Siena, Olaszország.

gedächtnus gar ain schöne seul gepawt, khayser unnd khayserin darein gehaw[tt], die stehet noch.¹⁴⁷

Item unnd do ich höret daheimen von ainer solichen köstlichen raiß, do glucket mirs hertz, wäre vast gern mitzogen. Nun hett mein herr von Wildthaußen unnser dreÿ knaben, alle edelleut, hatt i[ch] große sorg, er wurdt ain anndern mit ihm neme[n]. Ich nahm mich an und dienet gar vast unnd fleißigklich, unnd der hett ein altten edelman,¹⁴⁸ der was also eltister uber all seine diener, unnd der zoch auch mit gehn Rhom. Denselbigen batt ich heimlich, d<a>z er hülff unnd rieth, d<a>z mich der herr mit ih[m] näm, unnd schenckhet ihm ain rots par poßl, verhieß ihm, ich wolt gar schon diennen, wenn ich h[ett] große fürsorg, der herr wurdt der andern knab[en] [754. p.] annehmen, wenn ich was nun wol beÿ 16 jahren^{ccc},¹⁴⁹ schie[r] zu groß zu ein knaben, wie aber dem allen, so reumet ich mich ein mit mein übrigen diensten unnd vleiß, das mich der herr namb für die anndern knaben. Also zoch ich mit mit freuden und führet den spieß, schaulan^{dddd} unnd partt unnd unterweilen die kniebuckeln auch. Wenn wir hetten kein wagen, niemandt nitt, khayser selber auch khein, nur falleßroß, nun hielt man kheim herren uber vier oder fünff roß,^{eeee} mein herr hett fünff. Wenn die wagen möchten wir uber d<a>z Partenpirg¹⁵⁰ nicht führ[en], die herren unnd die gutte leut musten alle tag im harnisch ziehen. Wir hueben unnß im fünfftzigisten jharr^{ffff} zu Sant Katerina tag¹⁵¹ unnd kamen wieder haim im ainunndfunfftzigisten nach sunnebenten.¹⁵² Da wir gehn Rhom einzugen, d<a>z was in der erst vastwochen.¹⁵³ Da hetten wir fünfftausendt geraißiger pferdt,^{gggg} schlugen unn[s] zu feldt vor Rhom in ainer schönen wießen, lagen bi[ei]ß an den dritten tag da, darnach zogen wir ein, do kham[en] unß entgegen ettlliche cardinäll¹⁵⁴ unnd babst Nicolauß¹⁵⁵ volckh, gar kostlich unnd großer^{hhhh} hauffen, all im harnisch. Babst selber zog unnß auch entgegen bieß zu der Engelburckh,¹⁵⁶ da was groß gedranng unnd vill manigerlaÿ volckh, da geschach dem khayser von dem babst unnd römmern große ehr. Wir führeten mit unnß die khayserin unnd könig Laßlo, der was ein konig inn Ungern unnd inn Behaimb.¹⁵⁷ Der khayser, der was sein

147 1452. február 24-én találkoztott IV. Frigyes német király és leendő felesége először, Rómában ugyanazon év március 16-án keltek egybe, a nászmisét V. Miklós pápa celebrálta. Az első találkozás emlékét őrző oszlop a mai napig megvan. Vö. Bistagne, 2023.

148 E személyt nem tudtam azonosítani.

149 Ha Andreas Krabat 1433-ban született, akkor 1449–1450-et írtak ekkor, ám az itáliai utazásra nem 1450–1451-ben, miként írja, hanem 1451–1452-ben került sor.

150 E földrajzi nevet nem tudtam azonosítani. Vö. „über das Pürg-Pordten” – Wurmbrand, 1705. 64.

151 1450. november 25. Hibás dátum, mivel 1451 végén indult a IV. Frigyes német királyt elkísérő menet Rómába. Előtte 1451 novemberének végén, decemberének első napjaiban Grazban tartózkodott, sőt, karácsonyig még biztosan Stájerországban mutatható ki (Heinig, 1997. III. 1361.), ezért Erasmus von Wildhaus és familiárisainak 1451. november 25-i vagy akörüli csatlakozása hihetőnek tűnik.

152 1451. június 24. után. Hibás dátum, mivel IV. Frigyes német királyt 1452. március 17-én kenték császárrá. Hazatérte nem 1451., hanem 1452. június 24. körülre tehető: 1452. június 20-án már Bécsújhelyen keltezett oklevelet. Vö. Heinig, 1997. III. 1363.

153 1451. március 15. és 21. között, helyesen: 1452. február 28. és március 5. között.

154 A bíborosokat – e forrás alapján – nem lehet azonosítani.

155 V. Miklós pápa (1447–1455).

156 A római Angyalvár (Castel Sant’Angelo).

157 V. László magyar és cseh király (1440–1457).

gerrhab, der künigⁱⁱⁱ was beÿ 13 jharn allt.ⁱⁱⁱ Unnd am sontag Letare im <14>51 jharr¹⁵⁸ da wardt khayser[r] Frÿderich gekrönnt mit der khayserlichen kron unnd die frumb khayserin auch. D<a>z giennng lanngsam, zuwehret den gantzen tag bieß in die finstere nacht, wenn der khayser, der mußt in der khayserlichen kron unnd inn allem seinem habit, wie er vom altarr giennng, also mußt er auf ein roß sitzen unnd zug für die Engelpurckh auf die Tiberpruckhen.¹⁵⁹ Da must er ritter schlagen nach alter gewohnhaitt, schlug den ain tag mehr alß vierthalbhundert ritte[r]. [755. p.] Da warden auch vill buben zu ritter geschlagen, ich auch mitt. Ir warden vill geschlagen, die nunmehr^{kkkk} galten unnd nummer führten, da laß man lanng nahendt auf ein stundt, wie sich ein ÿeder ritter solt halten, unnd was er schuldig wer zu thun. Der khayser schlug die ritter mit dem schwerdt, d<a>z khalÿser Karl¹⁶⁰ vom himel khommen ist. Da zogen wir darnach durch die statt Rhom, gehn Sant Johannis Latron.¹⁶¹ Da wir dahin khamen, da was gar finstre nacht, man hett unñß das maall kocht, da namb wir unnser speiß, einer im eÿßen hutt, der annd[re] in ein prustfleckh, der dritt auf eim holen ziegl, [wie] ein jeder möcht, unnd da der khayser geeßen hatt, unnd machets nit lanng. Da beleitteten wir in hin[wi]der beÿ der nacht mit vill windtlichern unnd g[ro]sem hauffen^{llll} ins babsthof,¹⁶² da er zu herberg l[ag], unnd am(?) ziehen hinauß durch^{mmmm} Rhom unnd wider hin[auß]. Da zoch ainer vorm khayser unnd säetⁿⁿⁿⁿ pfennig des khayfers müntzs, wurf auf beide seitten hanndtv[oll] inn alle gaßen. Von ander^{oooo} vill kostligkheitt unnd^{pppp} ehr, die dem khayser da geschahen, das kan keiner gar ersag[en] unnd erschreiben.

Item darnach uber ettlich tag da hueben wir unñß unnd zogen^{qqqq} ferrer hinein in d<a>z königreich Neapoles¹⁶³ unnd könig Laßla ließen wir zu Rhom, gaben dem babst zu behaltten, da wolt man unñß ihn gestolen haben, der von Zilli¹⁶⁴ unnd ettlich herren von Österreich.¹⁶⁵ Es war schlier] ubersehen worden.

Item der könig von Neapoles,¹⁶⁶ der was der khayserin freundt,¹⁶⁷ unnd alßbaldt wir inn sein königreich kame[n], o was großer ehren unñß geschah do, d<a>z nie kein ma[n] lebt, der von größern ehren zu sagen waiß unnd gesehen hab so vill leutten, als wir hetten. Ain wenig will ichs anrüren^{rrrr} unnd beÿ dem klainsten anfahren. Es waren in allen stetten unnd castellen, wo wir du[rch]zugen oder lagen, lanng taffeln, köstlich^{ssss} aufgericht a[uf] baiden seitten des platzs,^{tttt} unnd köstlich prunn mit wein, weißen unnd rotten, beÿ den taffeln stunden fursch[neider] [756. p.] des gebratten unnd gesottens, was ÿederman freÿ unnd were^{uuuu} mit dem khayser

158 1451. április 4. Hibás dátum, mivel a császárkoronázás 1452. március 19-én ment végbe, amely abban az évben valóban a böjti időszak negyedik (Laetare) vasárnapjára esett.

159 Vélhetően az Angyalvár előtt, a Teverén átívelő hídról (Ponte Sant'Angelo) van szó.

160 Nagy Károly frank király (768–814), római császár (800–814).

161 A Lateráni Keresztelő Szent János-főszékesegyház (Basilica di San Giovanni in Laterano). A császárkoronázást követő lakomát vélhetően a pápa lateráni palotájában tartották.

162 A pápa vatikáni palotájára utalhat a szerző.

163 Nápolyi Királyság.

164 Cillei Ulrik gróf.

165 Az osztrák urakat – e forrás alapján – nem lehet azonosítani.

166 V. Alfonz aragóniai (1416–1458) és nápolyi király (1442–1458). (Az utóbbi trónon az első volt e nével.)

167 Portugáliai Eleonóra a nápolyi király unokahúga volt.

zoch. Alle thor warn ahn heuser[n] offen, strew unnd hew, alles zugericht, was yeder hab wolt, d<a>z gab man ihm. Die frawen im frawenhauß waren all^{vvv} bestellt unnd dörf^{vvvv} khaum khein pfennig nemmen, schnittens nur auf ein rabisch, zallets alle[s] von hoff. Da fanndt einer mörin unnd sonnstens vast schöne frawen, was ain lustet. Deßgleichen waren al[l] stundt bestelt^{xxxx} die schmidt, die muesten beÿm tag wa[r] ten auf der straßen in ainer halben meÿl dreÿ-vier stundt^{yyy} mit nagl unnd mit eÿßen, wems noh was der beschlueg, dorfft^{zzzz} khein schmidt khein pfenni[g] nemmen. Do wir nun nahendt ain tagreiß zu de[r] statt Neapoles^{aaaa} 168 khamen, da zog der künig von Neapoles gegen unnß mit vill köstlichen leutten unnd auch mit gar vill falckhen unnd federspill unnd mitt vill weißen windtspielen, da was die hubschist päß unnd hetz, die ain mann ÿe gesehen hatt. Unnd do wir nun inn die statt Neapoles khamen, da was alles zugericht aufs köstligist. Man speuset^{bbbb} in der alten burckh, 169 unnd was ain yeder begehret, sawrs oder süß, d<a>z gab man ihm^{cccc} uberflüßig genug. Welcher so faull wa[s], nitt darnach schicken woltt, dem must der wirtt geben, was er haben wolt unnd dörf^t khein pfennig nit nemmen. Ain jeder wirtt, der must alle nacht ain lawrn mit liecht für sein fenster henngen, inn allen gaßen, d<a>z man gesah hin unnd herr zugehen. Dann dantzen unnd jubiliern weret all nacht uber mittenacht.

Item noch wär vill zu schreiben gar von den kostlichen osterspielen, das auch ÿr khaum gesehen,^{dddd} deßgleichen von den köstlichen gejäd^t beÿ ainer halben meÿll von der statt, allerleÿ thier in ein thaall^{eeee} 170 bracht, da köstlich kuchen unnd hütten aufgeschlagen, prunn mit wein aufgericht, khayser unnd khayserin hinaußgeföhrt, das sÿ alle thier haben gesehen, durcheinander laufen und fel[en].

Item gar von eim köstlichen gestäch, d<a>z der könig hatt zugericht uber den zaunn, khayßers leut waren au[ch] [758. p.]^{ffff} ettlich im gestäch: graf Sigmundt von Schaunberg¹⁷¹ und graf Hannsen von Pösing,¹⁷² den gab man dan danckh zw ehren dem khayser. Damit brich ich ab unnd khomm an die Venediger, was vill großer ehren sÿ dem khayser thetten, wär vill zu lanng zu schreiben. Deßgleichen der hertzog von Ferrar,¹⁷³ die von Florentz¹⁷⁴ unnd die von der hohen Sinn¹⁷⁵ uberall gar vill großer ehr, allain die von Boloni,¹⁷⁶ die waren die trögisten pawren, grief[en] sich nit zu hartt ahn. Da laß ich von der raiß thue [euch] hernach khundt, wie man unnß daheim, in Österreich, empfiengte.

168 Nápoly, Olaszország.

169 Vélhetően a Castel Nuovo Nápolyban.

170 A Nápolytól nyugatra Alfonz nápolyi király által az Astroni-kráterben létesített királyi vadászterületről van szó. Vö. Meli, 2014. 162–163., 167.

171 Sigmund von Schaunberg gróf.

172 Szentgyörgyi és Bazini János gróf.

173 A Borso d'Este ferrarai herceg (1450–1471) által küldött követeket – e forrás alapján – nem lehet azonosítani.

174 A Firenze által küldött követeket – e forrás alapján – nem lehet azonosítani.

175 A Siena által küldött követeket – e forrás alapján – nem lehet azonosítani.

176 A Bologna által küldött követeket – e forrás alapján – nem lehet azonosítani.

Item wir khammen haim inn die Newstatt¹⁷⁷ nach sunnebenten in dem <14>51 jharr^{ggggg} ¹⁷⁸ unnd bricht uber 4 wochen. Darna[ch] kham graf Ulrich von Zili mit den landtsleuten von Österreich, Ungern, unnd Behaimb waren auch mit ihm, mit ainem großer hörr unnd schluengen sich für unnß inn der Newstatt.¹⁷⁹ Da was hofwerckh groß unnd schermützel unnd von jagen, khayserin was auch beÿ unnß inn der Newstatt unnd künig Laßla. Der von Zili unnd die lanndleut, die wolten ihren rechten herrn haben, könig Laßla,^{hhhhh} also taydingt bischof von Saltzburg,¹⁸⁰ der beÿ unnß drinneⁱⁱⁱⁱ was. D<a>z waret beÿ 14 tag. Da antwortet der khayser könig Laßla hinnauß den landtleutten inns veldt mit klainem gelimpff, do zogen sÿ mit könig Laßla gehn Wien mit frewden, sieder ist nie khein rechter friedt worden im lanndt Österr[eich]^{jjjjj}.¹⁸¹

Item darnach im <14>52 jharr,^{kkkkk} da ward ich ein schütz und füeret mein harnisch, da zogen wir für den Gußing¹⁸² mit marggraf Albrecht von Brandenburg,¹⁸³ der was haubtman, hetten viel gutter leut unnd gewonnen nitt viell. Die Unngern, die laicheten unnß, sÿ namen Gußing ein. Pannkhircher,¹⁸⁴ Grafnegkher,¹⁸⁵ die grafen von Bößing,¹⁸⁶ herr Hainrich von Liechtnstain¹⁸⁷ unnd der von Elderbach,¹⁸⁸ die halffen den Unngern, sÿ warden all kayzers feindt. Sÿ gewonnen die Unger-sasch(?)^{lllll} ¹⁸⁹ beÿ der nacht und verprennets,^{mmmmm} gewonnen darnach Newkirchen¹⁹⁰ unnd Lautenstorffⁿⁿⁿⁿⁿ.¹⁹¹ Wir^{ooooo} kamen mit marggrafen baldt dahin inn die Newstatt, hetten beÿ [759. p.] tausendt pferden, aber wir warden ihren vills zu krannckh, scharmützl unnd hofwerckh. Des was a[m] Stainfeldt¹⁹² vill beÿ tag unnd nacht etc.¹⁹³

177 Bécsújhely, Ausztria.

178 A hazatérés Bécsújhelyre nem 1451. június 24. után, hanem egy évvel később lehetett csak.

179 Bécsújhelyt 1452. augusztus utolsó napjaiban ostromolták meg. *Kronológia*, 2023. II. 464.

180 Az 1452 áprilisában elhunyt Friedrich Truchseß von Emmerberg helyére ugyanazon év júniusában lépő Sigismund von Volkersdorf salzburgi érsek. Vö. Eubel, 1914. 228.

181 III. Frigyes császár 1452. szeptember 4-én adta át Cillei Ulrik grófnak az ifjú V. Lászlót (*Kronológia*, 2023. II. 464.), akivel Bécsbe szeptember 13-án ünnepélyes körülmények közepette vonultak be (Schalk, 1919. 126.).

182 Németújvár, ma Güssing, Ausztria.

183 Albert ansbachi (1440–1486), kulmbachi ([1457–]1464–1486), brandenburgi örgróf és választófejedelem (1470–1486).

184 Andreas Baumkircher.

185 Ulrich von Grafeneck.

186 A fentebb (lásd a 172. lábjegyzetet!) említett Bazini és Szentgyörgyi János grófon kívül fivére, Zsigmond.

187 Heinrich von Liechtenstein zu Nikolsburg.

188 Ellerbach Bertold.

189 A lapszéli javítás szerint ez esetben Bécsújhely Magyarország felé eső külvárosáról (Ungarvorstadt) lenne szó.

190 Neunkirchen, Ausztria.

191 A lapszéli javítás alapján nem zárható ki, hogy valóban Trautmansdorf (ma Trautmansdorf an der Leitha, Ausztria) neve facsarodott ki e formává.

192 Steinfeld a Bécsi-medence déli, Bécsújhely környékén elterülő része.

193 Németújvár ostromával, Bécsújhely külvárosának felprédálásával és az azt övező, többi hadi esemény-nyel kapcsolatban felmerül a gyanú, hogy nem 1452-ben, miként a szerző beszámol róla, hanem 1455 végén vagy 1456 elején történtek. Vö. Chmel, 1838. 89–90. 72. sz.; Winner, 1965–1967. 101–102.; Uiblein, 1970. 404.; Haller-Reiffenstein, 1992. 122–123.

Item baldt darnach, da wardt mein herr von Wildthawsen graf Ulrichs von Zili diener. Da sein wir auch mit ihm umbzogen, woll beÿ dreÿen jharen.¹⁹⁴ Wir zugen dem khayser einmals ins lanndt gehn Kärnden^{ppppp} bieß gehn Spittal¹⁹⁵ mit 15 hundert pfärdn, da wardts aber getaÿdingt.¹⁹⁶ Darnach zogen wir geh[n] Krabatn mit dem hörr, graf Johan Witterwitz^{qqqqq} wa[s] des von Zili hawbtman,¹⁹⁷ unnd gleich zw der zeitt, da[...] starb graf Frÿderich von Zili, der alt, graf Ulrichs vatter.¹⁹⁸ Das geschäh in dem <14>54 jhar^{rrrrr}.¹⁹⁹ Darnach zoch graf Ulrich von Zili zum könig Laßla gehn hoff, gen Wien.²⁰⁰ Wir zugen durch Unngern, hetten woll[!] tausendt pfärdt, hübsch volck. Da was zu Wien grosser hof: hertzog Ludwig von Baÿren, hertzog Oth, zwen hertzen von München,²⁰¹ unnd was da der altt dischpott^{sssss} aus der Surphey,²⁰² hett mehr alß tausendt pferdt, Huni Jannisch, gubernator von Unngern,²⁰³ was auch da,²⁰⁴ het woll zwaÿtausendt^{ttttt} pfärdt, all bischoff unnd herrn von Unngern, die warn auch da, mit großem volckh, herr Hiersikh von Podibr[...], gubernator inn Böhaimb,²⁰⁵ der hernach könig war[d], was auch da, vill fürsten aus der Schlesien unn[d] vill herren von Behaimb unnd von Merhern, da w[as] zw Wienn, viell wundt unnd frewdt.²⁰⁶ Es was alles wol, faÿl hat ÿederman genueg.

Item zu derselbigen zeitt, so kam von Welschlan[n]den²⁰⁷ ain seliger man, was im <14>54 jar, der hieß bruder Capistran Berhardiner^{uuuuu},²⁰⁸ der den orden i[n] d<a>z lanndt hatt bracht, der prediget gar seliglich, zoch darnach gehn Unngern.²⁰⁹ Unnd im <14>55 jhar^{vvvvv},²¹⁰ da ka[m] der türckisch khayser, leget sich für Griechisch

194 Mivel Cillei Ulrikot, miként alább szó is esik róla, 1456-ban megölték, ezért Cillei szolgálatába legkésőbb 1453–1454-ben léphetett Krabat és ura, Erasmus von Wildhaus.

195 Spittal an der Drau, Ausztria.

196 Nem világos, hogy mire utal a szerző, és mikor valósult meg ezen utazás Karintiába. III. Frigyes császár azt a néhány napot kivéve, amikor Itáliából hazafelé tartott és megállt e tartományban (1452 augusztusa), legközelebb 1457 augusztusában–decemberében tartózkodott Karintiában (Spittalban 1457. augusztus 4-én biztosan). Vö. Heinig, 1997. 1363., 1365.

197 Vitovec János (Jan Vitovec).

198 Cillei Frigyes gróf.

199 A horvátországi hadjárat időpontját a Cillei-krónika is kicsivel Cillei Frigyes gróf halála utánra (1454. június 9., Engel, 2001. „Cillei” tábla) teszi (Krones, 1883. II. 116., vö. Pálosfalvi, 2001. 436.).

200 Cillei Bécsbe érkezése 1455. február végére tehető. *Kronológia*, 2023. II. 476.

201 IX. Lajos bajor (1450–1479) és vélhetően I. Ottó pfalz-mosbach-neumarkti (1410/1448–1461) herceg. A szerző állításával szemben egyikőjük sem származott a Wittelsbachok müncheni ágából: az előbbi a landshuti ág, míg az utóbbi a rajnai főág pfalzi mellékágának sarja.

202 Brankovics György szerb despota (1429–1456).

203 Hunyadi János Magyarország (ekkor már egykori) kormányzója (1446–1453).

204 Az itt elbeszélte események 1455. április végére tehető, amikor is Hunyadi csapataival Bécsig nem, csak Fischamendig ment el. *Kronológia*, 2023. II. 476–477.

205 Podjebrád György (Jiří z Kunštátu a Poděbrad) Csehország kormányzója (1452–1458), majd királya (1458–1471).

206 A Bécsben megjelent magyar- és csehországi előkelőket – e forrás alapján – nem lehet azonosítani.

207 Itália.

208 Kapisztrán János obszerváns ferences szerzetes.

209 Kapisztrán János nem 1454-ben, hanem 1455-ben jött Magyarországra. Vö. Hofer, 1964–1965. 527.; *Kronológia*, 2023. II. 477.

210 II. Mehmed oszmán szultán (1444–1446, 1451–1481) nem 1455-ben, hanem 1456-ban vezetett sereget Nándorfehérvár ellen. *Kronológia*, 2023. II. 480–481.

Weißenburg,²¹¹ hett woll anderhalb hundertausendt türckhen unnd vill großer haubtpüchsen, schoß die meur gar nider, zwen thurn darzu. Bruder Capistran unnd Huni Janisch waren baidt darinnen. [760. p.] Die türckhen die tratten zum sturm. Bruder Capistran trat mit dem crucifix gegen den türckhen auf den graben unnd schrey: „Jhesus, Jhesus schleffts“. Da wach^{wwwww} Gott unnd was mit den Christen. Die Christen hette all nit sechstausent man, tratten fluchs gegen di türckhen. Da gaben die türckhen die flucht, der khaizer selber auch flohen all darvon. Also gewunnen die Christen d<a>z türckisch hörr unnd die großen püchsen all, was ein zaichen von Gott. Ich bin deßmals nit darbey gewesen, aber baldt darnach kam ich dahin.

Item nachdem bewarb sich künig Laßla in dem <14>56 jhar^{xxxxx} unnd bracht vill gueter leut auf, nemlich gar vill kreutzer unnd zoch selber an die türckhen,²¹² da was nun Huni Janisch unnd bruder Capistran baide todt.²¹³ Bruder Capistran leit zu Vellach^{yyyy} ²¹⁴ begraben zu der zeitt,²¹⁵ was der von Zili unnd weida Villaßla,²¹⁶ könig Mathiaß bruder, aineinander feindt, könig Laßla, der richtet sy underwegen zum Buttagk^{zzzzz},²¹⁷ sch[wu]ren sy bruderschaft zusamb auf d<a>z heilig Evangeli unnd tailten d<a>z heilig sacrament unnd empfiengen das.²¹⁸ Darnach, alsbaldt der könig kham gen Griechisch Weißenburg, zu stundt ahn zu morgens, da erschlug weida Villaßla den von Zili zu todt im geschloß, wenn^{aaaaa} er d<a>z geschloß innehatt.^{bbbbb} D<a>z geschah an Sant Lucas tag im <14>56 jhar.²¹⁹ Da zertrennet sich alles hörr, kreutzer zogen ellendiglich wider haim.²²⁰ Künig <Laßla> was selber inn großen sorgen unnd gab gar süese wortt weida Villaßla, bieß d<a>z er wider gehn Of[en] kham.²²¹ Da fieng der könig die brüeder baidt weida, Villaßla unnd könig Mathiaß.²²² Dem Laßla ließ er zu Ofen d<a>z haubt abschlahen öffentlich umb des vo[n] Zili todt,²²³ könig Matthiaß was dieweil jung, den fület er mit ihm

211 Nándorfehérvár, ma Belgrád, Szerbia.

212 A szerző állításával szemben a magyar király által az oszmánok ellen 1456 őszén vezetett hadi vállalkozás terv maradt csupán. *Kronológia*, 2023. II. 481–482.

213 Hunyadi János 1456. augusztus 11-én, Kapisztrán János ugyanazon év október 23-án hunyt el. *Kronológia*, 2023. II. 481–482.

214 Újlak, ma Ilok, Horvátország.

215 Kapisztrán János újlaki temetése 1456. október 29-én volt. *Kronológia*, 2023. II. 482.

216 Hunyadi László. E sajátos név vélhetően a „Vajdafi László” összetételből facsarodott ki.

217 Futak, ma Futog, Szerbia. V. László király 1456. október 13. és november 4. között Futakon tartózkodott hadaival. *Kronológia*, 2023. II. 482.

218 Cillei és Hunyadi László 1456. november 4. körül fogadták rokonná egymást. *Kronológia*, 2023. II. 482.

219 Cilleit – a szerző szerint – 1456. október 18-én gyilkolták meg, ám a dátum hibás: *Kronológia*, 2023. II. 482. (1456. november 9.).

220 A keresztes hadak Cillei meggyilkolása után (1456. november 9.) oszlottak fel és tértek haza. *Kronológia*, 2023. II. 482.

221 A király végül – kíséretében többek között Hunyadi Lászlóval – 1456. december 18-án ért vissza Budára. *Kronológia*, 2023. II. 482.

222 V. László 1457. március 14-én fogatja el a két Hunyadi fiút. *Kronológia*, 2023. II. 483.

223 Hunyadi Lászlót 1457. március 16-án fejezték le. *Kronológia*, 2023. II. 483.

gen Wienn zu seinem unglückh.²²⁴ Der wardt nach ihm künig darnach uber ain jhar,²²⁵ unnd d<a>z enthaubten geschah in der vasten im <14>57 jhar.^{cccccc}

[761. p.]^{dddddd} Item ich schreib die geschicht von Krüegischen Weißenburg zu^{eeeeee} ainer unterricht mein kindern, nemblichen mein sune, das sy doch wißen, was wunderß unnd gämblicher handl ist beschehen bey mein zeiten, wen ich bey graff Ulrichen von Zili diener geweßen, ee, wen er pöblich wardt ermört von des kunig Matheasch brueder, unnd bin vill mit im herffart zogn. Darnach bin ich kunig Laßla dienner auch geweßen zu der zeit, da im böblich und verretterlich vergeben wardt zu Prag durch den Gýrsickhen von Podebr[a], der nach zw khunig wardt in Behem. Der pöß morth, der geschach am kunig Laßla durch giffit an Sanndt Clementn tag, da man zelt tausent vierhundert unnd in dem siebenundfunffzigisten jar^{fffff}.²²⁶

Item darnach wardt ich ains graven dienner von Kratha(?), graff Gregor, graffen in Krawacie.²²⁷ Der was gar ain streitper man unnd schlug sich fur vier geschlößer in der Dalmatie:^{gggggg} das ain hieß Osterwitz,²²⁸ gar peim mer, das annder Nin,²²⁹ das drit Láb²³⁰ und das viert hervor Drup^{hhhhh}.²³¹ Do kriegten wir, lagen vor den gschloßern, gewunnen die zwaÿ, unnd wir verettn unns vonn [762. p.] den herschafften alle, die zu der kronn Ungern gehöreten, griffn wir all ann etc.²³²

Item in der zeit in dem LVIIIⁱⁱⁱⁱ jar,^{jjjjj} do trachtet gubernator von Behem, Girßikh von Podebra, das er denn khunig Mathiäsch des Hunnÿanischen²³³ sun, der was dieweil ein gefangner khunig Laßlas, den pracht der in sein gewalt. Also hat der Girßikh so großn vleiß durch sein listigkait mit hilff etlicher herrn in Behem unnd etlicher herren in Ungern,²³⁴ das er kunig wardt in Behem und Mathiasch kunig in Ungern, und der Girsickh gab im sein tochter zu^{kkkkk} aim weÿbe.²³⁵ Der Mathiasch wardt zu khunig erwelt zu Ungern auf dem Räkusch²³⁶ mit hilff des Girsickhn und

224 V. László 1457. május végén utazott Bécsbe, magával víve az ifjabb Hunyadi fiút. *Kronológia*, 2023. II. 485.

225 Az ifjú Mátyás királlyá választása – téves dátummal – alább még előjön.

226 V. László valóban 1457. november 23-án halt meg, de legjobb tudomásunk szerint – szemben a szerző állításával – nem mérgezés következtében. *Kronológia*, 2023. II. 486.

227 Gergely (Grgur Kurjaković) korbáviai grófról van szó. (Egy korábbi munkámban Krabat ekkori uraként Frangepán István sejtettem: Péterfi, 2024. 457. 135. j.)

228 Osztrovica vára. E néven több erősség is ismeretes. Mivel a forrásszöveg külön kiemeli, hogy e vár a tenger közelében fekszik, ezért a Lišane Ostrovičke, nem pedig a Donje Pazarište vagy az Ostrvica mellett emelkedő, azonos nevű erődítményről lehet szó.

229 Talán Nin, Horvátország.

230 Talán a mai Ljubač közelében fekvő vár (Stari grad), Horvátország.

231 E földrajzi nevet nem tudtam azonosítani.

232 Gergely korbáviai gróf katonai akciójára valamikor 1458 első hónapjaiban kerülhetett sor. Vö. Pálosfalvi, 2001. 448. 110. j.

233 Hunyadi János.

234 A Podjebrád György terveit támogató cseh és magyar urakat – e forrás alapján – nem lehet azonosítani.

235 Már 1457 decemberében megszületett Zrednai János váradi püspök, titkos kancellár és Podjebrád György között az a megállapodás, hogy Hunyadi Mátyás az utóbbi leányát eljegyzi. *Kronológia*, 2023. II. 488.

236 A Pest határában fekvő Rákos-mező.

etlicher herrn in Unngern²³⁷ am palmtag in dem LVIII jar.²³⁸ Do wardt khunig Mathiasch tädigen mit meinem herrn den vorbenannten graven. Er scholl von seim krieg laßn in Krabattn und scholl zu^{lllll} im reitten gen Offen, wolt er sich mit im richtn unnd veräynen und ain genuegn than, das thet der graff. Doch zugen wir ee gen Rom, fueren uber das mer, [763. p.] saßen auf in Dalmatie in ainen castell,²³⁹ nit ver vonn Sadursch,²⁴⁰ unnd kamen zu lanndt zu Angkhon²⁴¹ unnd zugen darnach zu unnser lieben Frauen gen Rakhennat²⁴² unnd gen Rom und wider haim.²⁴³ Auch den weg, das was umb pfingstn,²⁴⁴ darnach machetn wir unns aufzugen dahin gen Offen zu^{mmmmmm} khunig Mathiaschen in Unngern.²⁴⁵ Der rustet sich zu auf die turckhen und verainet sich mit unns, und mein herr, der graf wardt marschalch, also zugen wir ab auf dÿ turcken. Und do wir kamen gen Furdegk²⁴⁶,ⁿⁿⁿⁿⁿⁿ khomen aus dÿ mar, wie die turckhen ins lanndt zugen und lagen an der Saw, im Serem^{oooooooo} oder im Sÿmich²⁴⁷ in teutsch, und mit zwaÿunndreÿßigtaußent und waren halb heruber^{pppppp} mit sechzechentaußent. Dÿ andern lagen enhalb und sÿ prennethn im Sÿmich, das wir den rauch sachn.²⁴⁸ Nun het sich der khunig noch nit gar versamlt, wir hettn kaunn beÿ achttaußent man zu fueß und zu roß, also schickhet unns der khunig auf dÿselbn turckhen, also zugen [...].²⁴⁹ [Itt megszakad a kézirat.] Reliqua desiderantur.^{qqqqqq}

^a A lapszélen korrekció: *Andreassen* helyett *Andrean Lapitz thuen*.

^b A lapszélen korrekció (csak a szó végződése javítva): *nachkhommen* helyett *nachkhommer*.

^c A lapszélen korrekció: *mögen* helyett *mag*.

^d A *des* szó aláhúзва, de a lapszélen nincs korrekció.

237 E helyütt nem adom névsorát a Mátyás királlyá választását támogató magyarországi uraknak.

238 Mátyást – a szerző szerint – 1458. március 26-án választották meg magyar királlyá, ám a dátum hibás: *Kronológia*, 2023. II. 488. (1458. január 24.)

239 Véltetően Obrovac vára (másként: Tvrdava Kurjaković), Horvátország.

240 Talán Zára, ma Zadar, Horvátország.

241 Ancona, Olaszország.

242 Ravenna, Olaszország.

243 Az itáliai út, bár nem említi a szerző, a célpont alapján talán kevésbé diplomáciai kiküldetés (vö. Péterfi, 2024. 457. 135. j.), mint inkább zarándokút lehetett, és valamikor 1458 tavaszára tehető.

244 1458. május 21. körül.

245 Véltetően az 1458. május 28-ra halasztott budai országgyűlés (*Kronológia*, 2023. II. 490.) idején történt meg a király és Gergely korbáviai gróf között a kiegyezés. (A megegyezés *terminus ante quem*je egy 1458. június 22-én kelt értesülés, mely szerint Gergely korbáviai gróf a horvát bánság miatt személyesen „ment fel”, vagyis véltetően maga utazott el Budára: Thallóczy–Barabás, 1913. 25. Köszönöm Kuffart Hajnalkának az értelmezésben nyújtott segítségét!)

246 A fentebb (lásd a 217. lábjegyzetet!) már említett Futak. A magyar király 1458. szeptember 22–27. között e településen bocsát ki okleveleket. Horváth, 2011. 64.

247 Szerémség.

248 1458. augusztus második felében a magyar király általános mozgósítást rendelt, és az oszmánok ellen vonult személyesen (Pálosfalvi, 2018. 196., *Kronológia*, 2023. II. 491., vö. Horváth, 2011. 63–64.). A Budán időző Krabaték is nyilván ilyen módon jutottak el a Délvidékre.

249 Az oszmánok ellenében véltetően valamikor 1458 októbere folyamán, amikor ott hosszan időzött a király (Horváth, 2011. 64.), indultak a hadak, ám nagyobb összecsapásra tudomásunk szerint nem került sor. Vö. Pálosfalvi, 2018. 197.

- ^e A lapszálon korrekció (nemcsak aláhúzva a *sindt* és *nun*, hanem azok és a kettő közötti *unnd* ki is húzva: *sindt unnd nun* helyett *ist und nu*. (Az *ist* után előbb *nu* írva, majd kihúzva.)
- ^f A lapszálon korrekció: *Lapschavici* helyett *Lappschanni*.
- ^g A lapszálon korrekció: *herr* helyett *her*.
- ^h A *ÿetzundt* szó első betűjét mintha a lapszálon korrekciót végző kéz jegyezné.
- ⁱ A lapszálon korrekció: *unnd* helyett *noch mein*.
- ^j A lapszálon korrekció: *pächen* helyett *pächern*.
- ^k A lapszálon korrekció: *velder* helyett *feld*.
- ^l A lapszálon ez után beszúrás: *zwischen den zwayen [w]assem da ligt nu ein schöns groß dorff unterrem berg und*. Mivel tartalmi többlet, átemeltem a főszövegbe.
- ^m A lapszálon korrekció: *gesässly* ist helyett *<gesäss> heist*. Mivel a szövegromlás értelmileg helyes javításáról van szó, azt a főszövegbe is átemeltem, ám a már másutt is előforduló *haist* alakot használva.
- ⁿ A *Lagadoschitz* szó első a betűje utólag átírva.
- ^o Alább *Sant* névalakban fordul elő.
- ^p A *Peters* szó t betűje utólag átírva.
- ^q A lapszálon korrekció: *So* helyett *Sanct*. Mivel a szövegromlás értelmileg helyes javításáról van szó, azt a főszövegbe is átemeltem, ám a már másutt is előforduló *Sant* alakot használva.
- ^r A *haißens* szó utolsó betűje aláhúzva, de a lapszálon nincs korrekció.
- ^s A lapszálon korrekció: *wann* helyett *wenn*.
- ^t A sor elején ez után beszúrva: *mein*.
- ^u A lapszálon korrekció: *seßen* helyett *gesässen*.
- ^v A lapszálon korrekciót végző a *haben* szó végére egy s betűt szúrt be.
- ^w A lapszálon korrekciót végző ez után beszúrta: *höff*.
- ^x A lapszálon korrekciót végző a *dasselb* szó végére egy s betűt szúrt be.
- ^y A lapszálon korrekció: *wann* helyett *wen*.
- ^z A lapszálon korrekció: *drinnen* helyett *dinne*.
- ^{aa} A lapszálon korrekció (csak a szó első fele): *eher* helyett *her*.
- ^{bb} A lapszálon korrekció (csak a szó második fele): *zündt* helyett *zeunt*.
- ^{cc} A lapszálon korrekció (csak a szó első fele): *drin* helyett *din*.
- ^{dd} A lapszálon ez után beszúrva: *ist*.
- ^{ee} A *meine* szó utolsó betűje aláhúzva, de a lapszálon nincs korrekció.
- ^{ff} A lapszálon ez után beszúrva: *lang*, ti. *alslang*.
- ^{gg} A lapszálon korrekció: *drinne* helyett *dinne*.
- ^{hh} A lapszálon korrekció: *drinn* helyett *denne*.
- ⁱⁱ A lapszálon korrekció (csak a szó első fele): *wie* helyett *wi*.
- ^{jj} A *genanndt* szó aláhúzva, de a lapszálon nincs korrekció.
- ^{kk} A lapszálon korrekció (csak a szó első fele): *ihm* helyett *sein*.
- ^{ll} A lapszálon korrekció: *<14>55* helyett *<14>95*. Az 1455. év – Andreas Krabat tisztségviselésének időrendje (vö. Péterfi, 2024. 457–459.) miatt – teljes képtelenség, ezért jobb híján elfogadtam és a főszövegbe emeltem át a lapszálon található javítást. Persze, mivel azonos számjegyeket találunk az „eredeti” szövegben, ezért az sem zárható ki – más írott vagy tárgyi emlék híján –, hogy valójában 1499-ről van szó.
- ^{mmm} A lapszálon: *Minaobitz*. (Eredetileg javításnak szánhatta a lapszéli megjegyzést a korrektor, ti. *Binaobitz*nek olvashatta a szót.)
- ⁿⁿ A lapszálon ez előtt beszúrás: *die*, ti. *dieweill*.
- ^{oo} A lapszálon ez előtt beszúrás: *die*.
- ^{pp} A lapszálon korrekció: *Österreich* helyett *Ungern*. Mivel a szövegromlás értelmileg helyes javításáról van szó, azt a főszövegbe is átemeltem.
- ^{qq} A lapszálon korrekció: *Ungern* helyett *Östereich*. Mivel a szövegromlás értelmileg helyes javításáról van szó, azt a főszövegbe is átemeltem.
- ^{rr} A lapszálon korrekció: *Tecchaw* helyett *Tetthaw*. Mivel a szövegromlás értelmileg helyes javításáról van szó, azt a főszövegbe is átemeltem.
- ^{ss} A lapszálon korrekció: *a(nno) 1478*. Vélhetően az 1487. évi évszámra vonatkozik, ám ez utóbbi helyességéhez (lásd a 108. lábjegyzetet!) kétség sem férhet.
- ^{tt} A lapszálon korrekció (szókezdő betű): *Cz* helyett *M*.
- ^{uu} A lapszálon korrekció: *freundt* helyett *leuth*.
- ^{vv} A lapszálon korrekció: *hett* helyett *hiett*.

^{vvv} A lapszélen korrekció: *thun* helyett *tan*.

^{xx} A lapszélen korrekció: [...] *den türckhen* helyett *in die Turkey*.

^{yy} A lapszélen korrekció: *willen* helyett *wegen*. Mivel a szövegromlás értelmileg helyes javításáról van szó, azt a főszövegbe is átemeltem.

^{zz} A *hett* szóba utólag beszúrva: *i*, ti. *hiett*.

^{aaa} A lapszélen korrekció: *ist* helyett *sein itz etc*.

^{bbb} A lapszélen korrekció: *gewesen* helyett *geboren*.

^{ccc} A lapszélen korrekció: *geborn* helyett *gewesen*.

^{ddd} A lapszélen ez után beszúrva: *die*.

^{eee} A *benanten* szóban a második *n* elmosódott, ezért azt utólag ártírták.

^{fff} A *Ladýschitz* szó végére beszúrva: *en*, ti. *Ladýschitzen*.

^{ggg} A *Radürabeß* szóban korrekció: *Radürabeß* helyett *Radinabeß*.

^{hhh} A *kleine* szó betűnek egy része elmosódott, az utolsó négyet (*eine*) utólag ártírták.

ⁱⁱⁱ A lapszélen korrekció: *die* helyett *forte* (?) *drei*.

^{jjj} A lapszélen korrekció: *Tetschýt* helyett *Teschýt*.

^{kkk} A lapszélen korrekció: *kaý(serliche)* helyett *kön(igliche)*.

^{lll} A lapszélen ez után beszúrva: *die*.

^{mmm} A lapszélen korrekció: *bieß* helyett *biß*.

ⁿⁿⁿ A lapszélen korrekció: *vom* helyett *von*.

^{ooo} A *haben* szó végére beszúrva: *t*, ti. *habent*.

^{ppp} A lapszélen korrekció: *Fenua* helyett *Femia*.

^{qqq} A lapszélen ez után beszúrva: *sie*.

^{rrr} A lapszélen korrekció: *geschloß* helyett *gesäß*.

^{sss} A lapszélen ez után beszúrás: *schönen*.

^{ttt} A lapszélen korrekció: *Vielerwerdt* helyett *Veglerword*.

^{uuu} A lapszélen korrekció: *hett* helyett *hiett*.

^{vvv} A lapszélen korrekció: *uber ain heerr* (ki is húzva) helyett *uber ain hör*. (Ez utóbbi esetben az *ain* kétszer írva, majd az első azok közül kihúzva.)

^{www} A lapszélen ez után beszúrva: *der*.

^{xxx} A lapszélen korrekció: *unnd* helyett *oder*.

^{yyy} A lapszélen korrekció: <14>79 helyett *a(nno)* 1469. Alatta másik kézzel: <14>69. (A lapszélen 1469 kétszer írva, de az első kihúzva.) Különben is az előbbi, azaz az 1479. év a helyes (vö. Szabó, 1915), mindazonáltal a Frangepánok szempontjából 1469-nek is van jelentősége: a magyar király megbízásával akkor foglalta el ugyancsak Magyar Balázs a családtól Zengget (*Kronológia*, 2023. II. 533.).

^{zzz} A lapszélen korrekció: *redet* helyett *rettet*, ti. *ainrettet*.

^{aaaa} A lapszélen ez után beszúrva: *vil*.

^{bbbbb} E pont után kezdődik a Wurmbrand-féle kiadás (Wurmbrand, 1705. 63.).

^{cccc} A lapszélen ez után beszúrva: *alt*.

^{ddddd} A lapszélen korrekció: *schaulan* helyett *schälarn*.

^{eeee} A lapszélen korrekció: *roß* helyett *pherdt*.

^{ffff} A lapszélen korrekció: *im 1450 jhar*, vélhetően az *im fünffzigisten jharr* kifejezés helyett.

^{gggg} Nincs egyértelmű jelölés, de biztosan a Rómába bevonuló 1500 lovasra vonatkozik a lapszélen megejtett megjegyzés: *Haselbach fere 3 tausent. Quatuor millia aut eo plures. Aeneas Silvius fol. 79*. Alatta ugyanazzal a kézzel két külön sorban: *N[...]iter* és *[...]A*. A *Haselbach* szó Thomas Ebendorfer (másként Thomas von Haselbach) császárkrónikájára (*Chronica regum Romanarum*) és/vagy a *Chronica Austriae* című munkájára, *Aeneas Silvius* pedig Enea Silvio de'Piccolomini (néhány évvel később II. Piusz néven római pápa) által írott *Historia Austrialis*ára és/vagy „feljegyzéseire” (*Commentarii*). Hack, 1999. 14–31., 178–188. stb. (Nem tartottam feladatommak, hogy ezen, vélhetően Enenkel kezétől származó megjegyzésbe ennél jobban belemélyedjek.)

^{hhhh} A *großer* szó utolsó két betűje aláhúzva, de a lapszélen nincs korrekció.

ⁱⁱⁱ A lapszélen ez után beszúrva: *der*.

^{jjjj} Nincs egyértelmű jelölés, de biztosan az ifjú V. László király életkorára vonatkozik a lapszélen megejtett megjegyzés: *Nur der(?) 11e, den er a(nno) 1440 geborn*. Balra tőle: *in das 12*. Alatta: *a(nno) 1451*. Az 1440 februárjában született király az 1452. márciusi császárkoronázás idején valóban már a 13. életévében járt.

^{kkkk} A lapszélen korrekció: *nunmehr* helyett *nit*. Másik kézzel: *N. mit 16 jarn*.

^{llll} A lapszélen ez után beszúrva: *biß widerumb*.

^{mmmm} A lapszélen ez után beszúrva: *die statt*.

nnnn A säet szó e betűje későbbi kézzel.

oooo A lapszélen korrekció: *wann andere* helyett *von ander*. Mivel a szövegromlás értelmileg helyes javításáról van szó, azt a főszövegbe is átemeltem.

pppp A lapszélen ez után beszúrva: *grosser*.

qqqq A zogen szó o betűjét későbbi kéz u-ra javította.

rrrr A lapszélen korrekció: *an eurn* helyett *anrüren*. Mivel a szövegromlás értelmileg helyes javításáról van szó, azt a főszövegbe is átemeltem.

ssss A lapszélen korrekció: *erstlich* helyett *costlich*. Mivel a szövegromlás értelmileg helyes javításáról van szó, azt a főszövegbe is átemeltem, ám az írásmódját a jelen szöveg gyakorlata szerint (*köstlich*) változtattam meg.

tttt A lapszélen korrekció: *des platzs* helyett *an plätzen*.

uuuu A lapszélen korrekció: *unnd were* helyett *wer*.

vvvv A lapszélen korrekció: *all* helyett *alle*.

wwww A lapszélen ez előtt beszúrva: *ge, ti, gedörft*.

xxxx A lapszélen korrekció: *stundt bestelt* (kihúzza) helyett *schmidt bestelt, beschlug wer, da wolt, derft keiner kein pfenig nehmen*.

yyyy A lapszélen korrekció: *stundt* helyett *schmidt*.

zzzz A lapszélen ez előtt beszúrva: *ge, ti, gedorfft*.

aaaa A lapszélen korrekció: *Neapoles* helyett *Napplas*.

bbbb A lapszélen korrekció: *speuset* helyett *speysset*.

cccc Az *ihm* szó aláhúzza, de a lapszélen nincs korrekció.

dddd A lapszélen korrekció: *jr khaum gesehen* helyett *nie kain gesehen hatt*.

eeee A lapszélen korrekció: *thaall* helyett *tall*.

ffff Az általam használt, Sankt Pölten-i kéziratban nem szerepel 757. oldal. Mivel azonban a szövegben nincs törés, ráadásul a 18. század elején publikált, vélhetően más példányt alapul vevő verzióhoz (Wurmbrand, 1705. 66.) képest sem mutatkozik itt lényegi különbség, oldalszámozási hibáról lehet csak szó.

gggg A lapszélen: *a(nno) 1451*.

hhhh Az ez előtti másfél mellékmondat (*der von Zili unnd die lanndleut, die wolten ihren rechten herrn haben, könig Laßla*) a Wurmbrand-féle kiadásból (Wurmbrand, 1705. 66.) hiányzik.

iiii A lapszélen korrekció: *dinne* helyett *dinne*.

jjjj A Hormayr által publikált változatban a *friedt* helyett *freude* áll, és ezért annak alapján arra a következtetésre jutott, hogy a szerző még I. Miksa trónra lépése (1493) előtt írta volna a munkáját (Hormayr, 1826. 523.). Bár valójában mind a két szónak van e kontextusban értelme, a magam részéről mégis az előbbi, azaz a *friedt* felé hajlok.

kkkk A lapszélen: *a(nno) 1452*.

llll A lapszélen korrekció: *Ungersasch* helyett *[un]gerischen vorstet in [d]er Neunstatt*.

mmmm A lapszélen korrekció: *und verprennets* helyett *räumeten und prenten*. (A *räumen* szó a sor felett beszúrva, alatta kihúzza: *[...]nomen*.)

nnnn A lapszélen korrekció: *Lautenstorff* helyett *Trautenstorff*.

oooo Eredetiben: *mir*.

pppp A lapszélen: *krieg in Kerndten*.

qqqq A szóban az e betű utólag átírva. A lapszélen korrekció: *Witterwitz* helyett *Wittewitz*.

rrrr A lapszélen: *a(nno) 1454*.

ssss A lapszélen korrekció: *dischpott* helyett *despot*.

tttt A lapszélen korrekció: *zway* helyett *zey*.

uuuu A *Berhardiner* szó utolsó két betűjét utólag (más kézzel) átírták.

vvvv A lapszélen: *a(nno) 1455*.

wwww A lapszélen korrekció: *wacht* helyett *vocht*.

xxxx A lapszélen: *a(nno) 1456*.

yyyy A lapszélen korrekció: *Vellach* helyett előbb *Ullach* (kihúzza), majd mellé írva: *Vllag*.

zzzz A lapszélen korrekció: *Buttagk* helyett *Buttagkh*.

aaaa A lapszélen korrekció: *wenn* helyett *wan*.

bbbb A lapszélen korrekció: *er d<a>z geschloß innehet* helyett *er hette d<a>z geschloß inne*. Nem világos, hogy egy további, ugyanígy a lapszélen szereplő beszúrást (*er*) hova szánt a korrektor.

cccc A lapszélen: *a(nno) 1457*.

dddd Innentől más, későbbi kézzel.

eeee Eredetiben: *zuu*.

¶¶¶¶ Itt végződik a Wurmbrand-féle kiadás (Wurmbrand, 1705. 68.).
§§§§§ Eredetiben: *Dalmatiee*.
hhhhhh A lapszálon korrekció: *Drup* helyett *Grup*.
iiii Az évszám második betűjén javítás nyoma.
jjjjj A lapszálon: *a(nno)* 1458.
kkkkk Eredetiben: *zuu*.
lllll Eredetiben: *zuu*.
mmmmmm Eredetiben: *zuu*.
nnnnn A lapszálon korrekció: *Furdegk* helyett *Fuedekh*.
ooooo Eredetiben: *Jerem*. A lapszálon korrekció: *Jerem* helyett *Serein*, alatta más kézzel: *in Sirmio*.
ppppp A *heruber* szó utolsó két betűje kihúzva.
qqqqq Nem világos, hogy a *Reliqua desiderantur* megjegyzést a megelőző német szöveget jegyző keze írta-e.

II.
Oklevelek a Krabat család horvátországi tevékenységének és birtokainak történetéhez (1470, 1504)

1.
1470. december 16., Buda

Mátyás magyar (és horvát) király likai Kozol Pétert felmenti esküje alól és az erről esetlegesen kiállított okleveleket érvényteleníti, miután Pétert Pál korbáviai őgróf és más nemesek elfogták, és arra kényszerítették, hogy adjon át egyrészt Péternek a Lika megyei Lagodušićiben található négy jobbágytelekre vonatkozó szerződésről szóló okleveleket, másrészt a többi nemesnek bizonyos további, a horvát bánok és vicebánok, illetve Lika megye hatósága által kiállított bírói intézkedést és ítéletlevelet, továbbá kényszerűen arra kötelezték, hogy ha fogsága és a jobbágytelkek miatt a nevezettek ellen pert indítana, ellenükben összesen nyolcszáz forintot köteles fizetni. Megparancsolja egyúttal a nádornak, az országbírónak, a (dalmát-)horvát bánnak és Lika megye hatóságának, hogy Pétert e kötelezvénye miatt ne háborgassák és kérése esetén szolgáltassanak neki igazságot.

Papíron, 18. századi másolat Reichard Streun von Schwarzenau genealógiai gyűjtésében szereplő eredeti példány vagy másolt példány nyomán, 1719: OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 319–321. p., 1720 körül Joseph Fischer von Fischerberg kezétől: NÖLA Hs. 5/7. fol. 178v–179v. A linzi példányt említi: Frank, 1957. 100.

Nos, Mathias Dei gratia Hungariae, Bohemiae rex etc. memoriae commendamus per praesentes, quod^a nostrum veniens in conspectum fidelis noster Petrus Kozol de Lyka^b 250 exposuit nobis hoc modo, quomodo primum magnificus Paulus comes

250 Igen valószínű, hogy Andreas Krabat apjáról van szó, akiről az önéletírásban is esik szó. Lásd a 95. és a 100. lábjegyzetet!

Corbaviae^c 251 ex instigatione Georgii Wladych,²⁵² Anthonii Zwerchych²⁵³ et Georgii Zwbych^d de eadem Lyka²⁵⁴ et demum Georgius Brayanych²⁵⁵ ac Thomas Kossawych de Bwsana^e 256 necnon Iwan Zethnyk de Goztnycza^f 257 ex suggestione quorundam nobilium de Radwnczy²⁵⁸ ipsum exponentem iniuste captivandum,^g eundem de huiusmodi captivatione^h aliter emittere noluissent, quamⁱ prius praefato Paulo comiti litteralia instrumenta, contractum quarundam quatuor sessionum suarum^j iobagionalium in possessione Lagodwssychy^k in comitatu de Lyka²⁵⁹ regni nostri Croatiae existenti^l habitantium concernentem^m et praefatis Georgio, Thomae et Iwano quasdam litteras adiudicatorias atque sententiam banorum et vicebanorumⁿ praedicti regni nostri Croatiae ac comitum et iudicialium eiusdem comitatus de Lyka^o contra praefatos nobiles ac Radwnczy^p confectas²⁶⁰ assignasset, et insuper ipsum super eo obligassent,^q si praefatos Paulum comitem et Georgium Brayanych ac alios praenominatos ratione huiusmodi captivationis ac dictarum^r quatuor sessionum iobagionalium^s aliquo temporum in successu in causam conveniret, extunc ipse Petrus Kozol^t contra annotatos Paulum comitem ac Georgium Wladych, Antonium Zwerchych et Georgium Zwbych^u in quingentis, contra vero praefatos Georgium Brayanych, Thomam Kossawych et Iwan Zethnyk^v ac nobiles de Radwnczy^w in trecentis florenis auri convinci deberet in suum praeiudicium atque damnum^x. Cum tamen ipse huiusmodi^y obligamina non sponte, sed coacte fecisset supplicavitque praefatus Petrus Kozol, ut ipsum ab huiusmodi obligaminibus, utpote quae per ipsum non sponte, sed coacte^z facta fuissent, absolvere ac litteras, si quae superinde confecte fuissent,^{aa} invalidare^{bb} dignaremur. Nos igitur accepta huiusmodi supplicatione praefatum Petrum Kozol de plenitudine nostrae regiae potestatis et gratia speciali^{cc} ab huiusmodi obligaminibus causa ex praemissa, utpote^{dd} quia ipsa obligamina per ipsum non sponte, sed coacte facta fuissent,^{ee} rebus sic se habentibus duximus^{ff} absolvendum ac huiusmodi^{gg} litteras, si quae superinde emanatae fuissent, invalidandas,^{hh} immo absolvimus et invalidamusⁱⁱ praesentium per vigorem, quocirca vobis, fidelibus nostris, magnificis palatino et iudici curiae nostrae ac bano praedicti regni nostri Croatiae vestrisque^{jj} in iudicatu vicesgerenti, item comiti vel vicecomiti et iudicialium^{kk} comitatus praedicti de Lyka harum serie^{ll} firmiter mandamus, quatenus praefatum Petrum Kozol ad instantiam quorumcunque rationum huiusmodi^{mm} obligaminum impedire et damnificare

251 Pál korbáviai gróf. Vö. Engel, 2001. „Korbáviai grófok” tábla.

252 A Vladić család tagja. Vö. Pavičić, 1962. 23. Lásd még a 114. lábjegyzetet, valamint a Függelékben a II/3–4. sz. tételeket!

253 A Zrčić család tagja. (A korban két, ezt a nevet viselő család is volt.) Vö. Pavičić, 1962. 54., 57., 70.

254 A Zubić család tagja. Vö. Pavičić, 1962. 23.

255 A Brujanić család tagja. Vö. Pavičić, 1962. 55. (Itt egy bizonyos Jurajt is említenek.)

256 A Košavić család tagja. Vö. Pavičić, 1962. 69. A Bwsana kifejezés nem települést jelez, hanem Bužani zsupát, miként más személyeknél Lika (zsupa) áll.

257 A Satnik / Satničić család tagja. A névadó település Gvoznica, ma Vaganac (Horvátország) területén fekszik. Vö. Pavičić, 1962. 58.

258 Talán Raduč, Horvátország. Vö. Pavičić, 1962. 33. Lásd még a 95. lábjegyzetet!

259 Lagodušići már az önéletírásban is előkerült. Lásd a 91. lábjegyzetet!

260 A bán, valamint a Lika megye törvényszéke által kiállított ítéletlevelek nem maradtak ránk.

nullatenus praesumatur,ⁿⁿ quin potius sibi, dum per eum requisiti fueritis, super praemissa captivatione ac iobagionalium^{oo} alienationum necnon damnis et iniuriis sibi illatis iudicium^{pp} et iustitiam facere et administrare debeatis, auctoritate^{qq} nostra praesentibus vobis in hac parte attributa et iustitia^r mediante, secus non facturi praesentibus perlectis^{ss} exhibenti restitutis. Datum Budae,^t feria sexta proxima post festum Beatae Luciae virginis et martyris,^{uu} anno Domini millesimo quadrigentesimo^{vv} septuagesimo, regni nostri anno tredecimo, coronationis vero <septimo>.^{ww}

^a NÖLA, OÖLA: *qui*.

^b NÖLA: *Kozol de*, OÖLA: *Korol te*. Az OÖLA-beli példányban sokszor áll *de* helyett *te*, ezért ezeket a javítá-sokat a továbbiakban – jelöletlenül – hagytam.

^c OÖLA: *Corbawie*.

^d NÖLA: *Vlarych, Antonii Lwerchych et Georgii Lrebych*, OÖLA: *Wladych, Anthonii Zwerchich et Georgii Zrebich*.

^e NÖLA: *Brayanych ac Thomas Koppareygh de Bresana*, OÖLA: *Brajanich ac Thomas Kossawich te Bwsana*.

^f NÖLA: *Boztnycza*, OÖLA: *Goztnyza*.

^g NÖLA: *Padronczy ipsum exponendum iniuste captivandum*, OÖLA: *Radronzy ipsum exponendi iniuste captivandi*.

^h NÖLA: *captivationibus*, OÖLA: *captivitatibus*.

ⁱ OÖLA: *quare*.

^j NÖLA: *contractum quarumdam quatuor possessionum suarum*, OÖLA: *secundum quarundam quatuor ses-sionum tuarum*.

^k NÖLA: *Lagodressychy*.

^l OÖLA: *exiolenti*.

^m NÖLA, OÖLA: *concernendi*.

ⁿ NÖLA: *Ireano quasdam litteras adiudicatorias atque sententiam banorum et vicebanorum*, OÖLA: *Iwano quasdam literas adiuticatorias atque sententiam banorum et virbanorum*.

^o OÖLA: *Lüka*.

^p NÖLA: *Padrenczy*.

^q NÖLA, OÖLA (ez után): *et*.

^r NÖLA: *dietarum(?)*.

^s OÖLA: *zobagionalium*.

^t OÖLA: *Korol*.

^u NÖLA: *Vladych, Anton Zverchych et Georgium Zrebych*, OÖLA: *Wladich, Antonium Twerchych et Georgium Zwbych*.

^v NÖLA: *Brayanych, Thomam Kossareygh et Ivean Zerhnük*, OÖLA: *Braianych, Thomam Kossawygh et Iwan Znethnyk*.

^w NÖLA: *Padrenczy*, OÖLA: *Radwnzy*.

^x NÖLA: *convinci deberet in suum praeiudicium atque damnum*, OÖLA: *conveniri teberet in suum periuditium atque tamnum*.

^y OÖLA: *huismodi*.

^z OÖLA: *coate*.

^{aa} NÖLA (kimaradt az ez előtti rész): *absolvere ac litteras, si que superinde confecte fuissent*.

^{bb} OÖLA: *inveallitere*.

^{cc} OÖLA: *speriali*.

^{dd} OÖLA: *videlicet*.

^{ee} OÖLA: *coacta facta fecissent*.

^{ff} OÖLA: *tuximus*.

^{gg} OÖLA: *huismodi*.

^{hh} NÖLA: *invalidandum*, OÖLA: *invalitantum*.

ⁱⁱ OÖLA: *inealitamus*.

^{jj} NÖLA: *nostrae ac bano praedicti regni nostri Croatiae vestrasque*, OÖLA: *nostro ac bano perdicti regni nostri Croacie vestrasque*.

^{kk} OÖLA: *iudiczalium*.

^{ll} OÖLA: *servie*.

^{mm} OÖLA: *quorumunque rationum huiusmodi.*

ⁿⁿ NÖLA: *praesumatur, OÖLA: persumatur.*

^{oo} NÖLA: *praemissa explicatione ac iobagionalium, OÖLA: permissa captivatione ac zobagionalium.*

^{pp} OÖLA: *inviciis sibi illatis iustitium.*

^{qq} NÖLA: *debeat, auctoritas, OÖLA: tebeat, auctoritate.*

^{rr} OÖLA: *justicra.*

^{ss} OÖLA: *perrectis.*

^{tt} OÖLA: *Bude.*

^{uu} OÖLA: *martyri.*

^{vv} OÖLA: *quadrimesentesimo.*

^{ww} NÖLA: *regni nostri tredecimo anno, OÖLA: anno terdecimo coronationis vero.* A dátumsort egy ugyanazon a napon kelt királyi kiadvány azonos szöveghelye alapján hangoltam össze és egészítettem ki: Thallóczy-Barabás, 1897. 382. (a DL 66602. nyomán).

2.

1504. szeptember 7., Seisenegg vára

A néhai, Kysal-nak mondott Lapaci Péter fia, Andreas Krabat levele a Lagodušićiben lakó lapaci Plavšić Mátéhoz: a Petričević Márkkal és a György pappal kapcsolatos levelét megkapta. Rokonságuk okán ugyanakkora rész illeti mindkettejüket Lagodušićiben. A jelenleg Krabatot illető még az apja háromszáz magyar forintért elzálogosította Plavšićéknak. Nem érti, hogy Plavšić öregségében e javak megszerzésére miért törekszik. Krabatnak ugyan nincs szüksége azokra, mivel jókora vagyona van, de nem is akarja feladni azokat, hogy fiai tudják, honnét származnak. Plavšić a megállapodást felrúgva túlterjeszkedett birtokain és Krabatnak a Lapac környéki birtokait is elfoglalta, kéri, hogy ezeket hagyja el. György papnak meghagyta, hogy jószántából adjon át az elzálogosított telkek közül Plavšićnek néhányat, amelyeket azután a haláláig használhat, azután Krabatra vagy utódaira szálljanak vissza. Krabat a további szándékait írásba adta, és megbízta Mogoric Tamást, aki Plavšićnek mindent ki fog fejteni; kéri, hogy ezeket Plavšić teljesítse. Krabat mint rokona lesz segítségére, de ne fordítsa az embereket ellene. A levelet horvát nyelven írta, hogy Plavšić megértse.

Papíron, 18. századi másolat Reichard Streun von Schwarzenau genealógiai gyűjtésében szereplő eredeti vagy másolt példány nyomán, 1719: OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 316–317. p., 1720 körül Joseph Fischer von Fischerberg kezétől: NÖLA Hs. 5/7. fol. 176v–177v. A linzi példányt említi és hosszabb részletet közöl belőle: Frank, 1957. 108–109.

Nobili amico et fratri singulari, Matheo Plafschikh de Lappitz²⁶¹ in Lagodchitz etc.^{a262}

Nobis amice et fautor singularissime, salutem amicabilem et obsequia praecipua! Litteras²⁶³ vestras circa Marchum Petrytgewickh²⁶⁴ et Pfaff Jörgen²⁶⁵ intellexi, licet sicuti vos^b aliquos fundos et bona in Lajoschitz,^c quae olim patris vestri aut vestrorum amicorum fuerunt, quae longis temporibus in partem vestram successerunt. Scio enim vos esse amicum et fratrem meum castris de Lappitz et aliquam habuisse partem in Lajoschitz aequae, sicuti ego. Ita quoque ego habui haereditatem in Lappitz circa vos, qualiter autem pater et amici vestri²⁶⁶ cum parenti meo pia memoriae egerunt, et ipsum re et corpore in magnum deduxerunt dampnum, nobis fortassis manifestum est. Postea simul et semel talem^d inierunt concordiam,²⁶⁷ ut parenti meo²⁶⁸ dederunt et praescripserunt omnia eorum bona et fundos, quae habuerunt^e in Lajoschitz pro tricenis florenis Ungaricis et aliquibus ultra, de quibus litterae prae manibus sunt, quas^f ipse vidistis et audivistis, eadem nunc se mihi abiurare^g tendatis. Amice et frater integer, quare animam vestram in tantum conturbare velitis pro tam vili bono, cum sitis aequae senio confectus, sicuti ego? Cum tamen ego Dei gratia bonorum et fundorum in Lajoschitz non egeam, quia hic mihi copia est bonorum,²⁶⁹ de quibus bene contentor, attamen libenti animo praefatos fundos^h et bona pro parte mea in arce filiis meis reservare velim, ut ipsi scirent eorum originem, qui, si divina clementia favebit, nobisⁱ et amicis nostris inservire poterint.^j Taliter me a vobis repellere non debetis, permittite quaeso me vobis esse amicum. Compertum bene habetis, quod pars mea in Lappitz, quem circa vos habui, hactenus in manibus et facultate obtinuistis, ultra ista, qualiter parentes nostri concordiam inierunt, vos ipsi relinquit. Commisi^k tamen Pfaff Jörgen, ut ex bona voluntate de fundis meis^l pignoratitiis daretur pars quaedam, quam vulgo dicimus sterbgrundt,^m quae pars fundi vobis dati diebus vitae vestrae inserviat, et post mortem vestram rursus in manus meas vel filiorum meorum deveniat. Cetera mea intenta omnia in scriptis commisiⁿ Toma Mogoritsch,²⁷⁰ qui vobis vere et plane explicabit, et rogo vos in his contentari. Secus quidquid vobis auxilio consilioque^o praeesse possum, exequar tanquam amico et fratri, vos seducere nolite^p adversus me; et scribo in praesentibus circa Pfaff Jörgen

261 A Plavšić család tagja. Vö. Pavičić, 1962. 23. Lapac nevet viselő település és vár ma Donji Lapac (Horvátország) területén. Lásd még a Függelékben a II/4. sz. tételt!

262 Ti. Lagodušići.

263 E levél nem maradt ránk.

264 A Petričević család tagja. Vö. Pavičić, 1962. passim. Lásd még a Függelékben a II/3–4. sz. tételeket!

265 Nem azonosítható személy, neve alapján német, akinek keresztnéve előtt állandósult jelzőként a papi mivoltára utaló *Pfaff* szó áll. Lásd még a Függelékben a II/3–4. sz. tételeket!

266 Apját és a közelebbi rokonságát nem tudtam azonosítani.

267 Nem tudjuk, mikor született e megállapodás.

268 Andreas Krabat apja, akiről az önéletírásban is esik szó. Lásd a 95. és a 100. lábjegyzetet, illetve a Függelékben a II/4. sz. tételt!

269 Krabatnak valóban nem lehetett oka panasza, ha a vagyoni helyzetéről volt szó: Frank, 1957. 109–110. Az összeírás másik példánya: ÖNB HAD Cod. 15283. fol. 15v. Vö. Eheim, 1957. 9. (Krabatnak tizen-nyolc uradalom szerepel a neve alatt, ám kérdés, hogy volt-e idő, amikor mindezt egyszerre bírta.)

270 A Mogoritsch család tagja. Lásd még a 112. lábjegyzetet és a Függelékben a II/4. sz. tételt!

linguam Croaticam^q sub sigillo meo, quam linguam ipsam^r intelligetis. Nil ultra, nisi favorem et gratiam. Datum ex castro meo^s Sewsenegkh,²⁷¹ in vigilia^t nativitatis Mariae, anno quingentesimo quarto.

Andreas^u Krabat de Lappitz, miles de
Sewsenegkh et Leyben,²⁷² Petri de Lappitz
olim dicti Kysal^v filius legitimus

^a NÖLA: hiányzik a címzés (fol. 177v).

^b OÖLA: *nos*.

^c NÖLA, OÖLA: hiányzik e tagmondatból az állítmány (*occupavisti*).

^d OÖLA: *tatem*.

^e OÖLA: *fundus, que haberunt*.

^f OÖLA: *quos*.

^g NÖLA: *abiuvare*, OÖLA: *abiutare*.

^h OÖLA: *praefatus fundus*.

ⁱ OÖLA: *vobis*.

^j NÖLA: *amicis nostris paternis inservire*.

^k NÖLA: *comisi*.

^l OÖLA: *meus*.

^m OÖLA: *sregkgrundt*.

ⁿ NÖLA: *comisi*.

^o OÖLA: *auxilio et consilio*.

^p NÖLA: *nolitis*.

^q NÖLA, OÖLA: *Croaciam*.

^r NÖLA, OÖLA: *ipse*.

^s OÖLA: *nostro*.

^t NÖLA: *meo Sewsenegkh in vigilia*, OÖLA: *nostro Seusenegkh in vigila*.

^u NÖLA: *Andree*, OÖLA: *Andree*.

^v NÖLA: *militi de Sewsenegkh de Leyben, Petri de Lappitz olim dicti Kysal*, OÖLA: *militi de Sewsenegkh et Leybun, Petri de Lappitz olim dicti Küssel*.

3.

1504. szeptember 7., Seisenegg vára

A néhai, Küssel-nek mondott Lapaci Péter fia, Andreas Krabat levele János korbáviai grófhoz: saját szolgálója, Petričević Márk révén megkapta a gróf levelét. Tudatja, hogy a gróf familiárisa, Perištíc(?) János nyilvánvalóan a háborúzó felek hadai miatt nem érkezett meg hozzá, viszont az említett Petričević Márk és György pap szóban beszámolt a gróf terveiről, hogy egyrészt német földön házasságkötés révén tenne szert [uralkodói] kegyre. Ne legyen semmi kétsége, hogy Krabat ebben hűen és nagy odaadással, ahogy csak tudja, segíti. Másrészt a gróf [II. Miksa] római királyhoz kívánja küldeni szolgálóját, és számára megfelelő ajánlólevelet szeretne, hogy kihallgatáson fogadják, és a gróf kedvező választ kaphasson. Krabat a római király előtt minden tőle telhetőt megtesz, bizonyos uraknál pedig a grófnak az oszmán

271 Seisenegg, ma Viehdorf (Ausztria) része.

272 Leiben, Ausztria.

zsarnok ellen minden múlt- és jövőbeli tettét és egyéb cselekedetét fogja a dolgok igaz volta szerint magasztalni. Szeretne a gróf számára védekezésre szolgáló új védelmi eszközöket ismételten küldeni, de nincs, aki a hosszú úton elszállítaná, mindazonáltal most új, nem használt darabokat, öt puskát küld, szerelékeikkel együtt. Márk és György pap meg fogják mutatni, hogy miként kezelendők e fegyverek, hogy idővel gyakorlott legyen a használatukban. Amit csak kérni fog tőle, mindenképp teljesíteni próbálja. Kéri, hogy Lagodišići várát, amelynek a nagyobbik része őt és rokonait, a Lapac nembéli Vladićokat illeti, védje meg. Bármennyire is kicsi e birtok, önszántából nem adná fel, hogy az utódaik is tudják, honnét származtak el a német területekre, hol van a Lappitzok (Lapacok) hazája.

Papíron, 18. századi másolat Reichard Streun von Schwarzenau genealógiai gyűjtésében szereplő eredeti vagy másolt példány nyomán, 1719: OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 318–319. p., 1720 körül Joseph Fischer von Fischerberg kezétől: NÖLA Hs. 5/7. fol. 177v–178v. A linzi példányt említi: Frank, 1957. 109.

Generoso ac^a magnifico domino Yban, comiti in Corbaw et domino in Poschitall, Obbrobaz et Wackh^b etc. etc.,²⁷³ domino gratioso.^c

Generose et magnifice domine, quaevis mea officia vestra gratiositate sint^d parata! Scripta²⁷⁴ vestrae humanitatis cum Marcho Petrytgewickh^e,²⁷⁵ famulo meo, accepi et intellexi. Sciat itaque vestra gratiositas famulum vestrum, Yban Peritstich^f,²⁷⁶ ad me non devenisse (et id fortassis, ut me coniectura docet) ob hominum copiam gerentium bella,²⁷⁷ sed praefatus Marcho^g et Jerg Pfaff^h,²⁷⁸ retulerunt oretenus omnem vestrae gratiositatis animum, vestram generositatem per contractum matrimonii in his terris Alamaniae acquirere^h favorem etc. In hoc vestrae gratiositati nullum sit dubium, nisi fideliter et summa diligentia, qua possum, adimplebo. Attamen in hisceⁱ locis unde vestrae gratiositati^j laus et honor eveniat, si commode fieri potest, diligentiam omnem adhibebo. Alterum gratiositas vestra optat^k promotiones et scripta ad serenissimum principem et dominum nostrum regem Romanorum,²⁷⁹ ut vestrae gratiositatis servitor^l pie et benigne exaudiretur,^m licet vestrae humanitati bonum daretur responsum, sed famulus vester, Peristich,ⁿ non devenit ad me. Tamen quidquid in me erit aut possum, ultimum meum posse exequor^o coram serenissimo strenuissimoque imperatore^p omnia gesta fidelia per vos^q facta et facienda adversus Turcos tyrannos^r super ceteros omnes generosos in

273 János korbáviai gróf (†1531). A három vár Počitelj, Obrovac és vélhetően Bag (ma Karlobag; mindhárom Horvátországban). A gróf életére: Varga, 2010. 10–23. Lásd még a Függelékben a II/4. sz. tételt!

274 E levél nem maradt ránk.

275 A Petričević család tagja. Lásd még a Függelékben a II/2. és a 4. sz. tételt!

276 Talán a Petričić család tagja. (A korban két, ezt a nevet viselő család is volt.) Vö. Pavičić, 1962. 58., illetve 63.

277 Az oszmán csapatoknak az 1504. szeptember körüli betörésére utal feltehetően a levélíró, amelynek során egyes hírek szerint Corvin János herceget is majdnem foglyul ejtették: *Kronológia*, 2023. II. 625.

278 Pfaff Jörgen. Lásd még a Függelékben a II/2. és a 4. sz. tételt!

279 I. Miksa német király (1486–1519), 1508-tól (választott) német-római császár.

Croatia^s et in aliis negotiis, ubi potero, vestrae gratiositatis honorem et laudem, in quantum possum, apud ceteros^l dominos extollam, sicut in rei veritate^u est. Ceterum optarem vestrae humanitati identidem aliquid^v novi ex terris Alamaniae sero defensilia mittere et remunerare, sed nemo tam^w longo itinere deferre potest, attamen mitto vestrae generositati nova et non usitata arma, utputa quinque^x pixidas cum instrumentis suis. Marcus atque Pfaff Jörgen vestrae gratiositati dabunt indicionem, qualiter his sit armis utendum, quae defensilia mitto, ut tempus cum his deteratur. Et quidquid vestra gratiositas exinde de me^y optaverit, pro omni virili^z exequar. Supplico vestrae humanitati velle arcem meam in Lagoschitz, in qua maior^{aa} pars ad me et ad meos, et amici mei Fladitschem^{bb, 280} qui ex eadem propagine de Lappitz sunt geniti, in cura et defensione vestra sint, ut nullum nobis inferatur incomodum aut dampnum. Quamvis^{cc} parva ea sint bona reputanda,^{dd} tamen ex manibus non libenti animo^{ee} relinquo, licet filii et successores sciant, unde pervenerint^{ff} in terras Alamaniae, cum tamen a primaeva origine sint geniti ex Lappitz. Quae singula apud generositatem vestram promereri^{gg} studebo. Datum ex castro meo Sewseneck,^{hh} in vigilia nativitatis Mariae, anno Domini quingentesimo quarto etc.

Andreasⁱⁱ Krabat de Lappitz, miles^{jj} de
Sewseneckh et Leybem, Petri de Lappitz olim
dicti Kūsul filius legitimus

^a OÖLA (ez után): *domino*.

^b OÖLA: *Roackh*.

^c NÖLA: hiányzik a címzés (fol. 179v).

^d NÖLA: *sunt*, OÖLA: *simt*(?).

^e OÖLA: *Petrygewikh*.

^f OÖLA: *Periktich*.

^g NÖLA: *Marcko*.

^h OÖLA: *acquiare*.

ⁱ NÖLA: OÖLA: *huiusce*.

^j OÖLA: *gratiositate*.

^k OÖLA: *oplat*.

^l OÖLA: *servitos*.

^m OÖLA: *exaudieretur*.

ⁿ NÖLA: *Peritsrich*.

^o OÖLA: *aut possum, etiam posse meum exequor*.

^p NÖLA: *strenuissimoque tempore*, OÖLA: *strenissimoque imperatore*.

^q NÖLA: *nos*.

^r NÖLA: *Turcas tyrannos*, OÖLA: *Turcos tyrannos*.

^s NÖLA: *generosus in Croatia*, OÖLA: *generosus in Croacica*.

^t NÖLA: *caeteros*, OÖLA: *cetros*.

^u OÖLA: *venitati*.

^v OÖLA: *identiden, aliquod*.

^w NÖLA, OÖLA: *nemotam*.

280 A Vladić család. Vö. Pavičić, 2009. 23. (Itt a Lagodušić nemzetségből származóként szerepel a familia, szemben Andreas Krabat levelének fentebbi állításával, hogy a Lapac nemzetség tagja lenne.) Lásd még a 114. lábjegyzetet, valamint a Függelékben a II/1. és 4. sz. tételeket!

^x NÖLA: *arma, utputa quique*, OÖLA: *anna, utputa quinque*.

^y OÖLA: *demo*.

^z OÖLA: *viriti*.

^{aa} NÖLA: *maiore*.

^{bb} NÖLA: *Fladitcsem(?)*.

^{cc} NÖLA: *incomodum aut damnum. Quamvis*, OÖLA: *in quo modum aut dampnum. Quaevis*.

^{dd} OÖLA: *repulanda*.

^{ee} OÖLA: *anino(?)*.

^{ff} OÖLA: *nude provenerint*.

^{gg} OÖLA: *vestram generositatem promerei*.

^{hh} NÖLA: *meo Sewseneckg*, OÖLA: *nostro Sewseneck*.

ⁱⁱ NÖLA: *Andreae*, OÖLA: *Andree*.

^{jj} NÖLA, OÖLA: *militi*.

4.

1504. szeptember 7., Seisenegg vára

A néhai, *Küsül*-nek mondott Lapaci Péter fia: Andreas Krabat levele Mogoric Tamás mogorici várnagyhoz: szolgálója, Petričević Márk révén megkapta a levelét, amely rokona, a Lapac nembéli Plavšić Máté ügyében kelt. Plavšić bizonyos, Lagodušićiben található javak és jobbágytelkek miatt zaklatja és azokat el akarja tőle venni, mivel azok a Krabatnál lévő oklevelek szerint nem Krabatra, hanem Plavšić apjára vonatkoznak. A Vladićok oklevele alapján látható, hogy e jószágok háromszáz forint értékben zálogjogon vannak nála, és azokat Krabat apja megőrzésre adta át Mogoricnak. Plavšić magáénak akarja e jószágokat tudni, jöllehet az eredeti megállapodás nem így szólt, ezt azonban esküvel el akarja vitatni. Krabat bízik Mogoricban, hogy efféle eskünek nem adnak helyet, de ha mégis, akkor viszont nem lesz, aki esküvel köteleznék ilyesmire magát. Bízik benne, hogy nem lesz ebből pereskedés. Kéri, hogy megfeszített erővel vigyázzon a birtokokra az oklevelek értelmében, amíg ő el tud járni. Plavšić más lapaci javakat elfoglalhat az elődök megállapodása szerint, neki, Krabatnak abból nem származik kára. Amiért viszont Plavšić Krabatnak és a más rokonainak a Lagodušići várában lévő részét jókora kárt okozva idegen kézre adta, és amelyet csak nagy költséggel tudtak visszafoglalni, azzal kapcsolatban pert fontolgat. Reméli és kéri a címzettet, hogy János korbáviai őrgrof segítségével lehetőleg őrizze meg e várat, amelynek Krabat a nagyobbik részét maga birtokolja a Vladićokkal együtt. A leveléből értesült a Vladićok ötszáz forintos büntetéséről, de erről nem tud többet. Ha nagyon belebonyolódtak az ügybe, jobban tennék, ha kiváltanák magukat. Tájékoztatja, hogy tanácsát nem vetette el, ezért bízta meg György papot, hogy Plavšićnek juttasson annyi jobbágytelket, amennyi zálogban van nála, majd pedig azt adja oda egy olyasvalakinek, akinek szüksége van rá. Plavšić e jószágokat élete végéig bírhatja, és halálát követően Krabat utódaira szálljanak vissza. Reméli, hogy ezzel Plavšić megelégszik, ám Krabat rokonai azt szeretnék, hogy menjenek végre tönkre e jószágok; reméli, hogy fiai révén egyszer majd ők is szűkölködni fognak. Egyik fia Padovában és Bolognában töltött el több évet, hamarosan doktori fokozatot szerez, a másik (I. Miksa) római király udvarában szolgál, a harmadik pedig odahaza van gyermekeivel és feleségével. Emlékszik, hogy Albert és László magyar király annak idején jól kormányzott és

jó békét teremtettek. Vélhetően a kevés Lagodušićiben lévő birtoka jelenleg a Mrjmonjić(?) család kezében van; ezeket nagyon szeretné megszerezni, és erre fiai a szűkebb és tágabb rokonság segítségével képesek lennének. Bízik jóindulatában. Tűzfegyvert és mást is akart küldeni, mivel azonban nincs, aki a hosszú úton elszállítaná, ezért most csak üdvözlétét küldheti.

Papíron, 18. századi másolat Reichard Streun von Schwarzenau genealógiai gyűjtésében szereplő eredeti vagy másolt példány nyomán, 1719: OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/8. 324–327. p., 1720 körül Joseph Fischer von Fischerberg kezétől: NÖLA Hs. 5/7. fol. 182r–184r. Vö. OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/17. 56. p. A linzi példányt említi: Frank, 1957. 136.

Strenuo et nobili domino Thoma Morgoritsch,²⁸¹ gubernatori in arce^a Mogotz²⁸² etc., fautori semper colendo.

Generose domine, amice charissime, omnia mea officia sint vobis parata! Accepi ex relatione vestrarum litterarum,²⁸³ quas ad me detulit famulus meus, Marchus Petritztwigkh^b ²⁸⁴ ex parte Mathesen Plaffchickho^c,²⁸⁵ qui tamen amicus^d mihi est etiam de propagine^e domini de Lappitz. Qui praefatus Matheus Plaffchickho^f me^g incusat ob aliqua bona et fundos in Lagoschitz^h sita, eadem bona de me accipere tendat,ⁱ super quibus bonis praenominatis mihi sunt litterae²⁸⁶ praeⁱmanibus non me, sed genitorem Petrum de Lappitz²⁸⁷ respicientes, quem alio dixerunt nomine Küssel.^k Insuper sane perspexistis per litteras et sigilla amicorum meorum de Laditschen²⁸⁸ in Lagoschitz,^l qui praefata bona et fundi,^m pro quibus me amicus meus, praefatus Matheus Plaffchicko infestat, mihi pars suaⁿ harum bonarum verum et iuridicum sit pignus pro numero tricenta florenorum Ungaricalium, et ultra de quibus vos per parentem meum, qui in pace quiescat,^o informati estis, qui vobis dicta bona in manus fideles et ad defendendum^p dedit et commisit.^q Nunc idem amicus meus Matheus Plaffchicko^r post dicta bona et^s fundos^t et libere habere pro^u nihilo et absque pecunia intendet et exhibet se iuramento mihi^v eadem bona abiurare, putans se praefata bona et fundos^w ex usu et fructu ita esse liberatos, ut^x nullum iam sit debitum. Sed litterae meae non talem sequuntur tenorem, sed alium, utputa talem: cum praefata bona habere voluerit, praedictam summam pecuniarum^y exsolvat. Ceterum nunc litterae²⁸⁹ nostrae^z parentis (qui salve quiescat) super his

281 A Mogorić család tagja. Lásd még a 112. lábjegyzetet és a Függelékben a II/2. sz. tételt!

282 Mogorić, Horvátország. Vö. Pavičić, 1962. 35–36.

283 E levél nem maradt ránk.

284 A Petričević család tagja. Lásd még a Függelékben a II/2–3. sz. tételeket!

285 A Playšić család tagja. Lásd még a Függelékben a II/2. sz. tételt!

286 E(zen) oklevel(ek)et nem ismerjük.

287 Andreas Krabat apja, akiről az önéletrészben is esik szó. Lásd a 95. és a 100. lábjegyzetet, illetve a Függelékben a II/2. sz. tételt!

288 A Vladić család. Lásd még a 114. lábjegyzetet, valamint a Függelékben a II/1. és 3. sz. tételeket! A Krabat által citált, a Vladićok által kibocsátott oklevel(ek)et vagy level(ek)et nem ismerjük.

289 Ezen oklevél nem maradt ránk.

bonis et fundis ex sede nostra Lyka²⁹⁰ exierunt ex auctoritate assessorum et praefectuum^{aa} iurisdictionis, quas quidem litteras amicus meus Matheus Plaffchickho nudis^{bb} verbis abiurare tendat. Spem meam in vos pono, sibi hoc non admitti,^{cc} ut mihi litteras et sigilla autentica et publica abiuret, quia si hoc in publicum eveniret, ut unicuique contra litteras et sigilla admitteretur iuramentum, quis^{dd} possit esse tutus, neque vos, neque ego, neque quisquam alter, eo quod tam faciles reperirentur interdum homines,^{ee} qui tantam praesumptionem^{ff} in se haberent, ut omnia nostra bona nobis per iuramentum^{gg} abiurarent. Spero id nullibi esse^{hh} iuris, et enixe quaeso me manutenere et defendere, protegere circa bona et fundos praedictos, fidemque in tenorem litterarum et sigillorum meorum, cum et egoⁱⁱ ipse iuridice in hoc facto procedere possim, ut ex relatione^{jj} parentis mei satis sum informatus, qui dicta bona et fundi^{kk} iustum et debitum sint pignus pro^{ll} illa summa pecuniarum iuxta tenorem litterarum et sigillorum. Accedit ad hoc, quod praenominatus Mattheus, amicus meus cetera bona et fundos (quae nos simul^{mm} respiciunt in Lappitz) occupat, quamⁿⁿ ordinem nostri antecessores confecerunt et approbaverunt,^{oo} in quibus sibi nullum infero dampnum vel incomodum.^{pp} Quocirca mihi pignus meum relinquat absque ulla infestatione, etiam^{qq} dictus Plaffchickho partem meam et meorum amicorum castri in Lagoschitz, in quo ego partem maiorem habeo, misit aperire^{rr} et in manus alienas devenire, cuius ego et amici^{ss} mei Fladitschen²⁹¹ maximum^{tt} et ingens accepimus dampnum, et magno labore^{uu} et magnis expensis id recuperavimus; quapropter contra ipsum iuridice procedere in animo sedet. Spero et rogo, ut prius, quatenus velletis^{vv} praefatum castrum in Lagoschitz, in quo ego maiorem pro una persona possideo partem simulcum amicis meis in Laditschen,^{ww} vobis in custodiam et detentionem^{xx} habere commendatum cum auxilio gratiosi domini^{yy} mei, graff Yban in Karbaw^{zz},²⁹² pro quibus vestris^{aaa} dominationibus me ad quaevis^{bbb} paratum secundum posse^{ccc} accipietis. Sicuti scribitis in litteris²⁹³ vestris, qualiter amici mei Fladitzschen^{ddd} ²⁹⁴ propter contractum aliquem incurrerunt poenam^{eee} quingenta florenorum, quamquidem poenam^{fff} qualiter^{ggg} acceperint, ignoro,^{hhh} neque me id quidquam respiciat, neque voluntas unquam fuit neque erit, confidoqueⁱⁱⁱ mihi id esse absque omni dampno.^{jjj} Si ipsi se iuri multum^{kkk} implicuerint, quanto melius possint, se exigant. Quare^{lll} autem intelligatis me consilium vestrum non omnino^{mmm} abiicere, commisi praesenti amico meo, Pfaff Jörgen,²⁹⁵ ut praenominato Mathaeo Plaffchickhoⁿⁿⁿ amico sincero tantum de bonis meis detur de^{ooo} fundis, quot impignorati^{ppp} mihi sunt, ut unus hominum sibi^{qqq} inde, quae^{rrr} necessaria sunt, habere possit. Hoc tantum est, ut vulgo dicitur ein schrybgrundt,^{sss} quem sibi amicus meus^{ttt} Plaffchickh gratis diebus vitae suae habeat ea tamen condicione, ut eo defuncto, cum nullus^{uuu} sibi sit haeres, ad meos rursus devolvatur.^{vvv} Spero eum in

290 A történeti Lika zsupa.

291 Ti. a Vladić család.

292 János korbáviai gróf (†1531). Lásd még a Függelékben a II/3. sz. tételt!

293 E levél nem maradt ránk.

294 Ti. a Vladić család.

295 Személyére lásd a Függelékben a II/2–3. sz. tételeket!

hoc contentari; velint amici mei cum eorum opinionibus, ut omnia bona mea irent pessum, sed^{www} nescio, an ipsis utile an inutile foret. Spero in divinam clementiam ipsos auxilio filiorum meorum aliquando indigere. Unus manet Paduae et Bononiae^{xxx} ad aliquos^{yyy} annos et in brevi insignia doctoralia^{zzz} accipiet.²⁹⁶ Alter²⁹⁷ manet in curia serenissimi nostri domini regis Romanorum, habensque in eo dominum sincerum. Tertius²⁹⁸ moratur domi filiis et uxore. Quae^{aaaa} memoriae commendo, quod duo domini Alamani, rex Albert et rex Ladislaus^{bbbb},²⁹⁹ regis Romanorum³⁰⁰ consobrini, ambo in Hungaria regia insignia habuerunt, et bene omnia gubernarunt et bonam pacem^{cccc} obtinuerunt.³⁰¹ Possibile adhuc^{dddd} apud genus Mimoarum^{eeee} ³⁰² est, ut id de cetero fieret.^{ffff} Ideo pauca mea bona, quae habeo in Lagoschitz, obtinere sitienter^{gggg} desidero, ut filii mei ceteris^{hhhh} fratribus et amicis omnibus melius auxiliari possint, qui et ipsi scirent, qua essentⁱⁱⁱⁱ propagine^{jjjj} geniti. In hoc summam, quam potestis,^{kkkk} exhibeatis^{llll} humanitatem,^{mmmm} sicuti vobis confido.ⁿⁿⁿⁿ Velim libenti animo^{oooo} vobis mittere balistas et alia, sed ea nemo ferre potest tam longo itinere, iam nil aliud, nisi vobis et uxori salutem et gratiam. Raptim ex castro meo Sewsenegkh,^{pppp} in vigilia nativitatis Mariae, anno quingentesimo quarto.

Andreas^{qqqq} Krabat de Lappitz,
miles de Sewsenegkh et
Leybm,^{rrrr} Petri de Lappitz olim
dicti Kösül^{ssss} filius legitimus

^a NÖLA: Marie.

^b NÖLA: Marchus Petritzkwigkh, OÖLA: Marchm Petritztwigkh.

^c NÖLA: Plaffchirkho, OÖLA: Pluffchickho.

^d OÖLA: animus.

^e OÖLA: perpagine.

^f NÖLA: Plaffchcekho, OÖLA: Pluffchickho.

^g OÖLA: a me elhalványulva.

^h OÖLA: fundus in Ragoschitz.

ⁱ NÖLA: de me accipere tentat, OÖLA: te me accipere tendat.

^j OÖLA: litera per.

^k NÖLA: Kuxul.

^l NÖLA: nostrorum de Laditschen in Lagoschitz, OÖLA: meorum de Laditschen in Lagoschütz.

^m NÖLA: fundos.

ⁿ NÖLA: Plaffchiko infestat, mihi pars sua, OÖLA: Plaffchicko infestat, michi pars una.

296 Ulrich fia Bolognában 1501-ben kezdte meg a tanulmányait, 1510-ben doktorált kánonjogból (OÖLA Sammlung Hoheneck Hs. 5/17. 57. p., ennek nyomán: Frank, 1957. 136., vö. Knod, 1899. 294. 2024. sz.), később mindkét jog doktoraként említik (1525: DF 243595., DF 243596.). Padovai stúdiumait más forrásból egyelőre nem tudtam megerősíteni. Életére: Frank, 1957. 136–138.

297 Vélhetően Hans fia. Életére: Frank, 1957. 132–136.

298 Vélhetően Wolfgang fia. Életére: Frank, 1957. 129–131.

299 Albert (1437–1439) és V. László (1440–1457) magyar(–horvát) királyok.

300 Ti. I. Miksa német király.

301 Ez esetben biztosan az emlékek megszépüléséről van szó, hiszen V. László uralkodása mindennek, csak békésnek nem volt mondható, ahogy arról áttételesen Krabat önéletírása is tanúskodik.

302 Talán a Mrmonjić család. Lásd még a 104. lábjegyzetet!

- ° OÖLA: *quescat*.
 P OÖLA: *desendendum*.
 q NÖLA: *comisit*.
 r NÖLA: *Plaffchckho*.
 s OÖLA (korrekció): *est helyett et*.
 t OÖLA: *fundus*.
 u OÖLA: *pen*.
 v OÖLA: *misí*.
 w OÖLA: *fundus*.
 x OÖLA: *et(?)*.
 y NÖLA: *sumam pecuniariam*, OÖLA: *sommam pecuniarum*.
 z OÖLA: *littera nostra*.
 aa NÖLA: *Lyka exierunt ex auctoritate assessorum et praefectuum*, OÖLA: *Licka exierunt ex auctoritate assessorum et praefectum*.
 bb OÖLA: *Plaffchicko, nutis*.
 cc NÖLA: *admitti*, OÖLA: *acmitti*.
 dd OÖLA: *suis(?)*.
 ee NÖLA: *quod tam fáciles reperirentur homines*, OÖLA: *quam tam fáciles reperirentur interdum homines*.
 ff NÖLA: *praesumptionem*.
 gg NÖLA (hiányzik): *per iuramentum*.
 hh OÖLA: *ee*.
 ii OÖLA: *ege*.
 jj OÖLA: *possum, ut ex relatione*.
 kk OÖLA: *fundium*.
 ll OÖLA: *per*.
 mm NÖLA: *fundos (quae nos simul)*, OÖLA: *fundus (qui nos simul)*.
 nn NÖLA: *quem*.
 oo NÖLA: *confecerunt et approbarunt*, OÖLA: *conficerunt et approbaverunt*.
 pp NÖLA: *infero dampnum vel incomodum*, OÖLA: *in sero dampnum vel immodum*.
 qq NÖLA: *iriam*.
 rr OÖLA: *aperie*.
 ss OÖLA (korrekció): *amicis helyett amici*.
 tt NÖLA: *Fladitzscheu maximum*, OÖLA: *Fladitzschen maximam*.
 uu NÖLA: *dampnum et magno labore*, OÖLA: *dampnum et magno habore*.
 vv OÖLA: *velletie*.
 ww NÖLA: *Laditschem*.
 xx OÖLA (korrekció): *detensionem helyett detentionem*.
 yy OÖLA: *domine*.
 zz NÖLA: *Carbaw etc*.
 aaa NÖLA: *verstris*.
 bbb NÖLA: *quis*.
 ccc OÖLA: *secuntum(?) posso*.
 ddd NÖLA: *Fladitzscheu*.
 eee OÖLA: *penam*.
 fff OÖLA: *penam*.
 ggg OÖLA (ez után kihúzza): *amici mei*.
 hhh OÖLA: *ignore*.
 iii NÖLA: *confidoque*, OÖLA: *considoque*.
 jjj NÖLA: *damno*, OÖLA: *dampnu*.
 kkk NÖLA: *maltum(?)*.
 ll NÖLA: *melius possint, se exigant. Hoc*, OÖLA: *metius posseit(?)*, *se origant. Quare*.
 mmm NÖLA: *animo*.
 nnn NÖLA: *Plaffchukho*.
 ooo NÖLA: *domi de*, OÖLA: *detur do*.
 ppp NÖLA: *qui impignorati*, OÖLA: *quot inpignorati*.
 qqq NÖLA (sor felett beszúrva): *sibi*.

^{rrr} OÖLA: g(?).

^{sss} NÖLA: *tantum est, ut vulgo dicitur ein schrybgrund*, OÖLA: *tu est, ut volgo t(icitu)r ein schrybgrund*.
A *schrybgrund(t)* szóalak romlott, az eredetinek a jelen Függelék II/2. sz. tételében ugyanebben a kontextusban előforduló *sterbgrundt* szó felelhet meg.

^{ttt} OÖLA: *amici mei*.

^{uuu} OÖLA: *tefuncto cum nullos*.

^{vvv} OÖLA: *devollvatur*.

^{www} OÖLA: *se*.

^{xxx} NÖLA: *Padue et Bannoniae*, OÖLA: *Paduae et Bonoriae*.

^{yyy} NÖLA (korrekció): *aliquod helyett aliquos*.

^{zzz} OÖLA: *docteralia*.

^{aaaa} NÖLA: *dno*.

^{bbbb} OÖLA: *Ladilaus*.

^{cccc} NÖLA: *partem*.

^{dddd} OÖLA: *adus(?)*.

^{eeee} NÖLA: a *Mimoarum* helyén egyszónyi hely kihagyva.

^{ffff} NÖLA: *de caetero fieret*, OÖLA: *te cetero fierit*.

^{gggg} OÖLA: *silienter*.

^{hhhh} NÖLA: *filius meus caeteris*, OÖLA: *fili mei ceternis*.

ⁱⁱⁱⁱ OÖLA: az *essent* helyén egyszónyi hely kihagyva.

^{jjjj} OÖLA: *perpagine*.

^{kkkk} OÖLA (ez után kihúzva): *perpagine geniti, in hoc*.

^{llll} OÖLA: az *exhibeatis* szó belsejében nem egyértelmű javítások.

^{mmmm} OÖLA: *humalitem*.

ⁿⁿⁿⁿ OÖLA: *consido*.

^{oooo} OÖLA: *anime*.

^{pppp} OÖLA: *Seiesenegkh*.

^{qqqq} NÖLA: *Andreae*, OÖLA: *Andere*.

^{rrrr} NÖLA: *militi de Sereßmegkh*, OÖLA: *militi de Seiesenegkh*.

^{ssss} NÖLA: *Küsül*, OÖLA: *Küsil*.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források lelőhelye

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)

DL = Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár

DF = Fényképgyűjtemény, Diplomatikai Fényképgyűjtemény

MTA KIK = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ (Budapest)

KRKGÝ = Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye

NÖLA = Niederösterreichisches Landesarchiv (Sankt Pölten)

OÖLA = Oberösterreichisches Landesarchiv (Linz)

ÖNB = Österreichische Nationalbibliothek (Bécs)

HAD = Sammlung von Handschriften und alten Drucken

ÖStA = Österreichisches Staatsarchiv (Bécs)

HHStA = Haus-, Hof- und Staatsarchiv

SB = Sonderbestände

HA Rosenau = Herrschaftsarchiv Rosenau

2. Kiadott források

Ankwicz

1909 Das Tagebuch Cuspinians. Nach dem Original herausgegeben und mit Erläuterungen versehen von Hans Ankwicz. In: *Mitteilungen des österreichischen Instituts für Geschichtsforschung*, 30. (1909) 280–326.

Chmel

1838 *Materialien zur österreichischen Geschichte aus Archiven und Bibliotheken*. II. Gesamelt und hrsg. von Joseph Chmel. Wien, 1838.

Fekete Nagy

1979 *Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV*. Maiorem partem collegit Antonius Fekete Nagy. Ediderunt Victor Kenéz, Ladislaus Solymosi atque in volumen redegit Geisa Érszegi. Bp., 1979. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai, II. Forráskiadványok 12.)

Hegedűs-Papp

1991 *Középkori leveleink (1541-ig)*. Szerk. Hegedűs Attila – Papp Lajos. Bp., 1991. (Régi Magyar Levelestár 1.)

Hormayr

1826 [Joseph von Hormayr]: Des Andreas Lapiz Zug nach Rom 1451 und andere denkwürdige Geschichten. In: *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst*, 17. (1826) 521–523.

Ivšić-Bratulić

2017 *Hrvatske glagoljične i ćirilične isprave iz zbirke Stjepana Ivšića 1100.–1527*. Za tisak priredio Josip Bratulić. Zagreb, 2017. (Acta Croatica / Hrvatski spomenici 1.)

Neumann

2012 Neumann Tibor: *A Szapolyai család oklevéltára I. Levelek és oklevelek (1458–1526)*. Bp., 2012. (Magyar Történelmi Emlékek. Okmánytárak.)

Preuenhueber

1740 Preuenhueber, Valentin: *Annales Styrenses, samt dessen übrigen Historisch- und Genealogischen Schriften zur nöthigen Erläuterung der Oesterreichischen, Steyermärckischen und Steyerischen Geschichten*. Nürnberg, 1740.

RA

1923–1987 *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica*. I–III. Szerk. Szentpétery Imre – Borsa Iván. Bp., 1923–1987.

Tettau

1869 Tettau, Wilhelm Johann Albert von: *Erlebnisse eines deutschen Landsknechts (1484–1493)*, von ihm selbst beschrieben. Ein Beitrag zur Geschichte des schwarzen Heeres. In: *Mittheilungen des Vereins für die Geschichte und Alterthumskunde von Erfurt*, 4. (1869) 1–51.

Thallóczy-Barabás

1897 *A Blagay-család oklevéltára*. Bevezető tanulmánnyal a család történetéhez. Szerk. Thallóczy Lajos – Barabás Samu. Bp., 1897. (Magyar Történelmi Emlékek I/28.)

1913 *A Frangepán család oklevéltára. II. 1454–1527. Hamis oklevelek. 1209–1481*. Kiadják Thallóczy Lajos – Barabás Samu. Bp., 1913. (Magyar Történelmi Emlékek I/38.)

Wurmbrand

1705 *Collectanea genealogico-historica ex archivo inclitorum Austriae Inferioris statuum, ut et aliis privatis scriniis, documentisque originalibus excerpta*. [Cura et studio Iohannis Wilhelmi à Wurmbrand.] Viennae Austriae, 1705.

Zajic

2008 *Die Inschriften des Politischen Bezirks Krems*. Gesammelt, bearb. von Andreas Zajic. Wien, 2008. (Die Deutschen Inschriften 72., Wiener Reihe 3., Teil 3.)

Zwiedineck

1896 Zwiedineck, Hans v(on): Das Reichsgräflich Wurmbrand'sche Haus- u(nd) Familien-Archiv zu Steyersberg. Graz, 1896. (Veröffentlichungen der Historischen Landes-Commission für Steiermark 2.) [Megjelent még ugyanezen a címen és tartalommal: *Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen*, 27. (1896) 103–228.]

3. Szakirodalom

Bistagne

2023 Bistagne, Florence: Naples 1452. Faire mémoire autour d'un discours de Cicéron. In: *Cahiers d'études romanes*, 47. (2023) 73–89.

Blahová

2016 Bláhová, Marie: Autobiografie v českém středověku. In: *Historická sociologie*, 8. (2016) 2. sz. 51–74.

Bojničić

1899 *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. Nach den Quellen bearb. v. Ivan Bojničić von Knin und Plavno. Nürnberg, 1899. (J. Siebmacher's großes und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen IV/13.)

Bufler

2025 Bufler, Anna-Maria: *Quellenkritische Edition und historische Analyse des Selbstzeugnisses des Andreas Krabat von Lappitz*. [Masterarbeit. Universität Wien.] Wien, 2025. <https://doi.org/10.25365/thesis.78789>.

C. Tóth – Horváth – Neumann – Pálosfalvi

2016 C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás: *Magyarország világi archontológiája (1457–1526). I. Főpapok és bárók*. Bp., 2016. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak.)

Coreth

1944 Coreth, Anna: Job Hartmann von Enenkel. Ein Gelehrter der Spätrenaissance in Österreich. In: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichte*, 55. (1944) 247–302.

1950 Coreth, Anna: *Österreichische Geschichtsschreibung in der Barockzeit (1620–1740)*. Wien, 1950. (Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs 37.)

Dukkon

2007 Dukkon Ágnes: Naplók, életrajztöredékek – kalendáriumlapokon. In: *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban. A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Irodalomtudományi Tanszéke által szervezett nemzetközi konferencia előadásai*. Szerk. Balázs Mihály – Gábor Csilla. Kolozsvár, 2007. 381–391. (Egyetemi Füzetek 3.)

2024 Dukkon Ágnes: A kalendáriumok világának rejtelsei. Szempontok és megközelítési módok a kutatásban. In: *A magyar ponyva új tüköre. Tanulmányok a népszerű nyomtatványok kutatásáról*. Szerk. Chikány Judit – Csörsz Rumen István. Bp., 2024. 121–142.

Eder

1937 Eder, Karl: Ein Reformationshistoriker – Valentin Preuenhueber. In: *Zeitschrift für Deutsche Geistesgeschichte*, 3. (1937) 95–112.

Eheim

1957 Eheim, Fritz: Die älteste Topographie von Österreich. In: *Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich*, Neue Folge, 33. (1957) 7–25. [= Festschrift zum 60. Geburtstag von Karl Lechner.]

Engel

2001 Engel Pál: Középkori magyar genealógia. In: *Arcanum DVD könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret*. [Budapest,] 2001.

Eubel

1914 *Hierarchia Catholica medii aevi sive summorum pontificum, S. R. E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series ab anno 1431 usque ad annum 1503 perducta*. E documentis tabularii praesertim Vaticani collecta, digesta, edita per Conradum Eubel. Monasterii, 1914.

Frank

1957 Frank, Karl Friedrich v(on): Die Grabdenkmale an der Stadtpfarrkirche in Amstetten [Teil 2–3]. In: *Senftenegger Monatsblatt für Genealogie und Heraldik*, 4. (1957) 97–110., 129–146.

Gévy

1843 Gévy, Anton von: *Itinerar Kaiser Ferdinands I. (1521–1564)*. Wien, 1843.

Großmann

1926–1927 Großmann, Karl: Reichart Streun von Schwarzenau. Ein österreichischer Gelehrter aus der Zeit der Renaissance, Reformation und Gegenreformation. In: *Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich*, Neue Folge, 20. (1926–1927) 2. sz. 1–37.

1929 Großmann, Karl: Der Historiker Reichart Streun von Schwarzenau (1538–1600). In: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung. Ergänzungsband*, 11. (1929) 555–573.

Hack

1999 Hack, Achim Thomas: *Das Empfangszeremoniell bei mittelalterlichen Papst-Kaiser-Treffen*. Köln–Weimar–Wien, 1999. (Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters. Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii 18.)

Haller-Reiffenstein

1992 Haller-Reiffenstein, Brigitte: Ulrich von Grafeneck und seine Nachkommen. Ein Parallelfall? In: *Andreas Baumkircher: Erben und Nachfolger. Symposium im Rahmen der Schlaininger Gespräche vom 20.–24. September 1989 auf Burg Schlaining*. Hrsg. v. Ulrike Döcker – Rudolf Kropf. Eisenstadt, 1992. 117–154. (Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 88.)

Heilingsetzer

2017 Heilingsetzer Georg: Johann Georg Adam Freiherr von Hoheneck (1669–1754). Eine biographische Studie. In: *Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines*, 162. (2017) 141–168.

Heinig

1997 Heinig, Paul-Joachim: *Kaiser Friedrich III. (1440–1493). Hof, Regierung und Politik*. I–III. Köln–Weimar–Wien, 1997. (Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters. Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii 17.)

Hejnic

1984 Hejnic, Josef: Paměti Jeronýma z Hradešína. Náleзовá zpráva. In: *Listy filologické / Folia philologica*, 107. (1984) 1. sz. 44–45.

Hofer

1964–1965 Hofer, Johann: *Johannes Kapistran. Ein Leben im Kampf um die Reform der Kirche*. I–II. [Bearb. v. Ottokar Bonmann.] Heidelberg, 1964–1965. (Bibliotheca Franciscana 1–2.) [Neue, bearbeitete Ausgabe.]

Horváth

2011 Horváth Richárd: *Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–[1476]–1490)*. Bp., 2011. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 12. = Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 2.)

Jancke

s. d. Jancke, Gabriele: *Selbstzeugnisse im deutschsprachigen Raum. Autobiographien, Tagebücher und andere autobiographische Schriften 1400–1620. Eine Quellenkunde*. <https://www.geschkult.fu-berlin.de/e/jancke-quellenkunde/index.html> (utolsó letöltés: 2026. március 26.).

Johanek

1978 Johanek, Peter: Andreas von Lappitz, der Krabath. In: *Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon*. Band I. 'A solis ortus cardine' – Colmarer Dominikanerchronist. Begr. v. Wolfgang Stammer, fortgef. v. Karl Langosch. Hrsg. v. Kurt Ruh zusammen mit Gundolf Keil – Werner Schröder – Burghart Wachinger – Franz Josef Worstbrock. Berlin – New York, 1978. 340–341.

2004 [Johanek, Peter]: Andreas von Lappitz, der Krabath [Korr.]. In: *Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon*. Band XI. Nachträge und Korrekturen. Begr. v. Wolfgang Stammer, fortgef. v. Karl Langosch. Hrsg. v. Burghart Wachinger zusammen mit Gundolf Keil – Kurt Ruh – Werner Schröder – Franz Josef Worstbrock. Berlin – New York, 2004. 92.

Knod

1899 *Deutsche Studenten in Bologna (1289–1562). Biographischer Index zu den Acta nationis Germanicae universitatis Bononiensis*. Bearb. v. Gustav C. Knod. S. I., 1899.

Kovács

2004 Kovács Eszter: *Kakas János naplója. Egy almanach a XVI. században*. [Szakdolgozat, Eötvös József Főiskola.] [Baja], 2004.

Köblös

1994 Köblös József: *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával*. Bp., 1994. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 12.)

Krones

1883 Krones, Franz: *Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli*. I–II. Graz, 1883.

Kronológia

2023 *A középkori Magyar Királyság történeti kronológiája (997–1526)*. I–II. Főszerk. Weisz Boglárka. Bp., 2023. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak.)

Kubinyi

1971 Kubinyi András: Budai Kakas János és történeti feljegyzései. In: *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 18. (1971) 59–79.

Kužić

2019 Kužić, Krešimir: Hrvat Andrija Kuželj, rodom Lapić, ili Andrija Khrabat von Lappitz – prilog poznavanju hrvatskih migracija. In: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 37. (2019) 35–64.

Laczházi

2020 Laczházi Gyula: Önéletrajzi narratíva és önéletírás. In: *Magyar irodalomtörténet*. Szerk. Horváth Iván – Balázs Mihály – Bartók Zsófia Ágnes – Margócsy István. Online dokumentum: <https://fbook.com/mi/index.php> (utolsó letöltés: 2026. március 26.).

Lakatos

2015 Lakatos Bálint: Hírek Magyarországról. Külföldi értesülések 1514-ben a parasztháború eseményeiről. In: *Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországról*. Szerk. C. Tóth Norbert – Neumann Tibor. Bp., 2015. 155–217. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések.)

Laszowski

1897 Laszowski, Emilij: Grb plemena Mogorovića. In: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, [Új sorozat] 2. (1897) 21–25.

Majnarić

2013 Majnarić, Ivan: Lapčani. In: *Hrvatski biografski leksikon*. Sv. VIII. Kr–Li. Zagreb, 2013. 557–559.

2021 Majnarić, Ivan: The Making of a Nation: Identities of the Croatian Nobility during the Second Half of the Fourteenth Century. In: *Specimina Nova. Pars Prima: Sectio Mediaevalis*, 11. (2021) 127–144.

Malm

2015 Malm, Mike: Andreas von Lappitz, der Krabath. In: *Das deutsche Literatur-Lexikon. Das Mittelalter*. Band 7. *Das wissensvermittelnde Schrifttum im 15 Jahrhundert*. Hrsg. v. Wolfgang Achtnitz. Berlin, 2015. 1528–1529.

Meli

2014 Meli, Patrizia: Cerimonie nella Napoli aragonese: la caccia agli Astroni. In: *Società e poteri nell'Italia medievale. Studi degli allievi per Jean-Claude Maire Vigueur*. A cura di Silvia Diacchiati – Lorenzo Tanzini. Roma, 2014. 161–180. (I libri di Viella 176.)

N.

2015 [N., N.]: Georg Heilingsetzer. Wissenschaftliche Publikationen und Arbeiten. In: *Jahrbuch der Gesellschaft für Landeskunde und Denkmalpflege Oberösterreich*, 160. (2015) 21–36.

Nagy

2008 Nagy Levente: Az emlékirat-irodalom. In: *A magyar irodalom története. I. A kezdetektől 1800-ig*. Szerk. Jankovits László – Orlovsky Géza. Bp., 2008. 555–567.

Naschenweng

2020 Naschenweng, Hannes P.: *Der landständische Adel des Herzogtums Steiermark*. I–II. Graz, 2020. [Version I, 2020. október 1.] Online dokumentum: <https://www.landesarchiv.steiermark.at/cms/beitrag/12799919/77967720/> (utolsó letöltés: 2026. március 26.).

Pálosfalvi

2001 Pálosfalvi Tamás: Vitovec János. Egy zsoldoskarrier a 15. századi Magyarországon. In: *Századok*, 135. (2001) 429–473.

2015 Pálosfalvi Tamás: Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála. In: *Századok*, 149. (2015) 383–441.

2018 Pálosfalvi Tamás: *From Nicopolis to Mohács. A History of Ottoman–Hungarian Warfare (1389–1526)*. Leiden–Boston, 2018. (The Ottoman Empire and Its Heritage. Politics, Society and Economy 63.)

Pavičić

1962 Pavičić, Stjepan: *Seoba i naselja u Lici*. Zagreb, 1962. (Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 41., Antropogeografska istraživanja 3.)

Péterfi

2019 Péterfi, Bence: Das Supplikenwesen am spätmittelalterlichen ungarischen Königshof. In: *Modus supplicandi. Zwischen herrschaftlicher Gnade und importunitas petentium*. Hrsg. v. Christian Lackner – Daniel Luger. Wien–Köln–Weimar, 2019. 67–92.

2024 Péterfi Bence: Magyarok és horvátok I. Miksa német-római császár udvarában. In: *„Királyi házunk népe”. Királyi és királynéi udvartartás a középkor végén*. Szerk. Neumann Tibor. Bp., 2024. 437–467. (Magyar Történelmi Emlékek. Értékezések.)

2025 Péterfi Bence: Felséges élmények. Újabb beszámoló Hunyadi Mátyás és Aragóniai Beatrix 1476. évi esküvőjéről, valamint lakodalmáról. In: *Andreanum. Németek és magyarok a középkorban*. Szerk. Zsoldos Attila. Székesfehérvár, 2025. 127–162.

Péterfi–Skorka

2022 Péterfi Bence – Skorka Renáta: Vendég a háznál, öröm a háznál. In: *Pillanatképek a magyar középkorból*. Szerk. Weisz Boglárka – Skorka Renáta. Bp., 2022. 196–199.

Petrichevich Horváth

1934 *A Petrichevich család általános törtnete. I. rész. 1. kötet (1069–1526)*. Írta Petrichevich Horváth Emil. Budapest, 1934. (A Mogorovich nemzetségbeli Petrichevich család története és oklevéltára.)

Plessner

1932 Plessner, Alois: Zur Kirchengeschichte des Waldviertels vor 1560. In: *Geschichtliche Beilagen zum St. Pöltner Diözesan-Blatt*, 11. (1932) 121–664.

Rabeler

2007 Rabeler, Sven: *Das Familienbuch Michels von Ehenheim (um 1462/63–1518). Ein niederadliges Selbstzeugnis des späten Mittelalters. Edition, Kommentar, Untersuchung*. Frankfurt am Main, 2007. (Kieler Werkstücke. Reihe E: Beiträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte 6.)

2025 Rabeler, Sven: Auf Reisen mit dem Kaiser. Das Gefolge Friedrichs III. auf dem zweiten Romzug. In: *Der zweite Romzug Kaiser Friedrich III. (1468/69). Pilgerfahrt, Fürstenreise, politische Unternehmung*. Hrsg. v. Tobias Daniels. Wien, 2025. 117–152. (Schriftenreihe des Österreichischen Historischen Instituts in Rom 11.)

Sacher

2023 Sacher, Leopold: *Die Tettauer Schanzen in Kronstorf, Winkling (OÖ), bei Ernsthofen und in Haidershofen, Unterburg (NÖ). Der Versuch einer archäologischen Beweisführung*. Kronstorf, 2023.

Sagaischek

2021 Sagaischek, Franz A.: *Besiedlungs- und Besitzgeschichte im niederösterreichischen Waldviertel. Materialiensammlung und Grundlagenforschung. I–II*. Purkersdorf, 2021.

Salzer

2012 Salzer, Ronald: Die spätmittelalterliche Burg Grafendorf in Stockerau, Niederösterreich. Eine ungewöhnliche Burg mit außergewöhnlichen Funden. In: *Burgen und Schlösser*, 53. (2012) 167–179.

Schäffer

2022 Schäffer, Roland: *Reinprecht von Reichenburg (1434–1505). Feldhauptmann und Landeshauptmann in Steier. Die steirische Landesverwaltung um 1500*. Graz, 2016. (Forschungen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 75.) [Version 2, 2022. július.]

Online dokumentum: <https://www.hlk.steiermark.at/cms/beitrag/12687503/147002886/>
(utolsó letöltés: 2026. március 26.).

Schalk

1919 Schalk, Karl: *Aus der Zeit des österreichischen Faustrechts (1440–1463)*. Wien, 1919. (Abhandlungen zur Geschichte und Quellenkunde der Stadt Wien 3.)

Stamenović

2024 Stamenović, Igor: Contemporary Perceptions of the Spread of the Plague in Central and Eastern Europe Following the Battle of Belgrade (1456). In: *Historical Studies on Central Europe*, 4. (2024) 1. sz. 68–92.

Sulejmanagić

2019 Sulejmanagić, Amer: Kurjakovići Krbavski – grb jedne hrvatske velikaške kuće u Europi: In: *Hrvatska revija*, 1. (2019) 23–27.

Szabó

1915 Szabó László: *Magyar Balázs hadjárata Veglia szigetén*. Bp., 1915. (Magyar Adria Könyvtár 4.)

Tantalics

2009 Tantalics Béla: *A Bánffy család szellemi hagyatéka*. Lenti, 2009.

Tardy

1982 Tardy Lajos: *Régi feljegyzések Magyarországról*. [Bp.], 1982.

Tersch

1998 Tersch, Harald: *Österreichische Selbstzeugnisse des Spätmittelalters und der Frühen Neuzeit (1400–1650). Eine Darstellung in Einzelbeiträgen*. Wien–Köln–Weimar, 1998.

2008 Tersch, Harald: *Schreibkalender und Schreibkultur. Zur Rezeptionsgeschichte eines frühen Massenmediums*. Graz–Feldkirch, 2008. (Schriften der Vereinigung Österreichischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare 3.)

Uiblein

1970 Uiblein, Paul: Eine unbeachtete Chronik Österreichs aus der Zeit Kaiser Friedrichs III. In: *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, 78. (1970) 386–415.

Varga

2010 Varga Szabolcs: Adalékok a Zrínyi család felemelkedéséhez. A Karlovics-örökség. In: *Zrínyi Miklós élete és öröksége. A 2008. november 7–8-án Zrínyi Miklós születésének 500. évfordulója alkalmából Szigetváron rendezett konferencia előadásainak szerkesztett szövege*. Szerk. Varga Zoltán. Szigetvár, 2010. 4–28.

Varjas

1978 Varjas Béla: A népszerű prózairodalom. In: *A magyar irodalom története 1600-ig*. Szerk. Klaniczay Tibor. Bp., 1978. 517–523. (A magyar irodalom története 1.)

Winkelbauer–Knoz

2002 Winkelbauer, Thomas – Knoz, Tomáš: Geschlecht und Geschichte. Grablegen, Grabdenkmäler und Wappenzyklen als Quellen für das historisch-genealogische Denken des österreichischen Adels im 16. und 17. Jahrhundert. In: *Die Konstruktion der Vergangenheit. Geschichtsdenken und Traditionsbildung und Selbstdarstellung im frühneuzeitlichen Ostmitteleuropa*. Hrsg. v. Joachim Bahlcke – Arno Strohmeier. Berlin, 2002. 129–178. (Zeitschrift für historische Forschung. Beiheft 29.)

Winner

1965–1967 Winner, Gerhard: Sankt Pöltner Miscellen. In: *Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich*, Neue Folge, 37. (1965–1967) [Festschrift zum 70. Geburtstag von Karl Lechner.] 100–111.

Wißgrill

1804 *Schauplatz des landsässigen Nieder-Oesterreichischen Adels vom Herren- und Ritterstande von dem XI. Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten*. Abgefasset von Franz Karl Wißgrill, fortgesetzt von Karl von Odelga. Wien, 1804.

Wójcik

2012 Wójcik, Rafał: Autobiographical marginal notes in early printed calendars, almanacs and ephemerides as the form of the pre-memoirs in Poland in the 15th and the 16th centuries. In: *¿Qué implica ser medievalista? Prácticas y reflexiones en torno al oficio del historiador*. I–III. Coord. Andrea Vanina Neyra – Gerardo Fabián Rodríguez. Mar del Plata, 2012. III. 163–197.

Wolf, A.

1875 Wolf, Adam: Die Selbstbiographie Christophs von Thein (1453–1516). In: *Archiv für österreichische Geschichte*, 53. (1875) 103–123.

Wolf, S.

2005 Wolf, Susanne: *Die Doppelregierung Kaiser Friedrichs III. und König Maximilians (1486–1493)*. Köln–Weimar–Wien, 2005. (Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters. Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii 25.)

BENCE PÉTERFI

A NEW MANUSCRIPT OF THE AUTOBIOGRAPHY BY ANDREAS KRABAT VON LAPPITZ

The autobiography by Andreas Krabat von Lappitz (1433–1506), an emigrant Croatian nobleman in late medieval Austria, has been in the focus of research since its first publication in 1705. The author of the present paper argues that several details about the early history of the Krabat family, which one can hardly find in the published version of the autobiography, go back to early modern genealogists-historians who were likely to have access to a longer version of the autobiography, the Krabat family papers and/or genealogical notes of any kind. Thanks to a description by genealogist-historian Reichard Streun von Schwarzenau (1538–1600), one can suppose that a more extended version of the autobiography was likely to be as long as, and, thus, closely related to a copy that has survived and was recently re-discovered in the genealogical collection of Job Hartmann Enenkel (1576–1627).

The author also seeks to determine what relevance Krabat's autobiography may hold for Croatian and Hungarian research. It is not only the earliest example of extensive autobiographical narrative of such kind in the history of Croatia (and Hungary) but, as the hitherto unknown chapters of the longer version reveal it, also a very clear attestation of Croatian noble identity.

The appendix contains the most important sources in question. In the first part, one can find a transcription of the autobiography, accomplished independently of Anna-Maria Bufler's version. In the second part, four sources are published regarding Krabat's connections to Croatia, which not only bring us closer to his intimate ties with his homeland and family possessions, and his surprisingly vivid network involving members of the Croatian nobility, but also enable us to grasp the "ideology" behind Krabat's decision to get down to record his life achievements.

CONTENTS

Slavonia, Croatia, and Dalmatia: Diverse Histories – Divergent Approaches (Éva B. Halász)	1
<i>Studies</i>	
Antun Nekić: <i>(Tota) Sclauonia</i> : Spectrum of Meanings in the Thirteenth Century	5
Judit Gál: Estates, Wars, Reforms: Conflicts between Trogir and Split in the Context of the Hungarian Royal Policy (1105–1270)	35
Éva B. Halász: Substituting the Bans of Slavonia in the Fourteenth Century: <i>Vicebanus, Vice(s)gerens, Tutor, Occupator, Rector</i>	55
Ivan Majnarić: The Making of a Nation: Identities of the Croatian Nobility during the Second Half of the Fourteenth Century	75
István Kádas: From the Adriatic Coast to the Hernád Valley: The Ragusans of Abaúj County	93
Bence Péterfi: A New Manuscript of the Autobiography by Andreas Krabat von Lappitz	111
<i>Book Reviews</i>	
The Role of Economic Policy in the Formation of Territorial Rule (Veronika Rudolf)	167

Ára: 900 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáman: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Történettudományi Kutatóintézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2026. évi megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap
és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja.

Nemzeti
Kulturális
Alap

MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

ELTE | HTK
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET

